

Esiselvitys etukäteis- maksusta tuomio- istuimissa

Selvityshenkilöiden raportti

Oikeusministeriön julkaisuja, Selvityksiä ja ohjeita 2025:2

Esiselvitys etukäteismaksusta tuomioistuimissa

Selvityshenkilöiden raportti

Tarja Koskela ja Mika Launiala

Oikeusministeriö Helsinki 2025

Julkaisujen jakelu

Distribution av publikationer

**Valtioneuvoston
julkaisuarkisto Valto**

Publikations-
arkivet Valto

julkaisut.valtioneuvosto.fi

Oikeusministeriö

CC BY-NC-SA 4.0

ISBN pdf: 978-952-400-133-5

ISSN pdf: 2490-0990

Taitto: Valtioneuvoston hallintoyksikkö, Julkaisutuotanto

Helsinki 2025

Esiselvitys etukäteismaksusta tuomioistuimissa Selvityshenkilöiden raportti

Oikeusministeriön julkaisuja, Selvityksiä ja ohjeita 2025:2	Teema	Selvityksiä ja ohjeita
Julkaisija	Oikeusministeriö	
Tekijä/t Kieli	Tarja Koskela, Mika Launiala suomi	Sivumäärä 111

Tiivistelmä

Esiselvityksen tarkoituksena oli arvioida tuomioistuinmaksun etukäteen maksamisen oikeudellisia reunaehtoja sekä etukäteismaksun käyttöönottamisen oikeudenhoidollisia ja taloudellisia vaikutuksia. Esiselvityksen tuli sisältää myös ajantasaiset vertailutiedot Ruotsin, Norjan, Tanskan ja Viron oikeudenkäyntimaksun koskevasta sääntelystä sekä kartoittaa EU-tuomioistuimen ja Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen ratkaisukäytäntöä. Lisäksi tuli pyytää Oikeusrekisterikeskukselta suuntaa-antava arvio tietojärjestelmäkustannuksista, joita etukäteismaksujärjestelmään siirtyminen edellyttäisi.

Etukäteismaksu on pääsääntö lähes kaikissa EU-maissa. Vertailumaita tarkasteltaessa havaittiin, että niissä oli pääsääntönä oikeudenkäyntimaksun maksaminen asian vireillepanon yhteydessä. EU-tuomioistuimen ja Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen ratkaisukäytäntöä arvioitaessa todettiin, että EU:n peruskirjan ja Euroopan ihmisoikeussopimuksen vaatimukset oikeudenmukaisesta oikeudenkäynnistä täyttyvät, vaikka oikeudenkäyntimaksu tulisi maksaa etukäteen. Myös tuomioistuinten ja muiden viranomaisten kuulemisessa etukäteismaksua pidettiin pääosin kannatettavana.

Etukäteismaksuun siirtyminen edellyttäisi lainsäädännöllisiä tarkistuksia. Johtopäätöksenä katsottiin, että etukäteismaksuun siirtyminen vahvistaisi oikeudenhoidollisia edellytyksiä ja toisi merkittäviä taloudellisia säästöjä.

Asiasanat selvitys, oikeudenkäyntikulut, tuomioistuimet, maksujärjestelmät, tuomioistuinmaksu, oikeudenkäyntimaksu, etukäteismaksu

ISBN PDF	978-952-400-133-5	ISSN PDF	2490-0990
Asianumero	VN/16835/2024	Hankenumero	OM057:00/2024

Julkaisun osoite <https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-400-133-5>

Förstudie om förhandsbetalning vid domstolar Utredarnas rapport

Justitieministeriets publikationer, Utredningar och anvisningar 2025:2		Tema	Utredningar och anvisningar
Utgivare	Justitieministeriet		
Författare	Tarja Koskela, Mika Launiala		
Språk	finska	Sidantal	111

Referat

Syftet med förstudien var att bedöma de rättsliga ramvillkoren för förhandsbetalning av domstolsavgifter samt de rättsvårdande och ekonomiska konsekvenserna av införande av en förhandsavgift. Förhandsstudien skulle också innehålla aktuella jämförelser med bestämmelserna om rättegångsavgifter i Sverige, Norge, Danmark och Estland samt klarlägga EU-domstolens och Europadomstolens avgörandepraxis. Dessutom skulle en riktgivande uppskattning av datasystemkostnaderna för datasystem vid en övergång till förhandsbetalning begäras av Rättsregistercentralen .

Förhandsavgift är huvudregeln i nästan samtliga EU-länder. En granskning av referensländerna visade att i dem betalades rättegångsavgiften i regel i samband med att ärendet lämnades in. Vid bedömningen av EU-domstolens och Europadomstolens avgörandepraxis kunde man konstatera att de i Europeiska stadgan och Europakonventionen fastställda kraven på en rättvis rättegång uppfylls även om rättegångsavgiften ska betalas på förhand. Även gällande samråd med domstolar och andra myndigheter ansågs en förhandsavgift i huvudsak vara en välkommen lösning.

En övergång till förhandsavgift kräver justeringar i lagstiftningen. Slutledningen var att en övergång till förhandsbetalning skulle stärka villkoren för rättsvården och generera betydande besparingar.

Nyckelord utredning, rättegångskostnader, domstolar, betalningssystem, domstolsavgift, rättegångsavgift, förhandsbetalning

ISBN PDF	978-952-400-133-5	ISSN PDF	2490-0990
Ärendenummer	VN/16835/2024	Projektnummer	OM057:00/2024

URN-adress <https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-400-133-5>

Preliminary Study on Advance Payments in Courts Rapporteurs' Report

Publications of the Ministry of Justice, Reports and guidelines 2025:2	Subject	Reports and guidelines
---	----------------	------------------------

Publisher	Ministry of Justice, Finland
------------------	------------------------------

Author(s)	Tarja Koskela, Mika Launiala
------------------	------------------------------

Language	Finnish	Pages	111
-----------------	---------	--------------	-----

Abstract

The purpose of the preliminary study was to assess the legal framework conditions for the advance payment of court fees and the judicial and financial impacts of the potential introduction of an advance payment obligation. This report also provides up-to-date comparative data on the legislation governing trial fees in Sweden, Norway, Denmark and Estonia and charts the case law of the Court of Justice of the European Union and the European Court of Human Rights. In addition, the report contains an indicative estimate given by the Legal Register Centre on the information system costs that the introduction of an advance payment system would incur.

Advance payments are the main rule in almost all EU countries. When examining the situation in the reference countries, it was discovered that the trial fee must, as a rule, be paid when a matter is instituted. When assessing the case law of the Court of Justice of the European Union and the European Court of Human Rights, it was found that the requirements of a fair trial laid down in the EU Charter of Fundamental Rights and the European Convention on Human Rights are met even if an advance payment of the trial fee is required. The courts and other authorities consulted also considered the advance payment system mainly a good solution.

The introduction of an advance payment system would require legislative amendments. The report concludes that a transition to advance payments would strengthen the conditions for the administration of justice and bring significant economic savings.

Keywords	study, legal costs, courts, payment systems, court fee, trial fee, advance payment
-----------------	--

ISBN PDF	978-952-400-133-5
-----------------	-------------------

Reference number	VN/16835/2024
-------------------------	---------------

ISSN PDF	2490-0990
-----------------	-----------

Project number	OM057:00/2024
-----------------------	---------------

URN address	https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-400-133-5
--------------------	---

Sisältö

Lyhenneluettelo	8
Lukijalle	10
1 Johdanto	11
1.1 Selvityksen tausta	11
1.2 Tarkempi tehtävänasettelu ja rajaukset	12
1.3 Selvityksen toteuttaminen.....	13
2 Tuomioistuinmaksuja koskevat aikaisemmat esitykset, selvitykset ja kannanotot	15
2.1 Yleistä virallisaineistosta	15
2.2 Hallituksen esitys 143/2010 vp laiksi tuomioistuinten ja eräiden oikeushallintoviranomaisten suoritteista perittävistä maksuista annetun lain muuttamisesta.....	16
2.3 Perustuslakivaliokunnan lausunto (PeVL 35/2010 vp — HE 143/2010 vp).....	17
2.4 Lakivaliokunnan lausunto (LaVM 24/2010 vp — HE 143/2010 vp).....	17
2.5 Työryhmämietintö: Tuomioistuinten maksujärjestelmän kehittäminen (OMML 75/2012).....	18
2.6 Oikeudenhoidon uudistamisohjelma vuosille 2013–2025 (OMML 16/2013)	19
2.7 Tuomioistuinmaksulaki (OMML 4/2015)	19
2.8 Tuomioistuinmaksulaki: lausuntotiivistelmä (40/2015)	21
2.9 Hallituksen esitys 29/2015 vp eduskunnalle tuomioistuinmaksulaiksi sekä laeiksi hallinto-oikeuslain 12 a §:n ja riita-asioiden sovittelusta ja sovinnon vahvistamisesta yleisissä tuomioistuimissa annetun lain 28 §:n muuttamisesta....	23
2.10 Lakivaliokunnan mietintö (LaVM 2/2015 vp — HE 29/2015 vp).....	25
2.11 Työryhmämietintö: summaaristen riita-asioiden keskittäminen (OMML 12/2017)	26
2.12 Valtioneuvoston selonteko oikeudenhoidosta (VN julk. 2022:67).....	27
2.13 Oikeudenkäytön kehitystyöryhmän arviomuistio (OMML 2022:39)	28
2.14 Tuomioistuinmaksulain (1455/2015) uudistuksen vaikutukset: Selvityshenkilöiden raportti (OMSO 2024:5)	28
2.15 Yhteenveto	29
3 Euroopan unionin tuomioistuimen ja Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen ratkaisukäytäntö	31
3.1 Perusoikeuskirjan ja ihmisoikeussopimuksen keskinäinen suhde	31
3.2 Euroopan unionin tuomioistuimen ratkaisukäytäntö	32
3.3 Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen ratkaisukäytäntö.....	34

4	Etukäteismaksu Ruotsissa, Norjassa, Tanskassa ja Virossa	41
4.1	Yleisesti oikeudenkäyntimaksuista Euroopan neuvoston jäsenvaltioissa.....	41
4.2	Ruotsi	42
4.3	Norja	43
4.4	Tanska	45
4.5	Viro	46
4.6	Vertailevia havaintoja ja johtopäätöksiä	48
5	Tuomioistuinmaksut ja niiden periminen – nykytilanne	49
5.1	Tuomioistuinmaksu.....	49
5.2	Tuomioistuinmaksun suuruus.....	52
5.3	Tuomioistuinmaksun määräytymiseen vaikuttavat tekijät.....	62
5.3.1	Asian laadun ja vireillepanijan vaikutus maksun määräytymiseen	62
5.3.2	Asian lopputuloksen vaikutus maksun määräytymiseen	64
5.3.3	Poikkeukset ote- ja jäljennösmaksuihin	66
5.4	Taloudelliset tunnusluvut	68
6	Etukäteismaksun käyttöönottamisen oikeudelliset reunaehdot	73
6.1	Perus- ja ihmisoikeusnäkökulma.....	73
6.2	Etukäteismaksun edellyttämät lakitekniset muutokset	75
6.3	Etukäteismaksujärjestelyn toteuttaminen asetuksella.....	77
7	Tuomioistuimien ja viranomaisten näkemykset etukäteismaksusta	79
7.1	Taloudelliset vaikutukset.....	79
7.2	Oikeudenhoidolliset vaikutukset.....	81
8	Oikeusrekisterikeskuksen suuntaa-antava arvio tietojärjestelmäkustannuksista	85
9	Etukäteismaksun käyttöönottamisen vaikutukset	88
9.1	Oikeudenhoidolliset vaikutukset.....	88
9.2	Taloudelliset vaikutukset	89
10	Johtopäätökset	91
	Lähteet	93
	Liitteet	96
	Liite 1. Taulukko perusteista, joilla tuomioistuinmaksua ei peritä	96
	Liite 2. Oikeusrekisterikeskuksen arvio järjestelmäkustannuksista.....	102

LYHENNELUETTELO

Lyhenne	Selite
AIPA	syyttäjälaitoksen ja yleisten tuomioistuinten asian- ja dokumentinhallintajärjestelmä
CEPEJ	Council of European Commission of the Efficiency of Justice
EIT	Euroopan ihmisoikeustuomioistuin
EIS	yleissopimus ihmisoikeuksien ja perusvapauksien suojaamiseksi (Euroopan ihmisoikeussopimus, SopS 18–19/1990)
ELY-keskus	elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskus
ERP	Enterprise Resource Planning
EU	Euroopan unioni
EUT	Euroopan unionin tuomioistuin
GC	Grand Chamber [suuri jaosto]
HAIPA	hallinto- ja erityistuomioistuinten toiminnanohjaus- ja dokumentaationhallintajärjestelmä
HE	hallituksen esitys
HO	hovi oikeus
HOL	laki oikeudenkäynnistä hallintoasioissa (808/2019)
HTP	henkilötyöpäivä
Ibid.	Ibidem, samassa paikassa
ICT	Information and Communications Technology
KKO	korkein oikeus
KO	käräjäoikeus
KP-sopimus	Kansalaisyhteisöjä ja poliittisia oikeuksia koskeva kansainvälinen yleissopimus
KPY	Tuomioistuinlaitoksen kirjanpitoyksikkö
LaVM	lakivaliokunnan mietintö
NAT	Nordisk Administrativt Tidsskrift

Lyhenne	Selite
NJA	Nytt juridiskt arkiv
OK	oikeudenkäymiskaari (4/1734)
OMML	Oikeusministeriön mietintöjä ja lausuntoja - julkaisusarja
OMSO	Oikeusministeriön selvityksiä ja ohjeita -julkaisusarja
PeVL	perustuslakivaliokunnan lausunto
ROL	laki oikeudenkäynnistä rikosasioissa (689/1997)
SOU	Statens offentliga utredningar
TiMaksuL	tuomioistuinmaksulaki (1455/2015)
TUOMAS-järjestelmä	käräjäoikeuden riita- ja hakemusasioiden kirjaamisjärjestelmä
VN	valtioneuvosto
vp	valtiopäivät

LUKIJALLE

Käsillä oleva esiselvitys on laadittu 15.7.–31.12.2024 oikeusministeriön toimeksianosta. Tuomioistuinmaksujen maksaminen etukäteen on Euroopan unionin jäsenmaissa pääsääntö. Sen sijaan Suomessa tuomioistuinmaksut maksetaan jälkikäteen. Esiselvityksessämme arvioimme/analysoimme etukäteismaksujärjestelmään siirtymisen oikeudellisia reunaehtoja sekä etukäteismaksujärjestelmään siirtymisen oikeudenhoidollisia ja taloudellisia vaikutuksia.

Kiitämme ohjausryhmää sekä kuultavina olleita tuomioistuin- ja muiden viranomaisten edustajia. Lisäksi kiitämme selvityksessä monin eri tavoin avustanutta oik. yo. Maiju Romppasta.

Hämeenlinnassa ja Naantalissa joulukuussa 2024

Tarja Koskela ja Mika Launiala

1 Johdanto

1.1 Selvityksen tausta

Tuomioistuinmaksut peritään tuomioistuinmaksulain (1455/2015) 12 §:n mukaisesti suoritteen valmistumisen jälkeen. Oikeusministeriön asetuksella voidaan säätää tilanteista, joissa maksuvelvollinen voi maksaa maksun etukäteen. Tällaista asetusta ei kuitenkaan ole annettu. Oikeudenkäyntimaksujen lisäksi tuomioistuimet perivät maksuja ainakin asiakirjojen otteista ja jäljennöksistä, tilauksesta annettavista todistuksista, ääni- ja kuvatallenteista, julkisista kuulutuksista, valan tai vakuutuksen vastaanottamisesta ja tiedoksiannosta. Muut tuomioistuinten perimät maksut kuin oikeudenkäyntimaksu on eritelty oikeusministeriön asetuksessa tuomioistuinten ja eräiden oikeushallintoviranomaisten suoritteista perittävistä maksuista vuosina 2022–2024 (1121/2021).

Sillä, miten tuomioistuinmaksujen suorittaminen on järjestetty, on merkitystä oikeudenhoidon tehokkuuden ja taloudellisuuden kannalta. Laskuttamiseen kuuluu työaikaa sekä tuomioistuimissa että Palkeissa. Summat, joita tuomioistuinlaitos ei saa perittyä maksuvelvollisilta, ovat merkittäviä. Maksamatta jäävistä maksuista aiheutuu perintätyötä, josta syntyviä kustannuksia Ulosottolaitos ei peri tuomioistuimilta. Etukäteismaksu voisi näin ollen säästää resursseja muuallakin kuin tuomioistuimissa. Lisäksi velvollisuus suorittaa maksu etukäteen saattaisi vähentää tuomioistuimissa ainakin shikaaninomaisessa tarkoituksessa vireille pantavia asioita ja siten osaltaan parantaa oikeusturvaa.

Etukäteismaksuun liittyviä kysymyksiä on selvitetty aiemmin erityisesti vuosina 2010–2015.¹ Tuolloin havaittiin, että muissa EU-maissa tuomioistuinmaksun maksaminen ennakkoon oli pääsääntö ja Suomen laskutusjärjestelmä oli poikkeus. Tuomioistuinten tietojärjestelmäkehityksen tilanne ei kuitenkaan ollut sopiva etukäteismaksun käyttöönottoon. Nyt tuomioistuinmaksun maksaminen ennakkoon on noussut esille tuottavuushankkeena. Esiselvityksellä on liityntä pääministeri Petteri Orpon hallitusohjelman kirjaukseen riita-, rikos- ja hakemusprosessien uudistamisesta. Lisäksi liityntä on myös oikeudenhoidon selonteon toimenpide-ehdotuksiin tuottavuuden parantamisesta, sähköisen asioinnin ja sähköisten työtapojen edistämisestä sekä oikeudenkäyntimenettelyn sujuvoittamisesta.

1 Etukäteismaksuun liittyvistä aiemmista selvityksistä tarkemmin jäljempänä luvussa 2.

1.2 Tarkempi tehtävänasettelu ja rajaukset

Esiselvityksessä arvioidaan etukäteismaksun oikeudelliset reunaehdot sekä etukäteismaksun käyttöönottamisen oikeudenhoidolliset ja taloudelliset vaikutukset.² Osana taloudellisten vaikutusten arviointia selvitykseen sisältyy Oikeusrekisterikeskukselta hankittu suuntaa-antava arvio tietojärjestelmäkustannuksista, joita etukäteismaksuun siirtyminen aiheuttaisi.

Esiselvitys sisältää myös ajantasaiset vertailutiedot Ruotsista, Norjasta, Tanskasta ja Virosta sekä kartoituksen Euroopan unionin tuomioistuimen (EUT) ja Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen (EIT) ratkaisukäytännöstä. EUT:n ja EIT:n ratkaisukäytännön perusteella arvioidaan, miten Euroopan unionin perusoikeuskirjan ja Euroopan ihmisoikeussopimuksen (EIS) oikeudenmukaista oikeudenkäyntiä koskevat vaatimukset vaikuttavat etukäteismaksun käyttöönottamisen edellytyksiin. Kyse on tällöin lähinnä perusoikeuskirjan 47 artiklaan ja EIS:n 6 (1) artiklaan sisältyvästä oikeudesta saada asiansa tuomioistuimen käsiteltäväksi (access to court).

Esiselvityksessä on neljä kokonaisuutta. Ensimmäisessä esitetään selvityksen tausta ja tarkempi tehtävänasettelu sekä kuvataan selvitystehtävän toteuttaminen (1 luku). Toinen kokonaisuus taustoittaa etukäteismaksuun liittyviä kysymyksiä. Siinä tarkastellaan tuomioistuinmaksuja koskevia aikaisempia hallituksen esityksiä, viralliselvityksiä ja muita kannanottoja (2 luku) sekä EUT:n ja EIT:n ratkaisukäytäntöä (3 luku). Lisäksi toteutetaan Ruotsia, Norjaa, Tanskaa ja Viroa koskeva oikeusvertaileva katsaus (4 luku). Kolmannessa kokonaisuudessa selvitetään tuomioistuinmaksujen perimisen nykytilanne so. maksujen perinnän normiperusta, eri maksulajit sekä maksujen perintään ja perimiseen liittyvät taloudelliset tunnusluvut (5 luku).

Neljäs kokonaisuus keskittyy etukäteismaksun käyttöönottamisen vaikutuksiin. Ensiksi luvussa 6 tarkastellaan etukäteismaksun käyttöönottamisen oikeudellisia reunaehdoja oikeuden saatavuuden näkökulmasta. Sen jälkeen tarkastellaan etukäteismaksua oikeudenkäymiskaaren 5 luvun 1 §:n vireilletulosäännöksen ja prosessinedellytysten kautta. Luvussa 7 selvitetään kuultavien näkemyksiä siirtymisestä jälkikäteisestä maksusta etukäteismaksuun. Sen jälkeen esitetään referoituna Oikeusrekisterikeskuksen suuntaa-antava arvio tietojärjestelmäkustannuksista, joita etukäteismaksuun siirtyminen aiheuttaisi (luku 8). Luvussa 9 tarkastellaan etukäteismaksun käyttöönottamisen oikeudenhoidollisia ja taloudellisia vaikutuksia. Lopuksi esitetään kokoavat johtopäätökset (luku 10).

² Esiselvityksessä selvitettävät asiat määräytyvät oikeusministeriön tietotarvekuvauksen (28.5.2024) perusteella.

Menetelmällisesti esiselvityksen perustana ovat lainoppi, empiirinen oikeustutkimus ja käytännöllinen oikeusvertailu. Tyypillisen lainopillisen aineiston lisäksi esiselvityksessä on hyödynnetty oikeusministeriön hallinnonalan tilastoja ja tilinpäätöstietoja. Lisäksi on käytetty tuomioistuinten ja viranomaisten edustajien kuulemisissa kerättyä aineistoa.

Esiselvitys koskee yksinomaan etukäteismaksua ja sen käyttöönottamisen oikeudellisia reunaehtoja sekä oikeudenhoidollisia ja taloudellisia vaikutuksia. Esiselvitys ei näin ollen käsittele esimerkiksi oikeudenkäyntimaksujen suuruuteen liittyviä kysymyksiä.

1.3 Selvityksen toteuttaminen

Esiselvityksen toteuttivat oikeusministeriön asettamina selvityshenkilöinä Tarja Koskela ja Mika Launiala. Oikeusministeriö asetti myös ohjausryhmän tukemaan selvityshenkilöitä selvityksen suunnittelussa ja selvityksen edellyttämän tiedon hankinnassa. Ohjausryhmän puheenjohtajana toimi hallitusneuvos Anne Hallavainio ja jäseninä olivat erityisasiantuntija Elina Immonen, johtava asiantuntija Juha Saunamäki sekä lainsäädäntöneuvos Jukka Siro.³

Selvitys toteutettiin 15.7.–31.12.2024.

Selvityksessä kuultiin seuraavien tuomioistuimien ja viranomaisten edustajia:

- Helsingin hallinto-oikeus;
- Helsingin kärjäoikeus ja Pirkanmaan kärjäoikeus;
- Valtakunnanvoudin kanslia;
- Tuomioistuinvirasto; sekä
- Valtion talous- ja henkilöstöhallinnon palvelukeskus.

Kuulemisissa noudatettiin oikeusministeriön haastatteluja koskevia ohjeita. Ensihyteydenottoviesti hyväksyttiin etukäteen oikeusministeriössä. Yhteydenottoon sisällytettiin tieto siitä, miten kuultavien henkilötietoja käsitellään. Samalla myös ilmoitettiin, etteivät kuultavat niin halutessaan ole julkaisun perusteella tunnistettavissa ja että selvityksessä kertynyt aineisto, siltä osin kuin kuultavat ovat siitä tunnistettavissa, hävitetään viipymättä sen jälkeen, kun selvitys on luovutettu tilaajalle ja tilaaja on sen hyväksynyt.

³ Oikeusministeriö 7.6.2024 (VN/16835/2024) Selvityshenkilön ja ohjausryhmän asettaminen; esiselvitys ennakkomaksusta tuomioistuimissa.

Tilastotietoja on hankittu Tuomioistuinviraston virallisilta internetsivuilta Tuomioistuinlaitoksen kirjanpitoyksikön tilinpäätöksistä. Lisäksi tilastotietoja ja laskelmia ovat pyynnöstä toimittaneet kuultavat ja Oikeusrekisterikeskus.

Selvityksen kirjoitusvastuut jakautuivat seuraavasti:

- Mika Launiala luvut 1–4 ja 6;
- Tarja Koskela luvut 5, 7 ja 8;
- yhdessä on laadittu luvut 9 ja 10.

2 Tuomioistuinmaksuja koskevat aikaisemmat esitykset, selvitykset ja kannanotot

2.1 Yleistä virallisaineistosta

Etukäteismaksun käyttöönottoaminen on ollut esillä ainakin jo vuoden 1987 maksulakia arvioineessa työryhmässä, jossa käytiin keskustelua siitä, tulisiko tuomioistuimen perimät maksut maksaa etu- vai jälkikäteen. Työryhmä päätyi tuolloin pitämään jälkikäteismaksua etukäteismaksua tarkoituksenmukaisempana vaihtoehtona, koska etukäteislaskutuksessa pankkitilille maksetun maksun yhdistäminen käsiteltävään asiaan olisi vaatinut tuomioistuimilta huomattavasti enemmän manuaaliryöstä kuin jälkikäteislaskutuksessa. Oikeudenkäyntimaksun etukäteinen maksaminen oli kuitenkin tuolloinkin mahdollista tilanteessa, jossa vireillepanija suoritti maksun käteisellä tuomioistuimen kassa.⁴

Tässä luvussa tarkastellaan etukäteismaksuun liittyviä hallituksen esityksiä ja niitä koskevia valiokuntalausuntoja sekä erityyppisiä virallisselvityksiä ja kannanottoja. Tarkastelu etenee kronologisesti vuodesta 2010 alkaen keskittyen etukäteismaksua koskeviin keskeisiin näkemyksiin. Luvun lopussa kootaan yhteen etukäteismaksuun liitetyt hyödyt ja haitat sekä mahdolliseen käyttöönottoon liittyvät kriittiset huomiot.

4 OMML 4/2015 s. 104.

2.2 Hallituksen esitys 143/2010 vp laiksi tuomioistuinten ja eräiden oikeushallintoviranomaisten suoritteista perittävistä maksuista annetun lain muuttamisesta⁵

Perusteellisemmin etukäteismaksun käyttöönottamista on arvioitu ensimmäisen kerran hallituksen esityksessä 143/2010 vp. Oikeudenkäyntimaksun jälkikäteisestä perinnästä ehdotettiin tehtäväksi poikkeus asiointiliittymän kautta vireillepantujen riita-asioden suhteen siten, että niissä oikeudenkäyntimaksu perittäisiin pääsääntöisesti asian vireillepanon yhteydessä. Lakiehdotus ei sisältänyt nimenomaista säännöstä etukäteismaksusta, vaan siitä oli tarkoitus antaa valtioneuvoston asetus, jota koskeva luonnos oli hallituksen esityksen liitteenä. Tarkoituksena oli, ettei tuomioistuin ottaisi asiaa käsittelyyn, ellei oikeudenkäyntimaksua olisi maksettu.⁶

Etukäteismaksulla katsottiin olevan kolme etua jälkikäteiseen maksamiseen verrattuna:⁷

- velvollisuus maksaa heti edistäisi asianosaisen vakaata harkintaa ennen asian vireillepanoa ja vähentäisi halukkuutta jättää haastehakemuksia häirintätarkoituksessa;
- veloittamalla oikeudenkäyntimaksu ennen asian käsittelyä välttyttäisiin siltä, että maksua jouduttaisiin kantajan maksukyvyttömyyden tai -haluttomuuden takia myöhemmin perimään ulosottoin;
- etukäteinen maksaminen olisi käytännöllistä kantajan kannalta, koska oikeudenkäyntimaksun maksaminen olisi vaivatonta sen jälkeen, kun asiointijärjestelmään on kirjautettu pankkitunnuksilla.

Hallituksen esityksessä kiinnitettiin huomiota myös etukäteismaksuun liittyviin perustuslaillisiin kysymyksiin. Suomen perustuslain (731/1999) 21 §:n mukaan jokaisella on oikeus saada asiansa käsitellyksi toimivaltaisessa tuomioistuimessa. Tämän oikeuden rajoittamisesta olisi kysymys, jollei summaarista velkomusasiaa, kuten ehdotettiin, otettaisi käsittelyyn ennen oikeudenkäyntimaksun maksamista. Ehdotettu perusoikeuden rajoittaminen olisi hallituksen esityksen mukaan kuitenkin ollut verrattain vähäinen, koska kantajalla olisi säilynyt oikeus saada asiansa vireille toimittamalla paperinen haastehakemus käräjäoikeudelle. Tällöin oikeudenkäyntimaksu olisi tosin ollut suurempi, mutta se olisi peritty vasta asian käsittelyn jälkeen.⁸

5 https://www.eduskunta.fi/FI/vaski/HallituksenEsitys/Documents/he_143+2010.pdf.

6 HE 143/2010 vp s. 9.

7 HE 143/2010 vp s. 9–10 ja 22.

8 HE 143/2010 vp s. 17.

2.3 Perustuslakivaliokunnan lausunto (PeVL 35/2010 vp — HE 143/2010 vp)⁹

Perustuslakivaliokunta otti lausunnossaan kielteisen kannan etukäteismaksuun hallituksen esittämässä muodossa. Perustuslakivaliokunta katsoi, että

- etukäteismaksu asian käsittelyyn ottamisen edellytyksenä rajoittaisi perustuslain 21 §:n 1 momentissa tarkoitettua oikeutta saada asiansa käsitellyksi tuomioistuimessa;
- edellä tarkoitettua rajoituksesta ei voitaisi säätää asetuksella; ja
- esitys ei sisältänyt sellaista hyväksyttävää perustetta, jonka seurauksena perusoikeuden rajoittamisesta voitaisiin säätää myöskään lailla.

Esitys oli myös perustuslain 6 §:n 1 momentin yhdenvertaisuusvaatimuksen vastainen, sillä oikeudenkäyntimaksun etukäteinen perintä olisi koskenut ainoastaan asiointiliittymän välityksellä konekielisesti toimitettuja haastehakemuksia, mutta ei sen sijaan ns. Santra-yhteyden käyttäjiä, jotka olivat perintätoimistoja. Valiokunnan mukaan hallituksen esityksessä ei tuotu esille perustuslain 6 §:n kannalta hyväksyttäviä perusteita sille, että nämä kantajat olisi ollut mahdollista asettaa asian käsittelyyn ottamisen suhteen eri keskenään asemaan.

Perustuslakivaliokunta kiinnitti huomiota myös siihen, että oikeudenkäyntimaksun maksaminen etukäteen olisi ollut edellytyksenä asian käsittelyyn ottamiselle ja asia olisi tullut vireille vasta silloin, kun kantaja olisi suorittanut maksun verkkopankin tai muun yhteyden kautta. Perustuslakivaliokunta huomautti viimeksi mainitun käsityksen olevan ristiriidassa oikeudenkäymiskaaren 5 luvun 1 §:n 2 momentin kanssa, jonka mukaan riita-asia tulee vireille ja sen valmistelu alkaa, kun haastehakemus saapuu käräjäoikeuden kansliaan.

2.4 Lakivaliokunnan lausunto (LaVM 24/2010 vp — HE 143/2010 vp)¹⁰

Lakivaliokunta ei lausunnossaan tuonut uusia näkökohtia arviointiin etukäteismaksun käyttöön ottamisesta.

9 <https://www.eduskunta.fi/FI/Vaski/sivut/trip.aspx?triptype=ValtiopaivaAsiakirjat&docid=pevl+35/2010>.

10 <https://www.eduskunta.fi/FI/vaski/sivut/trip.aspx?triptype=ValtiopaivaAsiakirjat&docid=lavm+24/2010>.

2.5 Työryhmämietintö: Tuomioistuinten maksujärjestelmän kehittäminen (OMML 75/2012)¹¹

Tuomioistuinmaksutyöryhmä antoi mietinnössään suosituksia tuomioistuinmaksujärjestelmän kehittämisperiaatteista ja -linjauksista. Yhtenä tuomioistuinmaksujen ohjausvaikutuksen tehostamiseen tähtäävänä keinona arvioitiin etukäteismaksun käyttöön ottamista.¹² Työryhmä katsoi, että maksujärjestelmässä tulisi siirtyä etukäteismaksuun. Oikeudenkäyntimaksu maksettaisiin siinä vaiheessa, kun asia pannaan vireille, ja maksun suorittaminen olisi myös asian käsiteltäväksi ottamisen edellytys. Perusteluina viitattiin siihen, että etukäteismaksu oli Euroopassa yleisesti käytössä, se oli selväpiirteinen sekä asiakkaan että tuomioistuimen näkökulmasta ja myös vähensi työtä taloushallinnossa.¹³

Yksityiskohtaisemmin asiaa arvioidessaan työryhmä katsoi, että ottamalla etukäteismaksu käyttöön voitaisiin:

- vähentää täysin perusteettomien valitusten tekemistä ja etenkin riita-asioissa kannustaa asian ratkaisemiseen tuomioistuimen ulkopuolella;
- edistää asianosaisen vakaata harkintaa ennen asian vireillepanoa;
- helpottaa tuomioistuinten työtä, kun erillinen laskuttaminen jäisi pois, ja lisäksi vältyttäisiin siltä, että oikeudenkäyntimaksua jouduttaisiin kantajan maksukyvyttömyyden tai -haluttomuuden vuoksi myöhemmin perimään ulosottoimin; ja
- parantaa vireille laittajan edellytyksiä ennakolta arvioida asian tuomioistuimeen viemisen hintaa.¹⁴

Toimikunta katsoi, että etukäteismaksun asettaminen edellyttäisi muutoksia kuhunkin prosessilakiin, kuten esimerkiksi säännöksiä siitä, missä vaiheessa maksu peritään, kuinka asia otetaan käsittelyyn maksun suorittamisen jälkeen ja mitkä ovat seuraukset, jos maksu jätetään maksamatta. Oikeudellisina reunaehtoina nostettiin esille myös perustuslain 21 §:n asettamat vaatimukset sekä tuomioistuinmaksulakiin sisältyvien maksuvapautus- ja kohtuusharkintasäännösten huomioon ottaminen.¹⁵

11 <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-259-264-4>.

12 OMML 75/2012 s. 11.

13 OMML 75/2012 s. 37. Kaikissa vertailussa mukana olleissa vertailumaissa – Ruotsissa, Norjassa, Tanskassa, Saksassa, Alankomaissa ja Itävallassa – oli (jo) tuolloin käytössä etukäteismaksu. Esimerkiksi Ruotsissa maksun maksaminen oli ehto asian käsiteltäväksi ottamiselle. Norjassa asia voitiin hylätä, jos ilman avustajaa oleva kantaja ei maksa maksua määräajassa. Tanskassa maksun suorittamatta jättäminen puolestaan johti jutun raukeamiseen. Ks. vertaileva taulukko mietinnön s. 25.

14 OMML 75/2012 s. 22–23 ja 37–38.

15 OMML 75/2012 s. 23.

2.6 Oikeudenhoidon uudistamisohjelma vuosille 2013–2025 (OMML 16/2013)¹⁶

Ohjelmassa katsottiin, että etukäteismaksulla olisi tärkeä ohjausvaikutus, sillä ohjausvaikutuksen arvioitiin olevan tehokkainta silloin, kun oikeudenkäyntimaksu perittäisiin etukäteen. Katsottiin, että lyhyen ja keskipitkän aikavälin tavoitteena tuomioistuinmaksujen käyttöalaa tulisi laajentaa ja maksuja korottaa. Maksujärjestelmän muutoksilla puolestaan tulisi tavoitella tuomioistuinten taloudellisen aseman parantamista ja pyrkiä tehostamaan maksujen ohjausvaikutusta siten, että kynnys muutoksenhakuun nousisi.¹⁷

Ohjelmassa katsottiin, että etukäteismaksulla olisi ohjausvaikutuksessa tärkeä merkitys, sillä ohjausvaikutuksen arvioitiin olevan tehokkain, jos oikeudenkäyntimaksu perittäisiin etukäteen. Etukäteismaksun todettiin olevan vallitseva eurooppalainen tapa, ilman sen tarkempia perusteluja, ja myös sopusoinnussa Euroopan ihmisoikeussopimuksen vaatimusten kanssa. Etukäteismaksujen perimisen katsottiin lisäävän asianosaisten harkintaa sen suhteen, viedäänkö asia tuomioistuimeen ja kuinka monessa asteessa muutosta haetaan.¹⁸

Oikeudenhoidon uudistamisohjelmassa huomautettiin, että etukäteismaksun käyttöön ottamiseen sisältyisi myös riskejä. Väärin toteutettuna se voisi lisätä tuomioistuinten työmäärää. Jotta näin ei kävisi, maksujen perimiseksi ja maksuvelvollisuudesta vapautumiseksi tulisi olla käytettävissä selkeä ja yksinkertainen menettely. Tavoitteena oli jo käytössä olevien sähköisten järjestelmien hyödyntäminen.¹⁹

2.7 Tuomioistuinmaksulaki (OMML 4/2015)²⁰

Tuomioistuinmaksutyöryhmän mietinnössä viitataan hallituksen esityksen (29/2015) valmisteluvaiheessa tehtyihin selvityksiin ja erityisesti etukäteismaksua käsittelevään työryhmän muistioon, joka on mietinnön liitteenä. Mietinnössä katsottiin, että etukäteismaksujärjestelmä tehostaisi maksujen ohjausvaikutusta verrattuna jälkikäteislaskutukseen.²¹

16 <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-259-283-5>.

17 OMML 16/2013 s. 43.

18 OMML 16/2013 s. 44.

19 OMML 16/2013 s. 44.

20 https://www.edilex.fi/ministerioiden_julkaisut/14701.pdf.

21 OMML 4/2015 s. 39.

Mietinnössä todettiin etukäteismaksujärjestelmän edellyttävän nykyaikaisten sähköisten vireilletulohakemusten ja maksamisenetelmien käyttöönottoa tuomioistuimissa. Järjestelmällä katsottiin voitavan säästää työtä tuomioistuimissa sillä etenkin taloushallinnon ja laskutuksen manuaalityövaiheet vähenisivät, kun jo vireilletulovaiheessa kirjattavat asiakas- ja laskutustiedot siirtyisivät automaattisesti asianhallintajärjestelmän ja laskutusjärjestelmän välillä. Lisäksi arvioitiin, että etukäteismaksun käyttöönotto vähentäisi viivästyneiden maksujen laskutus- ja perintätehtävistä tuomioistuimille aiheutuvia menoja sekä muiden valtion viranomaisten työmäärää.²²

Etukäteismaksujärjestelmän heikkoutena pidettiin sitä, että tuomioistuimen päätös saatettaisiin saada vasta huomattavan pitkän ajan kuluttua maksun suorittamisesta. Katsottiin myös, että etukäteismaksujen edut jäisivät vähäisemmiksi silloin, kun lopullinen maksuvelvollisuus tai maksun suuruus riippuisi asian vireillepanon jälkeisistä seikoista.²³

Mietinnössä korostettiin, etteivät periaatteelliset, esimerkiksi oikeuteen pääsyyn liittyvät kysymykset ole etukäteismaksujärjestelmän esteitä, kun otetaan huomioon maksujen suuruusluokka ja pienituloisten maksuvapautukset sekä sosiaaliasioiden jääminen laajasti maksuttomiksi. Etukäteismaksun käyttöönotolla ajateltiin yhdessä maksujen korottamisen kanssa olevan ohjausvaikutusta, joka ei kuitenkaan heikentäisi oikeusturvaa.

Tuomioistuinten silloisten asiankäsittelyjärjestelmien todettiin olevan elinkaarensa loppuvaiheessa. Samalla arvioitiin, että etukäteismaksujärjestelmään olisi käytännössä tarkoituksenmukaisinta siirtyä sitä mukaa kun uudet asiankäsittelyjärjestelmät otettaisiin käyttöön eri tuomioistuimissa ja asiaryhmissä.

Edellä jo mainittu mietinnön liitteenä oleva muistio on tiivis ja etukäteismaksuun liittyvät eri kysymykset kattavasti huomioiva esitys. Muistiossa on kuvattu mahdollinen etukäteismaksujärjestelmä ja arvioitu etukäteismaksuun siirtymisen ohjausvaikutukset sekä myös oikeudenhoitoon kohdistuvat toiminnalliset ja taloudelliset vaikutukset. Johtopäätöksenä muistiossa korostettiin, että perimmäisenä tavoitteena olisi vahvistaa tuomioistuinten edellytyksiä varmistaa oikeusturvan saatavuus ja oikeussuojan toteutuminen ja että tähän yksi mahdollinen keino olisi

22 OMML 4/2015 s. 40.

23 OMML 4/2015 s. 40.

etukäteismaksu. Etukäteismaksuun siirtymällä voitaisiin vahvistaa maksun ohjausvaikutusta, tehostaa tuomioistuinten toimintaa ja vähentää laskutusmenettelyistä aiheutuvia kustannuksia.

Muistiossa huomautettiin etukäteismaksujärjestelmään liittyvän myös seikkoja, jotka tulisi sen käyttöönottoa harkittaessa huomioida, kuten esimerkiksi oikeus saada asiansa tuomioistuimen käsiteltäväksi sekä tietojärjestelmien rakentamisesta aiheutuvat kertaluonteiset menot. Lisäksi ohjausvaikutus jäisi vähäisemmäksi silloin, kun lopullinen maksuvelvollisuus tai maksun suuruus riippuisi maksun suorittamisen jälkeisistä seikoista, kuten esimerkiksi asian lopputuloksesta.

Etukäteismaksujärjestelmän etuja ja haittoja punnittaessa johtopäätöksenä todetaan, että etukäteismaksu on varteenotettava ja tulevaisuudessa lähtökohtaisesti tavoiteltava oikeudenkäyntimaksumenettelyn kehittämissuunta. Siirtymisessä tulisi ottaa huomioon tietojärjestelmämuutosten aikataulut. Lopuksi vielä katsottiin, ettei estettä olisi myöskään sille, että etukäteismaksut otettaisiin käyttöön eri tuomioistuimissa eri ajankohtina.

2.8 Tuomioistuinmaksulaki: lausuntotiivistelmä (40/2015) ²⁴

Vaikka edellä käsitellyn työryhmän mietintöön (OMML 4/2015) ei sisällynytkään säännösehdotusta tuomioistuinmaksujen etukäteislaskutukseen siirtymisestä, työryhmä kuitenkin totesi, että etukäteismaksuihin siirtyminen on tulevaisuudessa lähtökohtaisesti tavoiteltava oikeudenkäyntimaksumenettelyn kehittämissuunta. Tätä lähtökohtaa arvioidessaan lähes kaikki lausunnonantajat suhtautuivat etukäteismaksuun myönteisesti. Seuraavassa nostetaan esille joitain yksittäisiä kannanottoja.

Kaikki asiasta lausuneet käräjäoikeudet arvioivat, että etukäteismaksuihin tulisi siirtyä viimeistään silloin, kun yleisten tuomioistuinten aineistopankki (AIPA) otetaan käyttöön. Lausunnoissa nähtiin, että etukäteismaksulla olisi erityyppistä ohjausvaikutusta.²⁵ Etukäteismaksua pidettiin hyvänä siksi, että se säästäisi tuomioistuinten niukkenevia resursseja, kun taloushallinnon ja laskutuksen manuaalivaiheet sekä viivästyneiden maksujen laskutus- ja perintätehtävistä tuomioistuimille aiheutuvat

24 https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/76606/omml_40_2015_tuomioistuinmaksu_laustiiv_76_s.pdf?sequence=1&isAllowed=y.

25 OMML 40/2015 s. 64.

menot vähenisivät. Tuusulan käräjäoikeus katsoi, että ne tilanteet, joissa maksuja jouduttaisiin palauttamaan asian lopputuloksen vuoksi, työllistäisivät vähemmän kuin se, että jokaisesta asiasta joudutaan laskuttamaan erikseen.²⁶

Hovioikeudet, Vaasan hovioikeutta lukuun ottamatta, kannattivat etukäteismaksujärjestelmään siirtymistä siinä vaiheessa, kun uudet asiankäsittelyjärjestelmät sen mahdollistavat. Vaasan hovioikeus muistutti, että etukäteismaksun toimivuus ja sen aiheuttama työmäärä riippuvat merkittävästi rakennettavasta tietojärjestelmästä.

Hallintotuomioistuimista korkein hallinto-oikeus katsoi, että etukäteismaksuun siirtyminen olisi ajankohtaista aikaisintaan tuomioistuinten asianhallintajärjestelmän uudistamisen yhteydessä. Samassa yhteydessä olisi mahdollista ratkaista etukäteismaksujärjestelmään liittyvät käytännön pulmat hallinnollista työtä minimoivalla, järkevällä ja tehokkaalla tavalla sekä siten, ettei järjestelmä muodostu esteeksi tuomioistuimeen pääsemiselle. Hallinto-oikeudet puolestaan eivät kannattaneet etukäteismaksujärjestelmään siirtymistä varauksetta, mutta eivät toisaalta olleet täysin sitä vastaan.²⁷

Valtioneuvoston oikeuskansleri ja eduskunnan oikeusasiamies kiinnittivät huomiota erityisesti perustuslaillisiin kysymyksiin. Oikeuskansleri huomautti, ettei tiedossa ole sellaisia perustuslakivaliokunnan mietinnön PeVL 35/2010 vp jälkeen tapahtuneita muutoksia, joiden vuoksi etukäteismaksua tulisi arvioida toisin kuin perustuslakivaliokunta on lausunnossaan tehnyt. Oikeuskansleri totesi etukäteismaksun käyttöönoton edellyttävän, että maksusta vapauttamista koskeva lakiehdotuksen 8 § kirjoitettaisiin niin, ettei oikeusapupäätöksen saaminen muuttuisi todelliseksi edellytykseksi maksusta vapauttamiselle.²⁸

Myös eduskunnan oikeusasiamies viittasi perustuslakivaliokunnan lausuntoon ja totesi, että työryhmän mietinnöstä puuttuivat perustelut sille, miksi etukäteismaksun asettaminen asian käsittelyn edellytykseksi ei olisi ristiriidassa perustuslain 21 §:n 1 momentissa turvatus oikeuden kanssa. Perustuslakivaliokunta oli katsonut, että tällainen maksuehto rajoittaisi kyseistä oikeutta, eikä hallituksen esityksessä (HE 143/2010) ollut esitetty oikeuden rajoittamiselle hyväksyttävää perustetta.²⁹

26 OMML 40/2015 s. 65.

27 OMML 40/2015 s. 66.

28 OMML 40/2015 s. 67.

29 OMML 40/2015 s. 67.

Valtiovarainministeriö katsoi, että ennen etukäteismaksamiseen siirtymistä olisi selvitettävä muun muassa se, miten mahdollinen maksua koskeva muutoksenhaku toteutettaisiin ja miten muutoksenhaku vaikuttaisi maksun perusteena olevan asian käsittelyyn. Valtiovarainministeriö korosti, että etukäteistä maksua koskevat muutoksenhakumenettelyn kestosta mahdollisesti aiheutuvat oikeudenmenetykset maksun perusteena olevan varsinaisen valituksenalaisen asian käsittelyssä tulisi estää.³⁰

Sisäministeriö puolestaan totesi, että maksun periminen etukäteen voi olla ongelmallista, koska asian lopputulos vaikuttaa maksuvelvollisuuteen. Toisaalta asioissa, joissa on kyse ulkomaalaisen maasta poistamisesta, henkilö on jo saattanut poistua tai tulla poistetuksi maasta, kun tuomioistuin antaa ratkaisunsa. Silloin maksun periminen jälkikäteen on vaikeaa. Etukäteismaksun ohjausvaikutus vähentäisi sisäministeriön arvion mukaan ei yksin tuomioistuinten vaan myös valitukseen lausuntoja antavien viranomaisten työmäärää.

Valtiokonttori piti etukäteismaksujärjestelmään siirtymistä tavoiteltavana kehittämissuuntana sekä ohjausvaikutuksen että laskutus- ja perintätoimenpiteiden vähentämisen vuoksi.³¹ Asianajajaliitto ehdotti, ettei maksu olisi vireilletulon edellytys vaan tilanteessa, jossa maksua ei suoritettaisi asianomaisen tuomioistuimen antamassa kohtuullisessa määräjässä, asia jätettäisiin tutkimatta.³²

2.9 Hallituksen esitys 29/2015 vp eduskunnalle tuomioistuinmaksulaiksi sekä laeiksi hallinto-oikeuslain 12 a §:n ja riita-asioiden sovittelusta ja sovinnon vahvistamisesta yleisissä tuomioistuimissa annetun lain 28 §:n muuttamisesta³³

Hallituksen esityksessä (HE 29/2015) ei esitetty etukäteismaksujärjestelmään siirtymistä, mutta esitys kuitenkin sisälsi sittemmin myös hyväksytyn säännöksen, jonka mukaan etukäteismaksusta voitaisiin säätää oikeusministeriön asetuksella. Maksun

30 OMML 40/2015 s. 67–68.

31 OMML 40/2015 s. 68.

32 OMML 40/2015 s. 69.

33 https://www.eduskunta.fi/FI/vaski/HallituksenEsitys/Documents/HE_29+2015.pdf.

suorittaminen ei kuitenkaan olisi edellytys asian vireille tulemiselle eikä se siten rajoittaisi oikeusturvan saatavuutta. Ajatuksena oli, että etukäteismaksujärjestelmää voitaisiin kokeilla rajatuissa asiakas- tai asiaryhmissä.³⁴ Ilmeisesti tästä syystä hallituksen esityksessä käsitellään myös etukäteismaksuun liittyviä kysymyksiä.

Hallituksen esityksessä arvioitiin Euroopan ihmisoikeussopimuksen 6 artiklan mukaista oikeuteen pääsyä seikkaperäisesti Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen ratkaisukäytännön perusteella.³⁵ Etukäteismaksua koskevana johtopäätöksenä katsottiin, ettei EIT suhtaudu kielteisesti etukäteismaksun vaatimiseen. Etukäteismaksu olisi kuitenkin ongelmallinen, jos sillä rajoitettaisiin olennaisesti tuomioistuimeen pääsyä ja rajoitteelta puuttuisi hyväksyttävä tarkoitus. Toisin sanoen etukäteismaksun käyttäminen olisi mahdollista, jos maksun suuruus on kohtuullinen ja etukäteismaksukäytännölle on hyväksyttävät tavoitteet ja perustelut.³⁶

Hallituksen esitystä valmisteltaessa selvitettiin myös etukäteismaksun käyttöönottamista. Maksu perittäisiin tällöin asian vireillepanon yhteydessä, ja asian käsittely aloitettaisiin vasta, kun maksu olisi maksettu. Jos vireillepanija olisi taloudellisella perusteella oikeutettu julkiseen oikeusapuun, maksua ei perittäisi. Etukäteismaksujärjestelmän arvioitiin tehostavan maksujen ohjausvaikutusta jälkikäitelaskutukseen verrattuna.³⁷

Etukäteismaksujärjestelmän todettiin edellyttävän nykyaikaisten sähköisten vireilletulohakemusten ja maksamismenetelmien käyttöönottoa tuomioistuimissa. Järjestelmän ajateltiin säästävän työtä tuomioistuimessa vähentämällä etenkin taloushallinnon ja laskutuksen nykyisiä manuaalityövaiheita, koska jo vireilletulovaiheessa kirjattavat asiakas- ja laskutustiedot siirtyisivät automaattisesti asianhallintajärjestelmän ja laskutusjärjestelmän välillä. Etukäteismaksun käyttöönoton pääteltiin myös vähentävän viivästyneiden maksujen laskutus- ja perintätehtävistä tuomioistuimille aiheutuvia menoja sekä muiden valtion viranomaisten työmäärää.³⁸

34 HE 29/2015 vp s. 22 ja 57. Kokeilu olisi perustuslain 21 §:n rajoitukset huomioiden mahdollista käytössä olevan jälkikätemaksun rinnalla siten, että asian tuomioistuimeen saattavalla säilyy oikeus valita, kumpaa maksutapaa hän käyttää.

35 HE 29/2015 vp s. 16–17.

36 HE 29/2015 vp s. 16.

37 HE 29/2015 vp s. 21.

38 HE 29/2015 vp s. 21.

Hallituksen esityksessä huomautettiin, että jos maksun suorittaminen olisi asian käsiteltäväksi ottamisen edellytys, tulisi myös huomioida, että kansalaisilla tulee silti olla mahdollisuus saada oikeudelliset asiansa tuomioistuimen käsiteltäväksi. Etukäteismaksujärjestelmällä arvioitiin olevan myös heikkouksia. Tuomioistuimen päätös saatettaisiin saada vasta huomattavan pitkän ajan kuluttua maksun suorittamisesta. Etukäteismaksujen edut jäisivät puolestaan vähäisemmiksi silloin, kun lopullinen maksuvelvollisuus tai maksun suuruus riippuu asian vireillepanon jälkeisistä seikoista kuten esimerkiksi asian käsittelytavasta tuomioistuimessa tai asian lopputuloksesta. Mainituista ongelmista huolimatta esityksen valmisteluvaiheessa katsottiin, että etukäteismaksujärjestelmään siirtyminen olisi lähtökohtaisesti tavoiteltava kehittämissuunta.³⁹

Johtopäätöksen tyyppisesti katsottiin, että periaatteelliset, kuten esimerkiksi oikeuteen pääsyyn liittyvät kysymykset eivät olisi este etukäteismaksujärjestelmään siirtymiselle, kun huomioidaan maksujen suuruusluokka ja pienituloisten maksuvapautukset sekä sosiaaliasioiden laaja maksuttomuus. Lisäksi arvioitiin, että etukäteismaksun käyttöönotolla voisi yhdessä maksujen korottamisen kanssa olla tavoiteltua ohjausvaikutusta, joka ei kuitenkaan heikentäisi oikeusturvaa. Mainituista eduista huolimatta etukäteismaksujärjestelmää ei kuitenkaan esitetty otettavaksi käyttöön, koska tuomioistuinten silloiset asiansäilytysjärjestelmät olivat elinkaarensa loppuvaiheessa eikä niihin siten olisi ollut järkevää toteuttaa etukäteismaksujärjestelmää tukevia muutoksia.

2.10 Lakivaliokunnan mietintö (LaVM 2/2015 vp — HE 29/2015 vp)⁴⁰

Lakivaliokunta kommentoi tiiviisti mahdollista etukäteismaksujärjestelmää.

Lakivaliokunta katsoi, että etukäteismaksujärjestelmä tehostaisi maksujen ohjausvaikutusta verrattuna jälkikäteislaskutukseen. Siksi oli perusteltua, että etukäteismaksujärjestelmän käyttöönottoa edelleen selvitettäisiin. Valiokunta myös korosti, ettei etukäteismaksun mahdollinen käyttöönotto saisi muodostua esteeksi oikeuteen pääsulle.

39 HE 29/2015 vp s. 21.

40 https://www.eduskunta.fi/FI/vaski/Mietinto/Documents/LaVM_2+2015.pdf.

2.11 Työryhmämietintö: summaaristen riita-asioiden keskittäminen (OMML 12/2017) ⁴¹

Työryhmämietinnössä on jo huomioitu uusi tuomioistuinmaksulaki (1455/2015), joka oli tullut voimaan 1.1.2016 eli hyvissä ajoin ennen työryhmämietinnön luovuttamista. Työryhmämietinnössä otettiin kantaa vielä nykyäänkin muuttumattomana voimassa olevan 12 §:n tulkintaan. Työryhmä katsoi, että säännöksen mukaan maksut peritään suoritteen valmistumisen jälkeen, mutta oikeusministeriön asetuksella voidaan kuitenkin säätää tilanteista, joissa maksuvelvolliselle *tarjottaisiin mahdollisuus* maksaa maksu etukäteen. Asetuksella ei siten ole mahdollisuutta miltei osin asettaa kantajalle tai hakijalle etukäteismaksuvelvoitetta. Jos tavoitteena olisi luoda velvollisuus suorittaa tuomioistuinmaksu etukäteen, tämä puolestaan edellyttäisi lakitasoista sääntelyä.⁴²

Työryhmämietinnössä huomautettiin, että jo aikaisemmin suunnitellun maksun perimistä koskevan sääntelyn lisäksi tulee huomioida myös suoritettujen maksun palauttamista koskeva sääntely, joka olisi tarpeen esimerkiksi silloin, kun summaarisena asiana vireille laitettujen asioiden käsittely jatkuu tavanomaisen riita-asioiden käsittelyjärjestyksessä.⁴³

Työryhmämietinnössä myös varoitettiin, ettei etukäteismaksujärjestelmään siirtyminen tuo automaattisesti säästöjä, vaikka itse maksujen ohjausvaikutus jossain määrin tehostuisikin. Esimerkiksi epäonnistuneesta etukäteismaksujärjestelmän toteuttamisesta mietinnössä nostetaan Ruotsi, jossa vuoden 2015 tuomioistuinmaksutyöryhmän mietinnön mukaan (OMML 4/2015 s. 26) oli käytössä järjestelmä, jossa tuomioistuinmaksun käsitteleminen edellytti useita manuaalisia työvaiheita. Työryhmämietinnön johtopäätös tältä osin oli kriittinen, eikä se katsonut tuomioistuinmaksutyöryhmän tekemän vertailun muutoinkaan osoittavan, että etukäteislaskutuksesta olisi jälkikäteislaskutukseen verrattuna saatavissa ilmeistä hyötyä.⁴⁴

Työryhmä katsoi, ettei sen ollut summaaristen riita-asioiden kehittämistä koskevan tehtävänantonsa yhteydessä tarkoituksenmukaista tehdä ehdotuksia etukäteismaksua koskevaksi lainsäädännöksi, koska etukäteismaksuun siirtyminen edellyttäisi

41 https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/79241/OMML_12_2017%20_Summaaristen_riita-asioiden_keskitt_112.pdf?sequence=1&isAllowed=y.

42 OMML 12/2017 s. 21 ja 28–29.

43 OMML 12/2017 s. 29.

44 OMML 12/2017 s. 30.

suhteellisen laajaa sääntely-ympäristön tarkistamista, etukäteismaksuun saattaisi liittyä perustuslaillisia ongelmakohtia ja vielä tuolloin etukäteismaksujen asiakohtainen kohdistaminen ja maksujen seuranta olisi ollut hoidettavissa vain henkilöstöresursseja vaativalla manuaalisyöllä.

Viimeksi mainituilta osin eli vaaditun manuaalisyön osalta työryhmä katsoi, että tilanne voisi kuitenkin muuttua hallinnon yhteisistä sähköisen asioinnin tukipalveluista annetun lain (571/2016) myötä, sillä sen 3 §:n 1 momentin 8 kohdassa säädettäisiin verkkomaksamisen kokoamis- ja hallinnointipalvelusta. Palvelu mahdollistaisi viranomaiselle tarkoitettujen maksujen maksamisen viranomaisen asiointipalvelussa. Palvelun järjestämisestä ja hallinnoinnista vastaisi Valtiokonttori. Muun muassa tuomioistuimet olisivat velvollisia ottamaan palvelun käyttöönsä 1.1.2018 alkaen tai huomioimaan verkkomaksamispalvelun kehitteillä olevissa tietojärjestelmissään (29 §). Yleisten tuomioistuinten osalta tämä tarkoittaisi, että palvelu tulisi huomioida valmisteilla olevassa Aineistopankki-hankkeessa (AIPA). Mahdollisuudet etukäteismaksuun siirtymiseen voisivat siksi tulla arvioitavaksi uudelleen verkkomaksamispalvelun käyttöönoton ja AIPA-hankkeen valmistumisen puitteissa.

2.12 Valtioneuvoston selonteko oikeudenhoidosta (VN julk. 2022:67)⁴⁵

Tuomioistuinmaksuja koskevaa etukäteismaksujärjestelmää ei mainita selonteossa, mutta siinä nostetaan kyllä esille useita asioita, joilla on nähtävissä liityntä etukäteismaksujen käyttöön ottamiseen. Näitä ovat ainakin tuottavuuden parantaminen, rikos- ja riita-asoiden käsittelyyn liittyvien menettelysäännösten ajantasastaaminen virtaviivaisemmiksi, sähköisen asioinnin ja sähköisten työtapojen edistämisen huomioiminen lainsäädännön kehittämisessä.

Lisäksi selonteossa nostetaan esille oikeudenhoidon tietojärjestelmien toimintavarmuus, ylläpito ja jatkokehittäminen sekä koko prosessiketjun järjestelmien yhteensopivuuden varmistaminen. ICT-ohjauksessa pyrkimyksenä on tuottavuuden näkökulman vahvistaminen. Myös oikeuspalvelujen saatavuuden ja asiakaspalvelun parantamiseksi sekä asioinnin ja oikeudenkäyntimenettelyn sujuvoittamiseksi tavoitteena on kehittää yksityishenkilöille ja yhteisöille tarjottavia sähköisiä asiointipalveluita.⁴⁶

45 <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-383-938-0>.

46 VN julk. 2022:67 s. 57–60.

2.13 Oikeudenkäytön kehitystyöryhmän arviomuistio (OMML 2022:39) ⁴⁷

Oikeudenkäytön kehitystyöryhmän arviomuistio ei sisällä mainintoja etukäteismaksusta. Muistiossa kuitenkin määritellään oikeudenkäytön keskeisiksi kehittämistavoitteiksi vahva riippumattomuus, laadukas oikeusturva ja käyttäjälähtöisyys.⁴⁸ Lisäksi korostetaan digitalisaation monipuolista hyödyntämistä.⁴⁹

Etukäteismaksu tarkoituksenmukaisella tavalla toteutettuna voidaan nähdä osaksi käyttäjälähtöisyyden kehittämistä. Vastaavasti digitalisaation hyödyntäminen voidaan osaltaan liittää myös sellaiseen etukäteismaksuun, jossa maksun määrän ilmoittaminen maksun suorittajalle (vireillepanijalle), itse maksaminen sekä maksetun maksun kohdentuminen itse asialle toteutuvat digitaalisesti ilman manuaalisia työvaiheita.

2.14 Tuomioistuinmaksulain (1455/2015) uudistuksen vaikutukset: Selvityshenkilöiden raportti (OMSO 2024:5) ⁵⁰

Selvityshenkilöiden raportissa on tiiviisti käsitelty eri virallisjulkaisuissa aiemmin esitettyjä kannanottoja etukäteismaksujärjestelmän ohjausvaikutuksesta.⁵¹ Raportin laatimisen yhteydessä kuultujen tuomioistuimien edustajien näkemykset etukäteismaksusta poikkesivat toisistaan jossain määrin.

Selvityksessä mukana olleista käräjäoikeuksista osa katsoi, että etukäteisperinnällä voisi olla ohjausvaikutusta ja että maksun käyttöönottoa kannattaisi selvittää tarkemmin. Kun maksu tulisi konkreettiseksi jo menettelyn alkuvaiheessa, se saattaisi vaikuttaa harkintaan, saatetaanko asia tuomioistuimen käsiteltäväksi vai ei. Toisaalta

47 <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-400-538-8>.

48 OMML 2022:39 s. 130–147.

49 OMML 2022:39 s. 79–81.

50 https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/165498/OM_2024_5_SO.pdf?sequence=1&isAllowed=y.

51 OMMSO 2024:5 s. 114.

epäiltiin, että vaikutus olisi kuitenkin vähäistä, koska jo haastehakemuksen laatiminen voi vaatia merkittäviä toimenpiteitä, jolloin sitä ei aivan hetken mielijohteesta tehdä. Lisäksi katsottiin, ettei prosessikynnystä ole syytä nostaa etukäteismaksulla.⁵²

Selvityksessä mukana olleet hovioikeudet katsoivat pääosin, ettei etukäteismaksulla olisi ohjausvaikutusta. Kuulemisessa tuli silti esiin myös vastakkainen näkemys, jonka mukaan etukäteismaksu voisi olla tehokas ohjausvaikutuksen keino. Näin voisi olla esimerkiksi tilanteissa, joissa henkilö nostaa toistuvasti perusteettomia kanteita.⁵³

Selvityksessä mukana olleiden hallinto-oikeuksien näkemykset etukäteismaksun perinnästä vaihtelivat. Osa katsoi, että etukäteismaksua voi harkita. Tällöin pitäisi arvioida myös maksun suuruutta suhteessa asian intressiin. Osa katsoi, että etukäteismaksu voisi vaikuttaa oikeuden saatavuuteen, mistä syystä sitä ei pidetty hyvänä. Etukäteismaksun katsottiin olevan ulkomaalaisten osalta joissain tilanteissa perusteltu.⁵⁴

2.15 Yhteenveto

Edellä esitetyn perusteella etukäteismaksua pidetään yhtenä mahdollisena keinona vahvistaa oikeudenhoidon edellytyksiä varmistaa oikeusturvan saatavuus ja oikeus-suojan antaminen.

Perustuslakivaliokunnan mukaan etukäteismaksu rajoittaa perustuslain 21 §:n 1 momentissa tarkoitettua oikeutta saada asiansa käsitellyksi tuomioistuimessa, mistä syystä mainitusta rajoituksesta ei voida säätää asetuksella. Lisäksi perusoikeuden rajoittaminen edellyttää hyväksyttävän perusteen. EIT:n ratkaisukäytännön perusteella on puolestaan arvioitu, että etukäteismaksuun on mahdollista siirtyä, jos maksun suuruus on kohtuullinen ja etukäteismaksun käyttöönottamiselle esitetään hyväksyttävät tavoitteet ja perustelut.

52 OMSO 2024:5 s. 115.

53 OMSO 2024:5 s. 115.

54 OMSO 2024:5 s. 115–116.

Etukäteismaksuun liitetään tyypillisesti seuraavat edut:

- jälkikäteismaksua tehokkaampi ohjausvaikutus;
- tuomioistuimen työn helpottuminen erillisen laskuttamisen ja mahdollisten maksumuistutusten lähettämisen jäädessä pois;
- ulosottotoimin tapahtuvan perinnän välttäminen;
- maksamisen vaivattomuus vireillepanijan näkökulmasta; ja
- asian oikeudenkäyntimaksusta aiheutuvien kustannusten parempi ennakoitavuus.

Etukäteismaksun yhteydessä on nostettu esiin seuraavat heikkoudet:

- maksun maksamisesta päätöksen saamiseen mahdollisesti kuluva pitkä aika;
- lopullisen maksuvelvollisuuden tai maksun suuruuden riippuminen maksun vireillepanon jälkeisistä seikoista (joissain tapauksissa); ja
- käyttöönottamisen edellyttämistä tietojärjestelmistä aiheutuvat kertaluonteiset menot.

Etukäteismaksuun liittyvinä kriittisinä huomioina on nostettu esiin, että

- etukäteismaksun mahdollisista eduista puuttuvat vakuuttavat laskelmat; ja
- etukäteismaksun toimivuus ja työmäärän vähentyminen riippuvat rakennettavasta tietojärjestelmästä – väärin toteutettuna etukäteismaksujärjestelmä voi jopa lisätä tuomioistuinten työmäärää.

Lainsäädäntöteknisesti etukäteismaksun käyttöönottamisen on katsottu edellyttävän:

- kuhunkin prosessilakiin tehtäviä muutoksia (vireilletulo ja seuraukset maksun maksamatta jättämisestä);
- tuomioistuinmaksulakiin sisältyvien maksuvapautus- ja kohtuusharkintasäännösten huomioimista; sekä
- maksun palauttamista koskevan sääntelyn luomista.

Kaikkiaan etukäteismaksuun siirtymistä on lähtökohtaisesti pidetty tavoiteltavana kehityssuuntana. Tarkoituksenmukainen ajankohta etukäteismaksun toteuttamiselle on katsottu olevan sen jälkeen, kun nykyaikaiset asianhallintajärjestelmät, kuten AIPA ja HAIPA, on otettu käyttöön. Lisäksi on todettu, että etukäteismaksu on mahdollista ottaa käyttöön eri tuomioistuimissa eri ajankohtina.

3 Euroopan unionin tuomioistuimen ja Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen ratkaisukäytäntö

3.1 Perusoikeuskirjan ja ihmisoikeussopimuksen keskinäinen suhde

Euroopan unionin perusoikeuskirja ja Euroopan neuvoston ihmisoikeussopimus kumpikin turvaavat ihmisoikeuksien toteutumista ja siten ne ovat toisiaan täydentäviä järjestelmiä. Kuitenkin myös eroja on, sillä esimerkiksi niiden soveltamisalat poikkeavat toisistaan. Unionin perusoikeuskirja sitoo unionin toimielimiä ja jäsenvaltioita vain silloin, kun ne soveltavat unionin lainsäädäntöä (51 art.). Perusoikeuskirja ei siten ole yleisesti sitova kaikissa kansallisissa tilanteissa, vaan ainoastaan unionin toimivallan piiriin kuuluvissa asioissa. Sen sijaan ihmisoikeussopimus sitoo Euroopan neuvoston jäsenvaltioita kaikissa tilanteissa (1 art.). Ihmisoikeussopimus on siten laajemmin sovellettava, koska sen takaamat ihmisoikeudet ovat kansallisessa oikeudessa yleisesti sitovia.

Perusoikeuskirjan ja ihmisoikeussopimuksen oikeudet ovat usein yhteneviä, ja tätä tukee myös perusoikeuskirjan 52 (3) artikla, jonka nojalla perusoikeuskirjan sisältämiä oikeuksia tulee tulkita yhdenmukaisesti ihmisoikeussopimuksen kanssa. Näin ollen unionin tuomioistuin pyrkii soveltamaan perusoikeuskirjassa taattuja oikeuksia siten, että ne vastaavat sisällöllisesti ihmisoikeussopimuksessa tarkoitettuja oikeuksia. Tällä tavalla Euroopassa saadaan varmistettua johdonmukainen ja mahdollisimman yhtenäinen ihmisoikeussuoja. Tosin perusoikeuskirjan 52 (3) artikla ei estä unionia myöntämästä ihmisoikeussopimusta laajempaa suojaa, mutta tilanteet, joissa näin olisi menetelty, ovat harvinaisia, jos niitä ylipäättään esiintyy.

3.2 Euroopan unionin tuomioistuimen ratkaisukäytäntö

Euroopan unionin perusoikeuskirjan 47 artikla käsittelee oikeutta tehokkaihin oikeussuojakeinoihin ja puolueettomaan tuomioistuimeen, ja siinä on kolme kohtaa. Artiklan mukaan jokaisella on oikeus:

- tehokkaihin oikeussuojakeinoihin, jos hänen unionin oikeudessa taattuja oikeuksiaan tai vapauksiaan on loukattu (1 kohta);
- oikeudenmukaiseen ja julkiseen oikeudenkäyntiin kohtuullisen ajan kuluessa riippumattomassa ja puolueettomassa tuomioistuimessa (2 kohta); ja
- oikeus saada oikeusapua, jos se on tarpeen, jotta oikeussuojan hakeminen ei vaikeudu taloudellisten esteiden vuoksi (3 kohta).

Oikeudenkäyntimaksujen kannalta on olennaista, että niistä säädettäessä ja niitä perittäessä huomioidaan jokaisen oikeus saada asiansa käsitellyksi tuomioistuimessa, sillä oikeudenkäyntimaksut eivät saa muodostua esteeksi henkilön oikeudelle saada asiansa tuomioistuimen käsiteltäväksi. Unionin tuomioistuin onkin antanut ratkaisuja, joissa kansallista oikeudenkäyntimaksua on arvioitu perusoikeuskirjan 47 artiklaan sisältyvän oikeuksiin pääsyn ja oikeudenmukaisen oikeudenkäynnin näkökulmasta. Käsiteltävänä on ollut myös joitain tapauksia, joissa samassa yhteydessä on arvioitu kysymystä tuomioistuinmaksun etukäteisestä suorittamisesta.

Asiassa *DEB Deutsche Energiehandels- und Beratungsgesellschaft mbH v. Saksa* (C-279/09) saksalainen yhtiö DEB oli hakenut oikeusapua, koska sillä ei ollut ollut varaa maksaa oikeudenkäyntikulua. Yhtiöllä ei ollut ollut tuloja, varallisuutta tai työntekijöitä, eikä se ollut kyennyt maksamaan kansallisessa laissa säädettyä oikeudenkäyntimaksun ennakkoa, jonka määrä oli 274 368 euroa. Unionin tuomioistuin totesi, että perusoikeuskirjan 47 artikla edellyttää mahdollisuutta oikeudenmukaiseen oikeudenkäyntiin, eikä oikeudenkäyntimaksu tai oikeusavun epääminen saa estää pääsyä tuomioistuimeen. Unionin tuomioistuin katsoi, että myös oikeushenkilöillä tulee olla oikeus oikeusapuun, jos niiden taloudellinen tilanne sitä edellyttää. Myönnettävään oikeusapuun voi kuulua esimerkiksi vapauttaminen oikeudenkäyntimaksua koskevan ennakon maksamisesta ja/tai asianajajan apu. Unionin tuomioistuimen mukaan kansallinen tuomioistuin voi asiaa arvioidessaan huomioida oikeudenkäynnin kohteen, hakijan tosiasialliset mahdollisuudet asian voittamiseen, asian merkityksen hakijalle, asiassa sovellettavien säännösten ja oikeudenkäyntimenettelyn vaikeuden sekä myös hakijan kyvyn puolustaa tehokkaasti etuaan. Oikeasuhteisuuden arvioimiseksi kansallinen tuomioistuin voi myös huomioida etukäteen maksettavien oikeudenkäyntimaksujen määrän ja sen, aiheutuuko niistä

mahdollisesti ylivoimainen este asian saattamiselle tuomioistuimen käsiteltäväksi. Lopuksi unionin tuomioistuin huomautti, että myös oikeushenkilöiden osalta kansallinen tuomioistuin voi huomioida niiden yksilöllisen tilanteen. Se voi siten huomioida esimerkiksi asianomaisen oikeushenkilön yhtiömuodon ja sen, tavoitteleeko oikeushenkilö voittoa, sekä sen yhtiömiesten tai osakkaiden taloudellisen aseman ja sen, onko heillä mahdollisuus hankkia kanteen nostamiseen tarvittava rahamäärä.

Asiassa Direcția Generală Regională a Finanțelor Publice Brașov v. Vasile Toma ja Biroul Executorului Judecătoresc Horațiu-Vasile Cruduleci (C-205/15) oli kysymys muun ohessa oikeudenkäyntimaksun maksamisesta etukäteen. Unionin tuomioistuin totesi, että sen ja ihmisoikeustuomioistuimen ratkaisukäytännöistä ilmenee, ettei oikeus saada asiansa käsitellyksi tuomioistuimessa ole ehdoton ja että siihen voi kohdistua myös tuomioistuinmaksuihin liittyviä oikeasuhteisia rajoituksia, joilla pyritään hyväksyttävään päämäärään ja joilla ei puututa tämän oikeuden olennaiseen sisältöön. Käsiteltävässä asiassa ennakkoratkaisua pyytänyt tuomioistuin ei kuitenkaan esittänyt sellaisia seikkoja, joiden nojalla olisi ollut mahdollista katsoa, että oikeutta saada asiansa käsitellyksi tuomioistuimessa olisi suhteettomasti vaikeutettu velvollisuudella maksaa liian suuria tuomioistuinmaksuja.

Asioissa EPIC Financial Consulting Ges.m.b.H v. Itävalta ja Bundesbeschaffung GmbH (C-274/21 ja C-275/21) kysymys oli siitä, oliko perusoikeuskirjan 47 artikla esteenä kansalliselle lainsäädännölle, jossa välitoimi- tai muutoksenhakemuksen tekeväälle yksityiselle asetetaan velvollisuus maksaa tuomioistuinmaksuja määrä, jota ei voida ennakoita. Kyse oli noin miljoonan euron maksusta. Unionin tuomioistuin katsoi, että perusoikeuskirjan 47 artiklaa tulee tulkita siten, että se on esteenä kansalliselle lainsäädännölle, jossa velvoitetaan yksityinen, joka tekee välitoimi- tai muutoksenhakemuksen, maksamaan sellaisia kiinteitä tuomioistuinmaksuja, joiden määrä ei ole arvioitavissa. Tuomioistuinmaksussa oli siten kysymys oikeuteen pääsemistä rajoittavasta puutteesta.

Yhteenvedona perusoikeuskirjan 47 artiklan soveltamisesta voidaan todeta, että oikeudenkäyntimaksujen periminen ja myös niiden periminen ennakoon on mahdollista, mutta oikeudenkäyntimaksujen tulee olla kohtuullisia eikä niitä saa asettaa oikeussuojan saamisen esteeksi. Unionin tuomioistuin on korostanut, etteivät oikeudenkäyntimaksut saa olla niin korkeita, että ne käytännössä estävät pääsyn tuomioistuimeen. Lisäksi erityisesti taloudellisesti heikossa asemassa olevien ihmisten ja oikeushenkilöiden käytettävissä tulee olla mahdollisuus vapautua maksusta, jos heidän taloudellinen tilanteensa (niiden taloudellinen tilanne) muutoin olisi tuomioistuimeen pääsyn esteenä.

3.3 Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen ratkaisukäytäntö

Euroopan ihmisoikeussopimuksen 6 (1) artiklan mukaan jokaisella on oikeus kohtuullisen ajan kuluessa oikeudenmukaiseen oikeudenkäyntiin. Oikeudenmukaisen oikeudenkäynnin osatekijöitä ovat asianosaisen oikeus saada asiansa tuomioistuimen käsiteltäväksi (access to court) sekä oikeuksiin pääseminen eli mahdollisuus saada oikeutensa tosiallisesti toteutettua (access to justice).⁵⁵

Vaikka tuomioistuimeen pääseminen ja oikeuksiin pääseminen ovatkin vahvoja oikeuksia, ne eivät kuitenkaan ole ehdottomia vaan niitä voidaan tietyin edellytyksin rajoittaa. Rajoituksista yksi esimerkki on oikeudenkäyntimaksujen periminen. Euroopan ihmisoikeustuomioistuin onkin antanut useita ratkaisuja, joissa on arvioitu oikeudenkäyntimaksujen suhdetta asianosaisen oikeuteen saada asiansa tuomioistuimen käsiteltäväksi. Ratkaisuissaan ihmisoikeustuomioistuin on todennut, että oikeudenkäyntimaksu (myös etukäteismaksuna) voi olla perusteltu keino, jolla pyritään tehostamaan oikeudenhoidon resurssien käyttämistä ja kohdentamista. Maksun perimiselle on kuitenkin rajoituksensa, sillä esimerkiksi maksun suuruus ei saa olla suhteeton tapauksen olosuhteisiin, kuten esimerkiksi kantelijan taloudelliseen tilanteeseen, nähden. Seuraavaksi käsitellään asiaan liittyviä ihmisoikeustuomioistuimen ratkaisuja ja niistä ilmeneviä periaatteita, joiden avulla voidaan arvioida asianosaisilta oikeudenkäynnin edellytyksenä vaadittujen maksujen ja erityisesti oikeudenkäyntimaksujen hyväksyttävyyttä.

Tapauksissa *Manibardo v. Espanja* (2000) ja *Annoni di Gussola ym. v. Ranska* (2000) EIT katsoi, että etukäteen vaaditulla maksulla oli hyväksyttävä tarkoitus, kun sillä oli pyritty välttämään asioiden ruuhkautuminen tuomioistuimessa taikka turvaamaan velkojien edut, estämään viivytystarkoituksessa tehdyt valitukset, vahvistamaan ylempien tuomioistuinten auktoriteettia ja samalla varmistamaan hyvä oikeudenhoito. Kyseisissä tapauksissa EIS 6 artiklaa oli kuitenkin rikottu, koska vaaditut summat olivat olleet valittajien taloudellisiin oloihin nähden liian suuria. Ensin mainitussa tapauksessa vahingonkorvausta maksamaan tuomitun piti tallettaa tuomittu summa korkoineen ja kuluineen, jotta hän sai valittaa päätöksestä. EIT totesi, että rajoituksilla ei saanut loukata tuomioistuimeen pääsyn olennaista sisältöä. Asianosaisille oli taattava tehokas pääsy tuomioistuimeen varsinkin sellaisista päätöksistä, jotka koskevat heidän yksityisluonteisia oikeuksiaan ja velvollisuuksiaan. Jälkimmäisessä tapauksessa valitus oli jätetty käsittelemättä muutoksenhakutuomioistuimessa, koska valittaja ei ollut täyttänyt valituksenalaista päätöstä, vaikka valituksen käsittely edellytti ylioikeuden antaman maksutuomion täyttämistä.

55 Käsitteparista access to justice ja access to court tarkemmin Virolainen – Pölönen Rikosprosessin perusteet I 2003 s. 256 ss. ja Launiala – Tammenlehto NAT s. 5.

EIT totesi, että valituksen tutkimatta jättäminen oli ollut tavoiteltuihin päämääriin nähden suhteeton toimenpide ja valittajilta oli estetty tehokas pääsy ylimpään tuomioistuimeen.

Ihmisoikeustuomioistuimen nimenomaan etukäteen perittäviä oikeudenkäyntimaksuja koskevasta ratkaisukäytännöstä merkittäviä ratkaisuja ovat Puolaa koskevat *Kreutz* (2001) sekä myös *Podbielski & PPU Polpure* (2005), joiden molempien sisältämiin oikeusohjeisiin viitataan myös EIT:n viimeaikaisessa ratkaisukäytännössä. Ratkaisuista ilmenee, että maksun kohtuullisuutta arvioidaan etenkin suhteessa vireillepanijan taloudelliseen asemaan. Ensiksi mainitussa tapauksessa yksityishenkilön vahingonkorvauskanne kuntaa vastaan oli rauennut, koska hän ei ollut suorittanut oikeudenkäynnin edellytyksenä vaadittua lähes 24 000 euron suuruista oikeudenkäyntimaksua, joka tuohon aikaan vastasi vuoden keskipalkkaa Puolassa. EIT totesi, että tällaisen maksun edellyttäminen siviiliasioissa ei automaattisesti ollut vastoin 6 artiklaa. Maksu oli kuitenkin liian suuri olosuhteisiin, kuten esimerkiksi valittajan maksukykyyn, nähden. Vastaavasti jälkimmäisessä tapauksessa EIT ensin totesi, ettei kanteen nostamisen tai valituksen tekemisen yhteydessä vaadittu oikeudenkäyntimaksu sinällään ollut EIS 6 artiklan vastainen, mutta sen jälkeen arvioi, että varattomalta yhtiöltä etukäteen vaadittua noin 2 400 euron suuruista oikeudenkäyntimaksua oli pidettävä liian korkeana. Korkeat maksut voivat estää myös yrityksiä hakemasta oikeutta, mikä loukkaa oikeutta oikeudenmukaiseen oikeudenkäyntiin ja syrjii taloudellisesti heikommassa asemassa olevia yrityksiä tai yksilöitä.

Tapauksessa *Weissman ym. v. Romania* (2006) oli kysymys yksinomaan etukäteen perittävistä oikeudenkäyntimaksusta ja tuomioistuimeen pääsystä. Kantajat vaativat Romanian valtiolta 35 606 776 USD:n korvausta saamatta jääneestä maanvuokratulosta. Tuomioistuin määräsi kantajat maksamaan 323 264 euroa vastaavan oikeudenkäyntimaksun. Kantajat eivät kuitenkaan maksaneet määrättyä oikeudenkäyntimaksua, joten kanteen käsittely raukesi. Kantajat katsoivat, että oikeudenkäyntimaksu oli liian suuri ja että se oli mitätöinyt heidän oikeutensa saattaa asia tuomioistuimen käsiteltäväksi. EIT puolestaan totesi, ettei pääsy tuomioistuimeen ole ehdoton oikeus vaan sitä voidaan rajoittaa, ja valtio voi valita tähän tarkoitukseen käytettävät keinot. Oikeudenmukaisen oikeudenkäytön varmistamiseksi voidaan asettaa myös taloudellisia rajoituksia, mutta tällöinkin toimenpiteellä on tavoiteltava oikeutettua päämäärää ja keinojen on oltava tavoiteltuun päämäärään nähden oikeasuhtaisia. EIT korosti, että ihmisoikeussopimuksen tarkoituksena ei ole taata teoreettisia tai näennäisiä oikeuksia, vaan käytännöllisiä ja tehokkaita oikeuksia. Näin ollen maksun kohtuullisuus tulee arvioida kunkin tapauksen erityisolosuhteiden perusteella. Tällöin hakijan kyky suoriutua maksuista ja myös se menettelyn vaihe, jossa rajoitus on asetettu, ovat merkityksellisiä arvioitaessa, onko oikeutta saada asiansa tuomioistuimen käsiteltäväksi loukattu. Tapauksessa maksettavaksi määrätty summa oli tavalliselle kantajalle korkea, mutta tästä huolimatta

summan oikeutusta ei ollut perusteltu asian erityisolosuhteilla tai kantajien taloudellisella tilanteella. EIT katsoikin, että kantajilta kanteen nostamiseksi vaadittu maksu oli kohtuuttoman suuri ja että kantajat sen seurauksena joutuivat luopumaan kanteesta, mikä puolestaan vei heiltä oikeuden saada asiansa tuomioistuimen käsiteltäväksi. Ottaen huomioon tapauksen olosuhteet ja erityisesti sen, että rajoitus asetettiin menettelyn alkuvaiheessa, EIT katsoi, että rajoitus oli suhteeton ja näin ollen loukkasi oikeuden keskeistä sisältöä. Valtio ei siten ollut onnistunut löytämään oikeudenmukaista tasapainoa yhtäältä valtion intressissä olevien oikeudenkäyntikulujen kattamisen ja toisaalta kantajan intressissä olevan tuomioistuimeen pääsyn välillä.

Tapaus *Zubac v. Croatia [GC]* (2018) on suuren jaoston käsittelemä niin sanottu avaintapaus (key case).⁵⁶ Tapauksessa keskeistä oli kysymys oikeudesta saada asiansa tuomioistuimen käsiteltäväksi (access to court).⁵⁷ EIT totesi, että oikeus saada asiansa tuomioistuimen käsiteltäväksi vahvistettiin EIS 6 (1) artiklaan sisältyväksi oikeudeksi ratkaisussa *Golder v. Yhdistynyt kuningaskunta* (1975). Mainitussa ratkaisussa EIT katsoi, että oikeus saattaa asia tuomioistuimen käsiteltäväksi on olennainen osa EIS 6 artiklassa vahvistettuja oikeuksia, ja viittasi perusteluna oikeusvaltioperiaatteeseen ja mielivallan kieltämiseen, jotka ovat usein muidenkin yleis-sopimuksessa tunnustettujen oikeuksien taustalla. Näin ollen EIS 6 (1) artikla takaa jokaiselle oikeuden saattaa oikeuksiaan ja velvoitteitaan koskeva vaatimuksensa tuomioistuimen käsiteltäväksi. EIT huomautti lisäksi, että oikeuden saada asiansa tuomioistuimen käsiteltäväksi on oltava käytännöllinen ja tehokas, ei teoreettinen tai näennäinen viitaten tapaukseen *Bellet v. Ranska* (1995).

Euroopan ihmisoikeustuomioistuin myös muistutti, että oikeus saada asiansa tuomioistuimen käsiteltäväksi ei kuitenkaan ole ehdoton vaan sitä voidaan rajoittaa.⁵⁸ Hyväksytyjä rajoituksia ei ole yksilöidysti luetteloitu, vaan rajoitukset sallitaan implisiittisesti, koska oikeus hakeutua tuomioistuimeen edellyttää luonteeltaan valtion omaa sääntelyä, joka voi vaihdella ajallisesti ja paikallisesti yhteisön ja yksilöiden tarpeiden ja voimavarojen mukaan. Sopimusvaltioilla tulee siten tällaista sääntelyä antaessaan olla harkintavaltaa. Vaikka lopullinen arviointi ihmisoikeussopimuksen vaatimusten noudattamisesta kuuluukin EIT:lle, sen tehtävänä ei ole korvata kansallisten viranomaisten näkemystä omalla arviollaan siitä, mikä voisi olla parasta

56 Key cases -ratkaisuista ks. <https://www.echr.coe.int/selection-of-key-cases>.

57 Tapaus koskee ratione valoris -rajoituksen käyttämistä muutoksenhaussa ja siten rajoituksena myös oikeudelle saada asiansa tuomioistuimen käsiteltäväksi. Vastaavasti myös oikeudenkäyntimaksut ovat nähtävissä rajoituksina oikeudelle saada asiansa tuomioistuimessa käsiteltäväksi, ja siksi tapauksessa esitetyt kannanotot soveltuvat mutatis mutandis arvioitaessa oikeudenkäyntimaksuista oikeuden saatavuudelle (mahdollisesti) aiheutuvaa rajoitusta.

58 Tässä EIT viittasi ratkaisuun *Stanev v. Bulgaria [GC]* (2012).

politiikkaa tällä alalla. Sovelletut rajoitukset eivät kuitenkaan saa rajoittaa yksilölle jätettyä mahdollisuutta käyttää oikeuttaan siten tai siinä määrin, että oikeuden perusolemusta heikennetään. Rajoitus ei myöskään ole EIS 6 (1) artiklan mukainen, jos sillä ei pyritä oikeutettuun tavoitteeseen tai jos käytettyjen keinojen ja tavoittelun päämäärän välillä ei ole kohtuullista suhdetta.⁵⁹

Tapauksessa *Pasquini v. San Marino* (2019) oli kysymys muun muassa ensimmäisessä oikeusasteessa perityistä oikeudenkäyntimaksuista, joita valittaja piti muun muassa kohtuuttomina. Riidan arvo oli 5 000 000 euroa ja oikeudenkäyntikulujen kokonaismäärä 29 500 euroa, josta ennakkoon vaadittu summa oli 17 750 euroa. EIT kertasi – varsin vakiintunein sanakääntein – asiassa noudatettavia yleisiä periaatteita ja totesi, että oikeus hakea muutosta tuomioistuimessa ei ole ehdoton vaan sitä voidaan rajoittaa. Rajoitukset sallitaan implisiittisesti, koska oikeus hakea muutosta edellyttää luonteeltaan valtion sääntelyä, joka voi vaihdella ajallisesti ja paikallisesti yhteisön ja yksilöiden tarpeiden ja voimavarojen mukaan. Sopimusvaltioilla on tällaista sääntelyä antaessaan tietty harkintavalta. Vaikka lopullinen päätös yleis-sopimuksen vaatimusten noudattamisesta kuuluukin EIT:lle, sen tehtävänä ei ole korvata kansallisten viranomaisten arviota millään muulla arviolla siitä, mikä voisi olla parasta politiikkaa tällä alalla. Sovelletut rajoitukset eivät kuitenkaan saa rajoittaa yksilölle jätettyä mahdollisuutta käyttää oikeuttaan siten tai siinä määrin, että oikeuden perusolemus heikkenee. Rajoitus ei myöskään ole EIS 6 (1) artiklan mukainen, jos sillä ei pyritä oikeutettuun tavoitteeseen tai jos käytettyjen keinojen ja tavoittelun päämäärän välillä ei ole kohtuullista suhdetta.

Euroopan ihmisoikeustuomioistuin myös totesi, että tarkoituksenmukainen oikeudenhoito voi oikeuttaa asettamaan taloudellisia rajoituksia, jotka koskevat yksilön oikeutta saada asiansa tuomioistuimen käsiteltäväksi. Tällaiset rajoitukset voivat olla myös taloudellisia. Näin ollen vaatimusta maksujen suorittamisesta siviilituomioistuimille niiden ratkaistavaksi annettujen vaatimusten osalta ei sellaisenaan voida pitää EIS 6 (1) artiklan kanssa ristiriidassa olevana rajoituksena tuomioistuimeen pääsylle. Kuitenkin maksun määrä, joka arvioidaan tietyn tapauksen yksilöllisten olosuhteiden perusteella mukaan lukien myös kantajan kyky maksaa maksu, ja se menettelyn vaihe, jossa tämä rajoitus on asetettu, ovat olennaisia tekijöitä määrittäessä, onko henkilö voinut käyttää oikeuttaan saattaa asia tuomioistuimen käsiteltäväksi.

⁵⁹ Tältä osin EIT viittasi aikaisemmin asiassa *Lupeni Greek Catholic Parish ym. v. Romania* [GC] (2016) annettuun ratkaisuun.

Arvioidessaan itse tapausta EIT totesi, että ennakoon vaadittu summa (17 750 euroa) sekä oikeudenkäyntikulujen kokonaismäärä (29 500 euroa) olivat huomattavat ja määräaika ennakoon vaaditun summan maksamiselle (vähintään seitsemän päivää ennen ensimmäistä istuntoa) oli suhteellisen lyhyt. Mikään ei kuitenkaan viitannut siihen, että summa olisi ollut kohtuuton ottaen huomioon vaatimuksen suuri arvo (lähes 5 000 000 euroa) tai kantajan taloudelliset resurssit. Kantaja ei itse asiassa edes väittänyt, että hän ei olisi kyennyt maksamaan kuluja. EIT katsoi, että mainitut olosuhteet huomioon ottaen ei voida sanoa, että oikeudenkäyntikulujen määrä tässä tapauksessa olisi olennaisesti loukannut kantajan oikeutta saada asiansa tuomioistuimen käsiteltäväksi tai että määrä olisi ollut EIS 6 artiklassa tarkoitettulla tavalla suhteeton. EIS 6 (1) artiklaa ei siten ollut rikottu.

Tapauksessa *Nalbant ym. v. Turkki* (2022) oli kysymys muutoksenhausta tuomioistuimen päätökseen, jolla valittajat oli veloitettu suorittamaan pankille alkujaan noin 270 000 000 euron suuruisen lainasopimuksen pääoma. Muutoksenhaku olisi edellyttänyt lähes 4 000 000 euron etukäteismaksua, jonka maksamisesta valitus-tuomioistuin ei myöntänyt vapautusta. Koska oikeudenkäyntimaksua muutoksenhakuasteessa ei maksettu, oikeudenkäyntiä ei katsottu aloitetuksi.

Yleisiä periaatteita kerratessaan EIT totesi aikaisempaa fraseologiaansa noudattaen, että oikeus hakeutua tuomioistuimeen ei ole ehdoton vaan sitä voidaan rajoittaa. Rajoitukset sallitaan implisiittisesti, koska oikeus hakeutua tuomioistuimeen edellyttää luonteeltaan valtion sääntelyä, joka voi vaihdella ajallisesti ja paikallisesti yhteisön ja yksilöiden tarpeiden ja voimavarojen mukaan. Sovelletut rajoitukset eivät saa rajoittaa yksilön mahdollisuutta käyttää oikeuksiaan siten tai siinä määrin, että oikeuden perusolemus heikkenee. Rajoitus ei myöskään ole yleissopimuksen 6 (1) artiklan mukainen, jos sillä ei pyritä oikeutettuun tavoitteeseen tai jos käytettyjen keinojen ja tavoitellun päämäärän välillä ei ole kohtuullista suhdetta.

Euroopan ihmisoikeustuomioistuin muistutti lisäksi, että jos muutoksenhaku-menettelyt ovat käytettävissä, sopimusvaltioiden on varmistettava, että niiden lainkäyttövaltaan kuuluvilla luonnollisilla henkilöillä ja oikeushenkilöillä on muutoksenhaku-tuomioistuimissa edelleen samat EIS 6 artiklan mukaiset perustakeet kuin ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimissakin. EIT totesi, että vaatimusta maksujen suorittamisesta siviilituomioistuimille kanteen nostamisen yhteydessä ei voida *sellaisenaan* pitää yleissopimuksen 6 (1) artiklan kanssa ristiriidassa olevana rajoituksena oikeudelle hakea muutosta tuomioistuimessa. Tällöin kuitenkin edellytetään, että muutoksenhaku- ja vireillepano-oikeuden varsinaista sisältöä ei loukata ja että sovellettavat toimenpiteet ovat oikeassa suhteessa tavoitteisiin, joihin pyritään EIS 6 artiklan valossa. EIT on tässä yhteydessä todennut, että sellaiset seikat kuin hakijan kyky maksaa oikeudenkäyntimaksut ja oikeudenkäyntivaihe, joka

on saavutettu maksujen määräämishetkellä, otetaan huomioon arvioitaessa sitä, onko oikeussuojan saatavuus heikentynyt. Puhtaasti taloudellisia rajoituksia, jotka eivät lainkaan liity vaatimuksen menestymismahdollisuuksiin, on tarkasteltava erityisen tarkasti oikeudenmukaisuuden näkökulmasta. Tuomioistuin on lisäksi katsonut kohtuuttomiksi – ja näin ollen oikeussuojan olennaista luonnetta loukkaaviksi – tilanteet, joissa korkeat oikeudenkäyntimaksut eivät ole olleet perusteltuja hakijan taloudellisen tilanteen huomioon ottaen, vaan ne on laskettu lakisääteisenä prosenttiosuutena oikeudenkäynnissä kyseessä olevasta summasta. Tuomioistuin totesi lisäksi, että vaikka yleissopimuksen sopimusvaltioiden välillä ei vallitsekaan yksimielisyyttä tai edes yhtenäistä suuntausta oikeusavun myöntämisestä oikeushenkilöille, se on soveltanut samoja periaatteita oikeudesta hakea muutosta tuomioistuimen päätökseen tekemättä eroa luonnollisten henkilöiden ja oikeushenkilöiden välillä. Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen oikeuskäytännöstä käy siis ilmi, että se ei ole koskaan kategorisesti sulkenut oikeushenkilöitä EIS 6 (1) artiklan mukaisten takuiden ulkopuolelle kohtuuttomien oikeudenkäyntimaksujen osalta.

Lisäksi EIT huomautti, että yksittäisiin valituksiin perustuvissa asioissa tuomioistuimen tehtävänä ei ole tarkastella asiaa koskevaa lainsäädäntöä tai riidanalaista käytäntöä abstraktisti. Sen sijaan sen on rajoitettava mahdollisuuksien mukaan ja yleistä asiayhteyttä unohtamatta tarkastelemaan käsiteltävänä olevassa asiassa esiin tulleita kysymyksiä. Tuomioistuin on tässä yhteydessä hyväksynyt, että valtion harkintavaltaan kuuluu se, että se voi perustaa oikeudenkäyntimaksujärjestelmänsä siten, että rahamääräisistä vaateista perittävät oikeudenkäyntimaksut sidotaan vaatimuksen määrään. Järjestelmän on kuitenkin oltava riittävän joustava, jotta asianosainen voi saada täyden tai osittaisen vapautuksen oikeudenkäyntimaksujen maksamisesta. Edellä mainittujen periaatteiden soveltamisesta käsillä olevaan tapaukseen tuomioistuin huomauttaa, että oikeussuojatakeita sovelletaan yhtä vahvasti yksityisiin riita-asioihin kuin niihin, joissa on osallisena valtio. Tämä johtuu siitä, että molemmissa oikeudenkäynneissä asianosainen voi joutua kantamaan suhteettoman suuren taloudellisen taakan oikeudenkäyntikulujen muodossa, mikä voi lopulta johtaa siihen, että asianosaisen oikeutta saada asiansa käsitellyksi tuomioistuimessa loukataan. Tuomioistuin ottaa kuitenkin riidan luonteen huomioon yhtenä osatekijänä muiden joukossa arvioidessaan hakijan oikeussuojan oikeasuhteisuutta.

Kantajat joutuivat luopumaan valituksestaan, koska he eivät kyenneet maksamaan oikeudenkäyntimaksuja. EIT katsoi, että kyseiset maksut olivat niiden suuruuteen nähden kohtuuttomia. Ongelmallista oli myös se, että kansallisessa lainsäädännössä ei ollut säädetty joustavuudesta oikeudenkäyntimaksujen määrän laskemisessa eikä kyseisille maksuille ollut myöskään asetettu enimmäismäärää. Kantajien omaisuus, lukuun ottamatta kantajayhtiön omaisuutta, jolle oli myönnetty konkursisuoja, oli väliaikaisen välipäätöksen alainen, eikä kantajilla näin ollen ollut varoja

käytettävissään. Ei siis ollut osoitettu, että kansalliset tuomioistuimet olisivat arvioineet erikseen kantajien erityisiä olosuhteita, jotka koskivat heidän kykyään maksaa kyseiset oikeudenkäyntimaksut. Kantajayhtiön osalta EIT totesi, että kansalliset tuomioistuimet hylkäsivät niiden vapautuspyynnön tekemättä riittävän perusteellista arviointia, koska ne viittasivat yksinkertaisesti siihen, että kansallisessa lainsäädännössä ei ole säännöksiä oikeusavun myöntämisestä kaupallisille yhteisöille. Tuomioistuin kuitenkin totesi, että yleinen kieltä myöntää vapautuksia oikeudenkäyntimaksusta herättää itsessään kysymyksen yleissopimuksen 6 (1) artiklan noudattamisesta. Näin ollen EIT päätteli, että valtio ei ollut onnistunut löytämään oikeudenmukaista tasapainoa yhtäältä sen intressin välillä, joka koskee oikeudenkäyntikulujen kattamista, ja toisaalta kantajien intressin välillä, joka koskee sitä, että heidän vaatimuksensa tutkitaan tuomioistuimessa.

Yhteenvedonomaaisesti EIT:n ratkaisujen perusteella voidaan todeta, että oikeuden rajoittamiselle tulee olla hyväksyttävä päämäärä (oikeutettu tavoite), jotta rajoittaminen on ylipäätään mahdollista. Tällainen päämäärä voi olla esimerkiksi pyrkimys välttää asioiden ruuhkautuminen tuomioistuimissa, viivytystarkoituksessa tehtyjen valitusten ehkäisy tai oikeushoidon edellytysten vahvistaminen. Toisaalta rajoitukset eivät saa kaventaa yksilön oikeutta siten, että oikeuden perusolemuksesta heikennetään. Etukäteismaksu ei siten saa muodostua esteeksi oikeudelle saattaa asiansa tuomioistuimen käsiteltäväksi. Valtion on tarvittaessa tarjottava oikeusapua tai muita maksuhelpotuksia taloudellisesti heikossa asemassa oleville, jotta heillä on mahdollisuus oikeudenkäyntiin ilman kohtuutonta rasitetta.

Keinojen (rajoitusten) tulee olla tavoiteltavaan päämäärään nähden oikeasuhtaisia. Esimerkiksi maksun kohtuullisuus tulee arvioida kunkin yksittäisen tapauksen olosuhteiden perusteella. Tällöin huomioitavaksi tulee muun muassa vireillepanijan taloudellinen kyky suoriutua maksusta. Oikeasuhtaisuutta arvioitaessa rajoituksen asettamiseen menettelyn alkuvaiheessa suhtaudutaan kielteisemmin kuin myöhemmin ajankohtaistuvien rajoituksiin. Voidaan esimerkiksi ajatella asian vireillepanoa ensimmäisessä asteessa verrattuna muutoksenhakuun ylemmissä oikeusasteissa. Oikeudenkäyntimaksujen osalta tämä ilmenee siten, että muutoksenhakutuomioistuimessa maksut voivat olla korkeampia kuin ensimmäisen asteen tuomioistuimessa.

Oikeudenkäyntimaksut eivät saa myöskään olla syrjiviä. Lähtökohtaisesti eri henkilöitä ja ryhmiä tulee kohdella samalla tavalla. Esimerkiksi oikeushenkilöllä tulee lähtökohtaisesti olla samat oikeudet saada asiansa tuomioistuimen käsiteltäväksi kuin luonnollisella henkilölläkin. Mikäli yhdenvertaisesta kohtelusta poiketaan, sille on oltava hyväksyttävä peruste ja eriarvoisen kohtelun tulee olla oikeasuhtaista.

4 Etukäteismaksu Ruotsissa, Norjassa, Tanskassa ja Virossa

4.1 Yleisesti oikeudenkäyntimaksuista Euroopan neuvoston jäsenvaltioissa

Euroopan tasolla tuomioistuimien perimistä oikeudenkäyntimaksuista kerätään koordinoitusti tietoa, sillä Euroopan neuvoston pysyvä oikeudenhoidon tehokkuutta ja laatua kehittävä CEPEJ-komitea julkaisee säännöllisesti vertailuraportteja jäsenvaltioidensa oikeuslaitosten toiminnasta.⁶⁰ Raporttien mukaan tuomioistuinmaksut ovat käytössä lähes kaikissa eurooppalaisissa oikeusjärjestelmissä. Ajatuksena on, että oikeudenkäyntimaksuja maksamalla palveluja käyttävät tahot osallistuvat omalta osaltaan oikeudenkäyntien rahoitukseen.

Siviilioikeudenkäynneissä maksu on käytössä kaikissa muissa Euroopan neuvoston jäsenvaltioissa lukuun ottamatta Luxemburgia, Espanjaa ja Yhdistynyttä kuningaskuntaa. Jotkin valtiot perivät oikeudenkäyntimaksuja myös rikosoikeudenkäynnissä silloin, kun asianomistaja ajaa kannetta.⁶¹ Komitean raporttien mukaan oikeudenkäyntimaksu peritään jäsenvaltioissa pääsääntöisesti menettelyn alussa (etukäteismaksu/vaatusmaksu), mutta esimerkiksi Belgiassa, Bosnia-Hertsegovinassa ja Suomessa maksu peritään oikeudenkäynnin myöhemmässä vaiheessa (jälkikätemaksu/päätösmaksu).⁶²

60 CEPEJ on lyhenne sanoista Council of European Commission for the Efficiency of Justice. Raportit julkaistaan komitean sivuilla osoitteessa <https://www.coe.int/en/web/cepej/home>.

61 European judicial systems CEPEJ Evaluation Report 2022 Evaluation cycle (2020 data), s. 33–34.

62 European judicial systems CEPEJ Evaluation Report 2022 Evaluation cycle (2020 data), s. 33–34; European judicial systems CEPEJ Evaluation Report 2020 Evaluation cycle (2018 data), s. 32–33.

4.2 Ruotsi

Ruotsissa oikeudenkäyntimaksuista (ansökningsavgift) säädetään asetuksella yleisissä tuomioistuimissa perittävistä maksuista.⁶³ Yleisten tuomioistuinten lisäksi oikeudenkäyntimaksuja peritään maa- ja ympäristöoikeudessa sekä patentti- ja markkinatuomioistuimissa.⁶⁴ Maksuluokkia on kaksi, ja ne määräytyvät asiatyypin mukaan. Maksuluokassa A perittävä oikeudenkäyntimaksu on 900 SEK (n. 78 €) ja maksuluokassa B vastaavasti 2 800 SEK (n. 244 €). Tämän lisäksi osassa asioita peritään lisämaksu. Muutoksenhaku hovioikeuteen ja korkeimpaan oikeuteen kuten myös viranomaispäätöksistä hallintotuomioistuimiin valittaminen on maksutonta. Oikeusapua saavan henkilön ei tarvitse maksaa oikeudenkäyntimaksua. Mikäli hän on maksanut maksun, se palautetaan.⁶⁵

Ruotsissa on käytössä etukäteismaksujärjestelmä: oikeudenkäyntimaksu maksetaan asian vireillepanon yhteydessä⁶⁶ ja sen suorittaa vireillepanija.⁶⁷ Maksu voidaan maksaa verkkomaksuna tuomioistuinlaitoksen verkkosivuilla tai vastaanottaa laskuna. Mikäli haastehakemus laaditaan sähköisessä järjestelmässä (e-tjänst), tarkoituksena on, että oikeudenkäyntimaksu suoritetaan samanaikaisesti hakemuksen jättämisen kanssa.⁶⁸ Maksupäätöksestä voi valittaa Tuomioistuinvirastoon vuoden sisällä maksun maksamisesta.⁶⁹

Jos tuomioistuinmaksuasetuksen mukaista oikeudenkäyntimaksua ei ole maksettu, tuomioistuimen on ryhdyttävä toimenpiteisiin, joista on riita-asian ja asianomistajan nostaman rikosasian osalta säädetty erikseen, mutta asiallisesti menettely on samansisältöinen. Tuomioistuimen tulee täydennyttää haastehakemusta siltä osin kuin oikeudenkäyntimaksua ei ole maksettu. Menettely on sama, joka

63 Förordning (1987:452) om avgifter vid de allmänna domstolarna.

64 Förordning (1987:452) om avgifter vid de allmänna domstolarna.

65 Förordning (1987:452) om avgifter vid de allmänna domstolarna, 5 §, rättshjälpslag (1996:1619), 19 §.

66 Förordning (1987:452) om avgifter vid de allmänna domstolarna, 4 §

67 Förordning (1987:452) om avgifter vid de allmänna domstolarna, 2 §

68 <https://www.domstol.se/tjanster-och-blanketter/betala-ansokningsavgift>

69 Förordning (1987:452) om avgifter vid de allmänna domstolarna 9 §

koskee muitakin haastehakemuksessa ilmenneitä puutteita. Tuomioistuin kehottaa asianosaista poistamaan puutteen. Jos puutetta ei poisteta, tuomioistuin jättää haastehakemuksen tutkimatta (ansökningen avvisas).⁷⁰

Ruotsissa etukäteismaksun ja jälkikäteismaksun käytettävyyttä oli arvioitu samalla, kun harkittiin hallintovalitusta koskevan oikeudenkäyntimaksun käyttöönottamista. Etukäteismaksua ei tuolloin pidetty tarkoituksenmukaisena, koska se olisi aiheuttanut hallinnollista työtä sekä maksun maksamisvaiheessa että maksun mahdollisessa palauttamisvaiheessa. Jälkikäteismaksua ei puolestaan pidetty järkevänä, koska sillä olisi puolestaan ollut heikompi ohjausvaikutus kuin etukäteismaksulla, minkä lisäksi maksamattomien oikeudenkäyntimaksujen perimistoimenpiteistä olisi aiheutunut kustannuksia.⁷¹ Arvioinnin lopputuloksena viranomaispäätöksistä valittaminen jäi edelleen maksuttomaksi mukaan lukien mahdollinen jatkomuutoksenhaku.

4.3 Norja

Norjassa tuomioistuinmaksuista (rettsgebyr) säädetään tuomioistuinmaksulaissa.⁷² Käytössä on laskennallisena yksikkönä tuomioistuimen perusmaksu 1 277 NOK (n. 110 €), joka kerrotaan eri kertoimilla asiatyypin, tuomioistuimen sekä asian käsittelyn keston mukaan. Tavallisessa riita-asiassa perusmaksu kerrotaan viidellä. Jos asian pääkäsittely kestää enemmän kuin päivän, maksu nousee joka päivä kolmen perusmaksun verran ja kuudennesta oikeudenkäyntipäivästä lähtien neljän perusmaksun verran. Kerroin on suurempi hovioikeudessa ja korkeimmassa oikeudessa. Mikäli asianosaiset saavuttavat sovinnon, tuomioistuinmaksu voidaan osittain palauttaa.⁷³

Tuomioistuinmaksulain 10 §:ssä on lueteltu asiaryhmät, joista ei tarvitse maksaa oikeudenkäyntimaksua. Näihin kuuluvat muun muassa isyys-, huoltajuus-, avioero- ja elatusasiat sekä työntekijän työnantajaa vastaan nostamat työ- ja palvelusolosuhteita koskevat asiat ja vuokralain mukaiset vuokraoikeutta koskevat asiat. Maksusta on vapautettu myös ilmaista oikeusapua saavat henkilöt.⁷⁴

70 Rättegångsbalk 1942:740, 42:3–4 ja 47:3–4, lag (1996:242) om domstolsärenden, 9–10 §. Ruotsin korkein oikeus on ottanut ratkaisussa NJA 1993 s. 231 kantaa siihen, tuleeko tuomioistuimen tutkia ensin oma toimivaltansa vai oikeudenkäyntimaksun suorittaminen. Tätä kysymystä on sivuttu myös työtuomioistuimen ratkaisussa AD 2021 nr 16.

71 SOU 2014:14, s. 138–140; SOU 2012:91, s. 99.

72 Lov om rettsgebyr, LOV-1982-12-17-86.

73 Lov om rettsgebyr 7–9 §.

74 Lov om fri rettshjelp 24–25 §.

Oikeudenkäyntimaksun maksaa palvelua pyytänyt henkilö eli asian vireillepanija tai se, joka on hakenut muutosta tuomioistuimen päätökseen.⁷⁵ Oikeudenkäyntimaksu tulee suorittaa sillä uhalla, ettei tuomioistuin ota asiaa muutoin käsiteltäväkseen. Tuomioistuinmaksut maksetaan pääsääntöisesti etukäteen, mutta oikeusministeriön päätöksellä on mahdollista oikeuttaa tietyt ammattiryhmät suorittamaan maksu jälkikäteen.⁷⁶ Esimerkiksi asianajajat on vapautettu etukäteismaksuvelvollisuudesta, jolloin myös vireillepanija, joka käyttää asianajajaa avustajanaan tai asiamiehenään, voi suorittaa maksun jälkikäteen.⁷⁷ Jos riittävää etukäteismaksua ei ole suoritettu, tuomioistuin asettaa lyhyen määräajan maksun suorittamiselle. Jos maksua ei ole suoritettu tämän määräajan päättymiseen mennessä, asia jätetään tutkimatta.⁷⁸

Vaikka kyse on etukäteismaksusta, oikeudenkäyntimaksua ei makseta oma-aloitteisesti vaan tuomioistuin lähettää laskun asian vireillepanijalle. Maksulle näyttäisi saavan tietyissä tilanteissa myös maksuaikaa, vaikka laissa ei ole asiasta mainintaa, sillä tuomioistuinlaitoksen nettisivuilla asianosaista kehoitetaan maksuaikaa tarvitessaan olemaan yhteydessä asiaa käsittelevään tuomioistuimeen.⁷⁹

Laissa on myös haluttu estää se mahdollisuus, että kyvyttömyys suorittaa oikeudenkäyntimaksua johtaisi oikeudenmenetykseen. Näin voisi olla esimerkiksi silloin, kun määräaika toimenpiteelle olisi umpeutumassa tai oikeus vaatimuksen esittämiseen vanhentumassa. Tällöin tuomioistuin voi asianosaisen pyynnöstä suorittaa välttämättömät toimenpiteet, vaikka oikeudenkäyntimaksua ei olisikaan maksettu.⁸⁰ Laissa on myös nimenomainen, selventävä säännös siitä, että tilanteessa, jossa kanne tai muutoksenhaku jätetään tutkimatta oikeudenkäyntimaksun suorittamatta jäämisen vuoksi, oikeudenkäyntimaksua ei peritä.⁸¹

75 Lov om rettsgebyr 2 §.

76 Lov om rettsgebyr 3 §.

77 Asiasta tarkemmin Lie 2020 s. 46.

78 Lov om rettsgebyr 3 §.

79 <https://www.domstol.no/no/rettsgebyr-og-kostnader/#betalingsinformasjon>.

80 Lov om rettsgebyr 5 §; sen soveltamisesta tarkemmin Lie 2020 s. 65.

81 Lov om rettsgebyr 8 §.

4.4 Tanska

Tanskassa tuomioistuinmaksuista (retsafgift) säädetään laissa tuomioistuinmaksuista.⁸² Uusi tuomioistuinmaksulaki tuli voimaan vuonna 2021. Uudistetun lain tarkoituksena oli yksinkertaistaa oikeudenkäyntimaksuja koskevia säännöksiä. Lain esitöissä nostettiin esiin myös oikeudenkäyntimaksujen ohjaava vaikutus tarpeettomien kanteiden ja valitusten vähentämisessä sekä maksujen sovintoa edistävä vaikutus. Esitöissä todettiin myös, että oikeudenkäyntimaksuista ei saa muodostua estettä oikeudenmukaiselle oikeudenkäynnille erityisesti viranomaisia vastaan nostetuissa kanteissa.⁸³

Oikeudenkäyntimaksuja peritään sekä alioikeudessa että valitusasteessa. Maksun suuruuteen vaikuttaa muun muassa asian taloudellinen arvo: alle 100 000 DKK:n (n. 13 400 €) arvoisissa asioissa maksu on 750 DKK (n. 100 €) ja sen ylittävissä asioissa 1 500 DKK (n. 200 €).⁸⁴ Yli 100 000 DKK:n arvoisissa asioissa maksetaan lisäksi toinen oikeudenkäyntimaksu pääkäsittelystä sovittaessa. Tässä vaiheessa perittävä oikeudenkäyntimaksu (berammelsesafgift) määräytyy riidan arvon mukaan ja on enimmillään 160 000 DKK (n. 21 450 €). Pääkäsittelyä koskevasta maksuvelvollisuudesta luovutaan, mikäli tuomioistuin saa ilmoituksen asian peruuttamisesta viimeistään kaksi viikkoa ennen pääkäsittelyn alkamista. Vastaavasti kirjalliseen käsittelyyn ohjautuvissa asioissa toinen oikeudenkäyntimaksu eräännyy maksettavaksi, kun tuomioistuin päättää kirjallisesta käsittelystä. Maksuvelvollisuus kuitenkin poistuu, jos oikeus saa ilmoituksen asian peruuntumisesta ennen viimeisen oikeudenkäyntiasiakirjan toimittamista.⁸⁵

Oikeudenkäyntimaksu on maksettava pääsääntöisesti kaikissa riita-asioissa. Tiettyissä asiaryhmissä ei kuitenkaan peritä maksuja.⁸⁶ Maksuvelvollisia eivät ole oikeusapua saavat henkilöt eivätkä henkilöt, joiden vakuutus kattaa oikeuskulut. Myös virkamies on vapautettu maksusta toimiessaan virkatehtävissä.⁸⁷

82 Lov om retsafgifter, LOV nr 425 af 16/03/2021. Sivulla Danmarks domstole <https://www.domstol.dk/alle-emner/sagsomkostninger/retsafgift/> on asian vireillepanijalle tarkoitettua tietoa tuomioistuinmaksuista ja myös linkki sivulle, jonka avulla maksun määrä on mahdollista laskea.

83 Forslag til Lov om retsafgifter, Folketinget 2020-21 s. 8–10.

84 Lov om retsafgifter 1 §.

85 Lov om retsafgifter 1–2 §, 36 §.

86 Lov om retsafgifter 8 §.

87 Lov om retsafgifter 9 §.

Pääsääntöisesti maksun maksaa asian vireillepanija hakemuksen (anmodning) jättämisen yhteydessä.⁸⁸ Mikäli maksua ei ole maksettu määrättyyn aikaan mennessä, tuomioistuin antaa kaksi viikkoa maksuaikaa.⁸⁹ Mikäli maksu on suoritettava asian vireillepanon yhteydessä, asian käsittelyä ei aloiteta ennen maksun maksamista.⁹⁰

Maksuvelvollisella on tämän ajan kuluessa mahdollisuus myös kirjallisesti vastustaa maksua. Mikäli maksua ei ole maksettu tai vastalauseita esitetty kahden viikon kuluessa, asia katsotaan rauenneeksi. Jos lain 2 tai 37 §:n mukaisesta pääkäsittelystä tai sitä korvaavasta kirjallisesta menettelystä perittävää maksua ei ole maksettu, asia jätetään tutkimatta. Jos asia katsotaan rauenneeksi tai jätetään tutkimatta, myös velvollisuus maksaa oikeudenkäynti peruuntuu.⁹¹

Se, että tuomioistuin ei käsittele asiaa ennen kuin maksu on maksettu, saattaa käytännössä johtaa siihen, että yksittäistapauksessa kahden viikon maksuaikaa ei voida noudattaa vaan maksu tulee maksaa tätä aikaisemmin. Näin on esimerkiksi silloin, jos pyyntöä ei voida prosessuaalisista syistä, kuten esimerkiksi määräajan ylittymisen takia, käsitellä enää kahden viikon kuluttua.⁹²

4.5 Viro

Virossa tuomioistuinmaksuista säädetään laissa valtion maksuista,⁹³ siviiliprosessilaissa⁹⁴ sekä hallintoprosessilaissa.⁹⁵ Laki valtion maksuista on yleislaki, kun taas siviiliprosessilaki ja hallintoprosessilaki ovat erityislakeja ja koskevat oikeudenkäyntimaksun perimistä kyseisissä prosessilajeissa.

Siviiliprosessilain 147 §:n mukaan vireillepanijan on maksettava oikeudenkäyntimaksu etukäteen. Säännöksessä myös nimenomaisesti kielletään, että tuomioistuin ei saa suorittaa kanteen tiedoksiantoa vastaajalle tai muita kanteen käsittelyä koskevia toimenpiteitä ennen kuin oikeudenkäyntimaksu on suoritettu. Jos oikeudenkäyntimaksu on maksamatta, vireillepanijalle on asetettava määräaika maksun suorittamiseksi, ja, jollei laissa toisin säädetä, asiaa ei oteta käsiteltäväksi, jos maksua ei ole suoritettu määräpäivään mennessä.

88 Lov om retsafgifter 46 §.

89 Lov om retsafgifter 47 §.

90 Forslag til Lov om retsafgifter, Folketinget 2020-21, s. 62.

91 Lov om retsafgifter 47 §.

92 Forslag til Lov om retsafgifter, Folketinget 2020-21, s. 62.

93 Riigilõivuseadus (RT I 2010, 57, 403).

94 Tsiviilkohtumenetluse seadustik (RT I 2005, 26, 197).

95 Halduskohtumenetluse seadustik (RT I 2011, 29, 151).

Hallintoprosessilain 104 §:ssä on vastaavasti säädetty, että tilanteessa, jossa muutoksenhausta perittävää oikeudenkäyntimaksua ei ole lainkaan maksettu tai on maksettu vähemmän kuin laissa säädetään, tuomioistuimen on asetettava määräaika maksun maksamiselle. Jos maksua ei tämän jälkeenkään makseta määräajassa, valitus palautetaan tai se jätetään tutkimatta, jollei laissa toisin säädetä. Säännöksessä on huomioitu myös tilanne, jossa samassa valituksessa esitetään useita vaatimuksia ja maksu on maksettu ainakin yhden mutta ei kaikkien vaatimusten osalta. Tällöin tuomioistuimen on selvitettävä asianosaiselta, minkä vaatimuksen osalta maksu on maksettu. Jos henkilö ei yksilöi, mihin vaatimukseen maksu kohdentuu, valitus palautetaan tai se jätetään tutkimatta.

Valtion maksuista annetussa yleislaissa on säädetty samasta menettelytavasta kuin oikeudenkäyntimenettelyjä koskeissa laeissakin. Riita- ja hallintoasian vireillepanon on maksettava oikeudenkäyntimaksu (riigilõiv) vireillepanon yhteydessä. Jos maksua ei suoriteta, tuomioistuin asettaa sen maksamiselle määräajan. Mikäli maksua ei ole maksettu määräajan kuluessa, hakemus (taotlus) jätetään tutkimatta.⁹⁶

Hallintoasioissa maksun suuruus on yleensä 20 euroa. Riita-asian oikeudenkäyntimaksun suuruus riippuu riidan kohteen arvosta. Vahingonkorvaus- ja veroasioissa maksun suuruus vaihtelee kuitenkin 20 ja 1 050 euron välillä riippuen vaatimuksen arvosta.⁹⁷ Tietyt asiat voidaan panna vireille maksutta. Näihin kuuluvat muun muassa elatusasiat ja tietyt työoikeudelliset riidat.⁹⁸ Mikäli kantajalla ei ole varaa maksaa maksua, hän voi hakea siitä täyttä tai osittaista vapautusta.⁹⁹

Maksuja maksettaessa on yleensä käytettävä tuomioistuimelta saatua yksilöllistä viitenumeroa.¹⁰⁰ Jos yksilöllistä viitenumeroa ei ole annettu tuomioistuimen päätöksessä tai tietyn maksun maksamista koskevassa järjestelmässä, viitenumeron sijasta maksun maksamisen yhteydessä ilmoitetaan sen tapahtuman tarkka nimi, josta maksu maksetaan. Viitenumeroa ei myöskään käytetä, jos maksu maksetaan ennen toimenpidettä koskevan pyynnön esittämistä.

96 Riigilõivuseadus 11 §.

97 Riigilõivuseadus 59–60 §.

98 Riigilõivuseadus 22 §.

99 Tsiviilkohtumenetluse seadustik 180–184 §, halduskohtumenetluse seadustik (hallintoprosessilaki) 111–113 §.

100 Oikeudenkäyntimaksun suorittaminen on ohjeistettu varsin yksityiskohtaisesti Eesti Kohtud-verkkosivustolla osoitteessa <https://www.kohus.ee/kohtusse-poordujale/menetluskulud-ja-menetlusabi/riigiloivu-tasumine-ja-tagastamine>.

Kun asiakirja jätetään julkisen sähköisen asiointijärjestelmän (e-toimik)¹⁰¹ kautta, siihen liittyvien oikeudenkäyntimaksujen suorittamiseksi on eri vaihtoehtoja. Vireillepanija voi suorittaa maksun välittömästi järjestelmässä tai liittää selvityksen (kuitti) jo maksetusta oikeudenkäyntimaksusta taikka saada maksua varten yksilöllisen viitenumeron ja suorittaa maksun sähköisen asiointijärjestelmän ulkopuolella. Pankkilinkin kautta asiointijärjestelmässä suoritettavat maksut yhdistetään välittömästi yksilölliseen viitenumeroon.

4.6 Vertailevia havaintoja ja johtopäätöksiä

Kaikissa vertailtavina olleissa maissa eli Ruotsissa, Norjassa, Tanskassa ja Virossa on käytössä etukäteismaksujärjestelmä, jolloin oikeudenkäyntimaksu maksetaan ennen kuin tuomioistuin ryhtyy käsittelemään asiaa. Toteutus eri maissa vaihtelee, mutta pääosin tavoitteena näyttäisi olevan, että maksu maksetaan samassa yhteydessä, kun oikeudenkäynnin vireille laittamiseen tähtäävä kirjelmä toimitetaan tuomioistuimeen sähköisen järjestelmän kautta. Norja on tästä poikkeus, sillä siellä etukäteismaksu suoritetaan tuomioistuimen toimittaman laskun perusteella, minkä lisäksi jälkikäitelaskutusta noudatetaan määrättyjen ammattiryhmien, kuten esimerkiksi asianajajien kohdalla.

Kun hakemus on saapunut tuomioistuimeen, mutta oikeudenkäyntimaksua ei ole vielä suoritettu, on maksuvelvollisuuden syntymisen ja sen täyttämisen välillä jakso, jonka aikana tuomioistuin ei lähtökohtaisesti tee asialle toimenpiteitä. Kielto voi olla laissa hyvinkin jyrkästi ilmaistu. Kuitenkin esimerkiksi Virossa ja Norjassa on haluttu estää asianosaista kohtaavat oikeudenmenetykset ja tuomioistuin voi ryhtyä rajoitettuihin toimenpiteisiin, vaikka oikeudenkäyntimaksua ei olisikaan vielä maksettu.

Jos oikeudenkäyntimaksua ei ole maksettu säädetyllä tavalla, tuomioistuin ei voi jättää asiaa heti tutkimatta vaan sen tulee kehottaa asianosaista suorittamaan maksu määräajassa. Mikäli maksua ei tuomioistuimen kehotuksesta huolimatta suoriteta, asiaa ei tutkita. Eri maissa käytetyt sanamuodot poikkeavat jossain määrin toisistaan, mutta asiallisesti lopputulos näyttäisi vastaavan suomalaista asianraukeamista tai tutkimatta jättämistä.

101 E-toimik on digitaalinen portti, jonka kautta voi osallistua oikeudenkäynteihin ja rikos-oikeudellisiin menettelyihin. Se on verkkopohjainen tietojärjestelmä, jonka kautta kuka tahansa voi osallistua sähköisesti siviili- ja hallinto-oikeudenkäynteihin sekä rikos- ja rikkomusoikeudenkäynteihin ja seurata niihin liittyvien menettelyjen kulkua. E-toimikin käyttäminen edellyttää tunnistautumista. <https://etoimik.rik.ee/>.

5 Tuomioistuinmaksut ja niiden periminen – nykytilanne

5.1 Tuomioistuinmaksu

Tuomioistuinmaksuihin kuuluvat oikeudenkäyntimaksujen ja hakemusmaksujen lisäksi toimitus- eli tiedoksiantomaksu, toimituskirjamaksu ja erillisistä kustannuksista perittävä maksu.

Tuomioistuimissa perittävistä maksuista ja niiden perimisestä säädetään

- tuomioistuinmaksulaissa (1455/2015)
- valtion maksuperustelaissa (150/1992)
- valtion maksuperusteasetuksessa (211/1992)
- viranomaisten toiminnan julkisuudesta annetussa laissa (621/1999)
- eurooppalaisesta maksamismääräysmenettelystä annetussa laissa (754/2008)
- avioliittolaissa (234/1929)
- avioliittoasetuksessa (820/1987)
- oikeusministeriön asetuksessa tuomioistuinten ja eräiden oikeushallintoviranomaisten suoritteista perittävistä maksuista vuosina 2025–2027 (1022/2024)
- oikeusministeriön asetuksessa tuomioistuinmaksulain 2 §:ssä säädettyjen maksujen tarkistamisesta (1020/2024) ja
- oikeusministeriön asetuksessa eräistä tuomioistuinten hakemusmaksuista vuosina 2025–2027 (1021/2024).

Tuomioistuinmaksulain (TiMaksuL) 1 §:n mukaan oikeudenkäyntimaksuja¹⁰² ja hakemusmaksuja peritään korvauksena asian käsittelystä ja suoritetuista toimenpiteistä tuomioistuimissa. Maksu sisältää korvauksen asiassa annettavasta ratkaisun tai väli päätöksen sisältävästä toimituskirjasta. Lisäksi maksu sisältää korvauksen muusta asian käsittelyyn liittyvästä viranomaisen toimenpiteestä, jollei muuta erikseen säädetä. Oikeudenkäyntimaksuun sisältyy myös korvaus asiaan liittyvästä sovittelusta

102 Oikeudenkäyntimaksulla tarkoitetaan tässä yhteydessä tuomioistuinten ns. varsinaisasioiden käsittelystä perittävää maksua (HE 29/2015 vp, s. 41).

sekä pääasiaan liittyvän täytäntöönpanon kieltoa tai keskeyttämistä koskevan asian käsittelystä. Täytäntöönpanon kieltoa tai keskeyttämistä koskevan asian käsittely sisältyy pääasian käsittelyyn ja siitä perittävään oikeudenkäyntimaksuun. Täytäntöönpanon keskeyttämistä koskeva vaatimus voi kuitenkin joissain tapauksissa olla vain yksi asia kaikista esitetyistä vaatimuksista. Tällöin täytäntöönpanon keskeyttämistä tai kieltoa koskeva asia on omana erillisenä asianaan maksullinen.¹⁰³

Valtion viranomaisten suoritteiden maksullisuudesta ja suoritteista perittävien maksujen suuruuden yleisistä perusteista sekä maksujen muista perusteista säädetään valtion maksuperustelaissa (maksuperustelaki 1.1 §). Tuomioistuinmaksujen osalta sovelletaan maksuperustelakia, ellei muussa laissa ole toisin säädetty (maksuperustelaki 2.1 §).

Valtion maksuperusteasetuksen 2 §:n mukaan maksut on perittävä suoritteen tilauksen yhteydessä, suoritetta luovutettaessa tai välittömästi suoritteen tuottamisen jälkeen tapahtuvana laskutuksena. Maksu tulee suorittaa 14 päivän kuluessa siitä, kun lasku on toimitettu suoritteen tilaajalle tai vastaanottajalle. Mikäli maksua ei suoriteta viimeistään eräpäivänä, viranomaisen on ryhdyttävä tarpeellisiin toimenpiteisiin maksun saamiseksi (maksuperusteasetus 3 §). Viranomainen voi myös myöntää maksun maksamiselle enintään yhden vuoden mittaisen maksuajan (maksuperusteasetus 5.1 §).

Oikeudenkäynti- tai hakemusmaksu peritään asiassa, joka voi olla päätös, jäljennös päätöksestä, tuomio, jäljennös tuomiosta, todistus tai muu toimituskirja. Muita toimenpiteitä, joista maksu peritään, ovat esimerkiksi kuulutukset, tiedoksiannot ja muille viranomaisille tehtävät ilmoitukset.¹⁰⁴ Oikeudenkäyntimaksujen ja hakemusmaksujen lisäksi tuomioistuimet perivät maksuja asiakirjojen otteista ja jäljennöksistä, tilauksesta annettavista todistuksista, ääni- ja kuvatallenteista, julkisista kuulutuksista, valan tai vakuutuksen vastaanottamisesta ja tiedoksiannosta.¹⁰⁵

Viranomaisten toiminnan julkisuudesta annetun lain 34 §:ssä säädetään tilanteista, joissa asiakirjan antamisesta ei peritä maksua. Näitä käsitellään tämän selvityksen luvussa 5.3.

103 HE 29/2015 vp, s. 41–42.

104 HE 29/2015 vp, s. 41.

105 Tuomioistuinmaksulakia ei sovelleta syyttäjälaitoksen suoritteisiin eikä haastemielain (505/1986) 6.1 §:ssä säädettyjen tiedoksiantoon oikeutettujen virkamiesten suoritteisiin.

Eurooppalaisesta maksamismääräysmenettelystä annetun lain 6 §:ssä säädetään tilanteesta, jossa em. maksamismääräysmenettelyssä on peritty oikeudenkäyntimaksu ja sama vaatimus saatetaan myöhemmin tuomioistuimen käsiteltäväksi riita-asiana. Tällöin oikeudenkäyntimaksusta vähennetään maksamismääräysmenettelyssä peritty oikeudenkäyntimaksu. Sama koskee tilannetta, jossa asia saatetaan käsiteltäväksi vähäisenä vaatimuksena eurooppalaisessa vähäisiin vaatimuksiin sovellettavassa menettelyssä. Sääntely perustuu Euroopan parlamentin ja neuvoston asetukseen (EY) N:o 861/2007 (vähäisiin vaatimuksiin sovellettava asetus) ja Euroopan parlamentin ja neuvoston asetukseen (EY) N:o 1896/2006 (maksamismääräysasetus).

Tuomioistuinmaksun on *velvollinen maksamaan* se, joka on pannut asian tuomioistuimessa vireille tai hänen sijaansa tullut (TiMaksuL 6 §). Asiassa, jossa vastaaja ajaa vastakannetta, sekä vastavalitusasiassa kummatkin osapuolet ovat maksuvelvollisia. Maksu peritään vain kerran tilanteessa, jossa useampi henkilö saattaa asian käsiteltäväksi samalla kirjelmällä. Tällöin he vastaavat maksun suorittamisesta yhteisvastuullisesti eikä yhdelle myönnetty maksuvapautus vähennä muiden asianosaisten maksuvelvollisuutta.¹⁰⁶ Mikäli kuitenkin tuomioistuin erottaa asiat käsiteltäviksi erikseen, jokaisesta erikseen käsiteltävästä asiasta peritään erillinen maksu. Suoritteiden osalta maksuvelvollinen on suoritteen tilaaja.

Maksun määrä tuomioistuinmaksulain 10 §:n mukaan asian ratkaisija, esittelijä, pöytäkirjanpitäjä, toimituskirjan antaja tai muu tehtävään määrätty virkamies. Maksu peritään jälkikäteen eli vasta suoritteen valmistumisen jälkeen (TiMaksuL 12 §).¹⁰⁷ Oikeusministeriön asetuksella voidaan säätää tilanteista, joissa maksuvelvollinen voi maksaa maksun etukäteen. Säännös ei kuitenkaan sanamuotonsa mukaan edellytä, että maksun maksaminen etukäteen olisi asian vireillepanijan velvollisuus. Oikeudenkäyntimaksu ei siten vaikuta asian vireilletuloon. Lain esitöiden mukaan säännöksen tarkoituksena on mahdollistaa etukäteismaksun kokeileminen joissain rajatuissa asia- tai asiakasryhmissä.¹⁰⁸ Laskut lähetetään henkilöasiakkaille joko sähköisen laskunvälityskanavan kautta tai paperisena postin välityksellä. Mikäli

106 Lasku oikeudenkäyntimaksusta lähtee kokonaisuudessaan asiassa ensiksi merkitylle hakijalle. Jos tämä ei laskua maksa, maksukehoitus lähtee Palkeista kahdelle ensimmäiseksi merkitylle yhteisvastuulliselle (Palkeet).

107 Aikaisemmin voimassa olleen tuomioistuinten ja eräiden oikeushallintoviranomaisten suoritteista perittävistä maksuista annetun valtioneuvoston asetuksen (1057/2013) 12.4 §:n mukaan "maksuvelvollinen voi suorittaa maksun etukäteen, jos viranomainen tämän hyväksyy". Voimassa olevan tuomioistuinmaksulain esitöissä kuitenkin katsottiin, ettei ko. säännöksellä liene ollut käytännön merkitystä (HE 29/2015 vp, s. 8).

108 HE 29/2015 vp, s. 57.

tuomioistuinmaksulaissa tarkoitettua maksua ei makseta, maksu on tuomioistuinmaksulain 13 §:n nojalla suoraan ulosottokelpoinen. Maksujen ulosottoperinnässä noudatetaan verojen ja maksujen täytäntöönpanosta annettua lakia (706/2007).

5.2 Tuomioistuinmaksun suuruus

Tuomioistuinmaksun suuruus riippuu monesta eri seikasta: käsiteltävästä asiasta, tuomioistuimesta, asian lopputuloksesta ja maksun perimisen ilmeisestä kohtuuttomuudesta. Maksun määräytymisen moninaisuuden vuoksi seuraavaksi käydään läpi maksuja eri asioissa ja tilanteissa.

Oikeudenkäyntimaksun suuruudesta säädetään tuomioistuinmaksulain 2 §:ssä. Maksu tarkistetaan kolmivuotiskausittain oikeusministeriön asetuksella (5 mom.).¹⁰⁹ Maksun suuruuden määrittäminen lain tasolla perusteltiin lain esitöissä sillä, että oikeudenkäyntimaksut liittyvät kiinteästi perustuslain 21 §:ssä säädettyyn oikeuteen saada oikeuksiaan ja velvollisuuksiaan koskeva päätös tuomioistuimen tai muun riippumattoman lainkäyttöelimen käsiteltäväksi. Sen sijaan hakemusmaksut jätettiin säädettäväksi edelleen asetuksen tasolla, koska hakemusasiat eivät luonteensa puolesta ole muiden oikeudenkäyntiasioiden tavoin yhtä lähellä oikeusturvan ja lainkäytön ydintä. Lisäksi asetus on joustavampi tapa muuttaa maksujen määrää.¹¹⁰

Riita-, rikos- ja muutoksenhakuasian, ylimääräistä muutoksenhaku koskevan asian ja muun lainkäyttöasian käsittelystä peritään taulukon 1 mukainen oikeudenkäyntimaksu.¹¹¹ Maksun suuruus riippuu asian käsittelevästä tuomioistuimesta, ja lisäksi siihen voi vaikuttaa asian laatu ja asian vireillepanija. Maksu on sekä korkeimmassa oikeudessa että korkeimmassa hallinto-oikeudessa 610 euroa. Maksu on samansuuruinen myös hovioikeudessa, paitsi rikosasioissa, ulosottokaaren mukaisissa muutoksenhakuasioissa ja asioissa, joissa sovinto ei ole sallittu. Tällöin maksun suuruus on 310 euroa. Hallinto-oikeudessa peritään 310 euron maksu, mutta jos hallinto-oikeus muuttaa valituksenalaista päätöstä muutoksenhakijan eduksi, asiasta ei peritä maksua. Käräjäoikeudessa peritään 310 euron suuruinen maksu rikosasiassa

109 Hakemusasioita koskevien maksujen ei katsota olevan niin laajakantoisia eikä periaatteellisesti tärkeitä, että niitä koskeva asetuksenantovaltuus tulisi olla valtioneuvostolla (HE 29/2015 vp, s. 20). Ks. oikeudenkäyntimaksuista ja hakemusmaksuista Jokela 2019 s. 5–8.

110 HE 29/2015 vp, s. 20.

111 Oikeusministeriön asetus tuomioistuinmaksulain 2 §:ssä säädettyjen maksujentarkistamisesta 1020/2024.

ja ulosottokaaren mukaisessa muutoksenhakuasiassa sekä asiassa, jossa sovinto on sallittu. Vastaavansuuruinen maksu peritään myös kun vastaaja on riitauttanut tietyn määräisen saamisen, hallinnan tai rikkoutuneen olosuhteen palauttamista taikka häätöä koskevan asian (oikeudenkäymiskaari (4/1734, jäljempänä OK) 5:3). Jos jokin viimeksi mainittu OK 5:3:ssä tarkoitettu asia jää sillensä, maksun suuruus on 100 euroa. Vähäisiin vaatimuksiin sovellettavan eurooppalaisen maksamismääräysmenettelyn mukaisissa riita-asioissa peritään 86 euron suuruinen maksu. *Riita-asiassa ja maa-oikeusasiassa* peritään kärjäoikeudessa 610 euron suuruinen oikeudenkäyntimaksu. *Rikosasiassa* oikeudenkäyntimaksu tulee kärjäoikeudessa maksettavaksi vain, jos syytetty ajaa syyttäjän sijaan yksityishenkilö. Sen sijaan syyttäjä on vapautettu oikeudenkäyntimaksusta tuomioistuinmaksulain 8.1 §:n 1 kohdan nojalla. Asianomistajan ei tarvitse maksaa oikeudenkäyntimaksua kärjäoikeudessa, jos hänen yksityisoikeudellista vaatimustaan käsitellään syyttäjän ajaman asian yhteydessä.¹¹²

Kärjäoikeudessa käsiteltävässä summaarisessa riita-asiassa oikeudenkäyntimaksu on 100 euroa. Jos asia laitetaan vireille sähköisen järjestelmän kautta, maksu on pienempi, 70 euroa. Työtuomioistuimessa, markkinaoikeudessa ja vakuutus-oikeudessa oikeudenkäyntimaksu on yksityishenkilön osalta matalampi. Työtuomioistuimessa ja markkinaoikeudessa perusmaksu on 2 440 euroa, mutta yksityiselle henkilölle maksettavaksi määrättävä oikeudenkäyntimaksu on 610 euroa. Julkisten hankintojen osalta markkinaoikeudessa määrättävä oikeudenkäyntimaksu riippuu hankinnan ennakoidusta arvosta: vähintään 1 miljoonan arvoisessa hankinnassa maksu on 4 880 euroa ja vähintään 10 miljoonan arvoisessa hankinnassa 7 300 euroa. Jos asia koskee sosiaali- ja terveydenhuoltoa ja pelastustoimea koskevan uudistuksen toimeenpanosta ja sitä koskevan lainsäädännön voimaannpanosta annetun lain (616/2021) 67.2 §:ssä tarkoitettua hankinta-asiaa, oikeudenkäyntimaksun määrä on 300 euroa. Vakuutus-oikeudessa oikeudenkäyntimaksu on 610 euroa, mutta mikäli kyse on yksityishenkilön valituksesta, maksu on alhaisempi eli 310 euroa.

112 HE 29/2015 vp, s. 43.

Taulukko 1. Riita-, rikos- ja muutoksenhakuasian, ylimääräistä muutoksenhakua koskevan asian ja muun lainkäyttöasian käsittelystä perittävä oikeudenkäyntimaksu.

TUOMIOISTUIN	ASIA	EUROA
Korkein oikeus	kaikki asiat	610
Korkein hallinto-oikeus	kaikki asiat	610
Hovioikeus	rikosasia, ulosottokaaren mukainen muutoksenhakuasia ja indispositiivinen asia	310
	muut asiat	610
Hallinto-oikeus	kaikki asiat	310
Käräjäoikeus	riita-asia ja maa-oikeusasia	610
	rikosasia, ulosottokaaren mukainen muutoksenhakuasia ja indispositiivinen asia	310
	yksipuolisella tuomiolla tai myöntämisen perusteella tuomiolla ratkaistu tai sillensä jäänyt OK 5:3:ssä tarkoitettu riita-asia, jota koskevat tiedot on toimitettu suoraan käräjäoikeuden järjestelmään ¹¹³	70
	muu yksipuolisella tuomiolla tai myöntämisen perusteella tuomiolla ratkaistu tai sillensä jäänyt OK 5:3:ssä tarkoitettu riita-asia	100
	vastaajan riitauttama OK 5:3:ssä tarkoitettu asia	310
	eurooppalaisen maksamismääräysmenettelyn käyttöönotosta annetun Euroopan parlamentin ja neuvoston asetuksen ja eurooppalaisesta vähäisiin vaatimuksiin sovellettavasta menettelystä annetun Euroopan parlamentin ja neuvoston asetuksen mukaisessa menettelyssä käsiteltävä riita-asia	86

113 Suoraan käräjäoikeuden tietojärjestelmään toimitettujen asioiden ja muulla tavoin vireille pantujen summaaristen asioiden välille on maksuissa haluttu säätää ero, koska halutaan kannustaa siihen, että asiat toimitettaisiin sähköisesti käräjäoikeuteen (HE 29/2015 vp, s. 44). Suurin osa summaarisista asioista laitetaankin vireille sähköisen järjestelmän kautta. Summaaristen asioiden merkitys on suuri, koska oikeudenkäyntimaksujen pääasiallinen tuotto kertyy summaarisista asioista. Esimerkiksi Pirkanmaan käräjäoikeudessa tulee vuodessa vireille noin 65 000 asiaa, joista vajaat 60 000 on summaarisia velkomusasioita (Pirkanmaan käräjäoikeus).

TUOMIOISTUIN	ASIA	EUROA
Työtuomioistuin	yksityishenkilön maksu	610
	muut asiat	2 440
Markkinaoikeus	vähintään 1 miljoonan arvoinen ¹¹⁴ julkinen hankinta	4 880
	vähintään 10 miljoonan arvoinen julkinen hankinta	7300
	yksityishenkilön maksu	610
	sosiaali- ja terveydenhuoltoa ja pelastustoimea koskevan uudistuksen toimeenpanosta ja sitä koskevan lainsäädännön voimaanpanosta annetun lain 67.2 §:ssä tarkoitettu hankinta-asia	300
	muut asiat	2 440
Vakuutusosikeus	yksityishenkilön maksu	310
	muut asiat	610

Hakemusmaksun suuruudesta säädetään tuomioistuinmaksulain 3 §:ssä. Sen mukaisesti käräjäoikeudessa hakemuksesta vireille tulevien avioeroa, tuomioistuinsovitte- lua, konkurssia, saneerausmenettelyä ja sulautumista koskevien asioiden käsittelymaksuista säädetään oikeusministeriön asetuksella. Myös muiden käräjä- oikeudessa hakemuksesta vireille tulevien, [oikeudenkäymiskaaren 8 luvussa](#) sää- detyssä hakemusasioiden käsittelyjärjestyksessä käsiteltävien asioiden maksuista sekä markkinaoikeudessa hakemuksesta vireille tulevien muiden kuin markki- naoikeudellisten asioiden käsittelymaksuista säädetään oikeusministeriön asetuk- sella. Lisäksi asetuksella voidaan säätää muista käräjäoikeuden ja hovioikeuden hakemusmaksuista.

114 Tulkinnanvaraisissa tapauksissa hankinnan arvo lasketaan samalla tavoin kuin lasketaan yksittäisen hankinnan suurin mahdollinen ennakoitu arvo (HE 29/2015 vp, s. 45). Julki- sista hankinnoista ja käyttöoikeussopimuksista annetun lain (1397/2016) 27 §:ssä mää- ritellään hankinnan ennakoidun arvon laskeminen. Sen mukaan arvion perusteena on käytettävä suurinta maksettavaa kokonaiskorvausta ilman arvonnlisäveroa. Hankinnan arvoa laskettaessa on otettava huomioon mahdolliset hankintasopimukseen sisälty- vät optio- ja pidennysehdot sekä palkkiot ja maksut. Suurissa yhteishankinnoissa, joissa valittaja valittaa vain siitä osasta johon hän on antanut tarjouksensa, maksu ei mää- räydy koko hankinnan arvon mukaan. Tällöin maksu määräytyy sen mukaisesti, mikä oli sen hankinnan osuuden arvo, johon hän jätti tarjouksensa. Jos hankinnan arvo on vaikeasti määriteltävissä, sovelletaan alinta mahdollista oikeudenkäyntimaksua (HE 29/2015 vp, s. 45).

Taulukossa 2 on eritelty hakemusmaksuja eri tilanteissa ja tuomioistuimissa. Avioliittoasetuksen 16 §:n mukaan avioliittoon vihkimisestä ei peritä maksua, jos se tapahtuu virka-aikana ja virkapaikalla. Maksu virkapaikan ulkopuolella tehtävästä vihkimisestä riippuu siitä, tapahtuuko vihkiminen virka-aikana (150 euroa) vai ei (250 euroa). Eräistä tuomioistuinten hakemusmaksuista vuosina 2025–2027 annettun oikeusministeriön asetuksen (1021/2024) mukaan käräjäoikeudessa, hovioikeudessa ja markkinaoikeudessa peritään 310 euron hakemusmaksu, jollei toisin säädetä. Avioliiton purkamisesta perittävä maksu on 240 euroa. Harkinta-ajan jälkeen asian jatkokäsittelystä peritään 115 euron oikeudenkäyntimaksu. Mikäli hakemus siirretään riitaisena käsiteltäväksi istunnossa, hakemusmaksu on 610 euroa.

Tuomioistuinsovittelusta peritään 115 euron maksu, jos sovittelua ei aloiteta. Muutoin maksun suuruus on 310 euroa. Konkurssissa on useita hakemusmaksun maksuluokkia. Jos velallista ei aseteta konkurssiin, hakemusmaksu on hakijalta 370 euroa. Konkurssipesälle määrättävä oikeudenkäyntimaksu konkurssiin asettamisesta on 790 euroa. Jos konkurssi päättyy jakoluettelon vahvistamiseen, maksu on 920 euroa. Muulla tavoin päättyvän konkurssin oikeudenkäyntimaksu on 370 euroa, paitsi jos konkurssi jatkuu julkisselvityksenä. Tällöin oikeudenkäyntimaksua ei peritä lainkaan. Ilman hakemusmaksua käsiteltäviä asioita ovat turvaamistoimen tai pakokeinon määrääminen, pesäluettelon vahvistaminen tai muu velallisen velvollisuus, jälkivalvonta tai vahvistetun jakoluettelon oikaiseminen tai muuttaminen. Jos riitautettu saatava siirretään käsiteltäväksi istuntoon, oikeudenkäyntimaksu on 610 euroa. Saneerausmenettelystä perittävä maksu riippuu siitä, aloitetaanko saneerausmenettely vai ei. Jos saneerausmenettely päätetään aloittaa, maksu on 1 220 euroa. Muussa tapauksessa maksu on 370 euroa. Yksityishenkilön velkajärjestelystä annetun lain (57/1993) mukaisesti hakemusmaksua ei peritä, jos hakijana on yksityinen velallinen. Muulle hakijalle maksu velkajärjestelyasiassa on 310 euroa. Hakemusmaksu hovioikeudessa ja markkinaoikeudessa, jos kyse on muusta hakemusasiasta kuin markkinaoikeudellisen asian käsittelystä, on 310 euroa.

Taulukko 2. Hakemusmaksut.

TUOMIOISTUIN	ASIARYHMÄ	ASIA	EUROA
Käräjäoikeus	Avioliitto	siviilivihkiminen virka-aikana ja virkapaikalla	0
		siviilivihkiminen virka-aikana virkapaikan ulkopuolella	150
		siviilivihkiminen virka-ajan ja virkapaikan ulkopuolella	250
		lisäksi vihkijälle tulee maksaa matkakustannukset	
		purkamista koskeva hakemus ¹¹⁵	240
		purkamista koskeva hakemus siirretään istuntokäsittelyyn	610
		purkamista koskeva jatkokäsittely harkinta-ajan jälkeen	115
	Kuolleeksi julistaminen	hakemusmaksu jos kuolleeksi julistaminen edellyttää kuuluttamista virallisessa lehdessä, peritään lisäksi kuuluttamisesta aiheutuneet kustannukset täysimääräisesti	310
Tuomioistuin- sovittelu		sovittelua ei aloiteta	115
		sovittelu aloitetaan	310

115 Jos molemmat puoliset hakevat avioeroa yhdessä, maksu peritään hakemukseen ensiksi merkityltä hakijalta, ellei maksajaa ole mainittu hakemuksessa. Siitä huolimatta molemmat puoliset vastaavat maksusta yhteisvastuullisesti.

TUOMIOISTUIN	ASIARYHMÄ	ASIA	EUROA	
Käräjäoikeus	Konkurssi	konkurssiin asettamista koskeva hakemus, jollei velallista aseteta konkurssiin	370	
		konkurssiin asettaminen (konkurssipesä)	790	
		jakoluettelon vahvistamiseen päättyvä konkurssi	920	
		muu kuin jakoluettelon vahvistamiseen päättyvä konkurssi	370	
		konkurssi jatkuu julkisselvityksenä	0	
		muu konkurssilakiin (120/2004) perustuva asia	370	
		turvaamistoimen tai pakkokeinon määrääminen	0	
		pesäluettelon vahvistaminen	0	
		muu velallisen velvollisuus	0	
		jälkivalvonta	0	
		vahvistetun jakoluettelon oikaiseminen tai muuttaminen	0	
		riitautettua saatavaa koskeva asia siirretty riitaisena istuntokäsittelyyn	610	
		Saneerausmenettely	ei aloiteta	370
			päätetään aloittaa	1 220
			muu saneerausmenettelyyn liittyvä asia	370
Yksityishenkilön velkajärjestely	hakijana velallinen	0		
	hakijana muu taho	310		
Hovioikeus	-	-	310	
Markkinaoikeus	-	-	310	

Toimitus- eli tiedoksiantomaksuista, toimituskirjamaksuista ja erillisistä

kustannuksista säädetään maksuperustelain nojalla oikeusministeriön asetuksella. Asetuksenantovaltuutta ei ole säädetty tuomioistuinmaksulakiin, koska kyseisten maksujen ei katsota olevan lähellä lainkäyttöä.¹¹⁶ Tuomioistuinten ja eräiden oikeushallintoviranomaisten suoritteista perittävistä maksuista vuosina 2025–2027 annetun oikeusministeriön asetuksen (1022/2024) mukaisesti toimitusmaksuista ja erillisistä kustannuksista peritään taulukon 3 mukaisia maksuja. Haastemiehen tiedoksiannosta ja siitä annettavasta todistuksesta sekä tiedoksiannon yrityksestä peritään 110 euron maksu. Maksu on sama, jos tiedoksianto tehdään ulkomaille. Todistuksista peritään 37 euron maksu, lukuun ottamatta muutamia tilanteita, jolloin todistuksen saa maksutta.

Otemaksu määräytyy otteen sivumäärän mukaan ja riippuu siitä, onko ote tai jäljennös oikeaksi todistettu ja minkä kokoisesta asiakirjasta on kyse. Maksu on vähintään 0,70 euroa per sivu ja enintään 3 euroa per sivu. Mikäli asiakirja sisältää salassa pidettäviä kohtia, jotka joudutaan poistamaan erityistä vaivaa edellyttävällä tavalla, tai asiakirjapyynnön toimittaminen edellyttää muita vastaavia erityisiä toimenpiteitä, maksu on korkeampi (4,30 euroa/sivu). Erillisiä kustannuksia ovat kustannukset valasta ja vakuutuksesta sekä kustannukset kuulutuksista ja eräät muut kustannukset. Valasta ja vakuutuksesta peritään 120 euron maksu, lukuun ottamatta tuomarinvakuutusta ja sitä vastaavaa tuomioistuimen virkamiehen vakuutusta, jotka ovat maksuttomia. Kuuluttamisesta lehdessä peritään 208 euron maksu. Muita perittäviä kustannuksia ovat ääni- ja kuvanauhoitetallenteen toimituskustannukset. Tallenteesta peritään 33 euroa varsinaisen tallennekustannuksen lisäksi. Jos tallenteen toimittaminen on työläs ja edellyttää yli kahden tunnin työn, yli menevältä ajalta peritään 28 euron tuntiveloitus.

116 HE 29/2015 vp, s. 20.

Taulukko 3. Toimitus- eli tiedoksiantomaksu, toimituskirjamaksu ja erillisistä kustannuksista perittävä maksu.

MAKSUN PERUSTE	ASIA	EUROA
Haastemiehen toimenpiteet ¹¹⁷	tiedoksianto ja siitä annettava todistus	110
	tiedoksiannon yritys	110
Tiedoksianto ulkomaille ¹¹⁸		110
Todistukset ¹¹⁹	tilauksesta annettava todistus	37
	todistus kirjoitetaan ilman pyyntöä asiakkaalle annettavaan asiakirjaan	0
	todistus, jonka viranomaisen merkitsee julkisena kaupanvahvistajana kiinteistön luovuttamisesta tehtyihin asiakirjoihin	0
	todistus, jonka tuomari antaa asianomaiselle puhevallan varaamista varten	0
	todistus, joka annetaan maksutta käsiteltäväksi säädettyssä asiassa	0
Otemaksut ^{120 121}	oikeaksi todistettava ote ja jäljennös	3/sivu
	oikeaksi todistamaton A4-kokoinen jäljennös	0,70/ sivu
	oikeaksi todistamaton A3-kokoinen jäljennös	1,40/ sivu
	salassa pidettävien kohtien poistamista erityistä vaivaa edellyttävällä tavalla tai muita vastaavia erityisiä toimenpiteitä vaativan asiakirjan ote tai jäljennös	4,30/ sivu

117 Maksua ei maksuasetuksen 2 §:n mukaan peritä, jos tuomioistuin huolehtii tiedoksiannosta. Maksua ei peritä myöskään poliisilta.

118 Maksua ei peritä, jos tuomioistuin huolehtii tiedoksiannosta (maksuasetus 3 §).

119 Maksu ei sisällä mahdollisia jäljennöksistä perittäviä maksuja (maksuasetus 4.1 §).

120 Asianosaisilta perittävä tavanomaisen asiakirjapyyntöön ote- tai jäljennösmaksu ei saa olla suurempi kuin 106 euroa asiakirjalta (maksuasetus 5.1 §:n 1 kohta). Jos asiakirjassa on salassa pidettäviä kohtia, joiden poistaminen edellyttää erityistä vaivaa tai muita vastaavia erityisiä toimenpiteitä, asianosaiselta perittävä maksu ei saa olla korkeampi kuin 222 euroa asiakirjalta (maksuasetus 5.1 §:n 2 kohta).

121 Ote- tai jäljennöstilauksesta peritään aina vähintään 10 euroa tilausta kohti (maksuasetus 5.2 §).

MAKSUN PERUSTE	ASIA	EUROA
Valat ja vakuutukset	tuomarinvakuutus ja tuomioistuimen virkamiehen tuomarinvakuutusta vastaava vakuutus	0
	muut valat ja vakuutukset	120
Kuulutus ja erät muut kustannukset	kuulutus virallisessa lehdessä tai muussa lehdessä	208
	toimituskustannukset asian käsittelyn sisältävästä ääni- tai kuvanauhoitteesta taikka tallenteesta (nauha- ja tallennekustannusten lisäksi) Jos nauhan tai tallenteen toimittaminen edellyttää työtä yli 2 tuntia, ylittäviltä tunneilta peritään kultakin täydeltä tunnilta 28 euroa. Perittävän korvauksen määrä on enintään 673 euroa.	33

Edellä esitetyt tuomioistuinmaksut ovat pääsääntö, mutta maksun määräytymiseen vaikuttavat monet tekijät. Pääsäännöstä poikkeamisen perusteena voi olla käsiteltävän asian luonne, asian vireillepanija tai asiassa annetun ratkaisun lopputulos.¹²² Koska poikkeuksilla on merkitystä arvioitaessa voimassa olevan sääntelyn mahdollisia muutostarpeita siinä tapauksessa, että oikeudenkäyntimaksu tulee suorittaa etukäteen, on poikkeuksia tarkoituksenmukaista käsitellä seuraavaksi lyhyesti.

¹²² HE 29/2015 vp, s. 6.

5.3 Tuomioistuinmaksun määräytymiseen vaikuttavat tekijät

5.3.1 Asian laadun ja vireillepanijan vaikutus maksun määräytymiseen

Vaikka tuomioistuinmaksujen lähtökohtana onkin maksun periminen asian vireillepanijalta, osa suoritteista on tuomioistuinmaksulain 5 §:ssä säädetty maksuttomiksi. Lainkohdassa mainitut maksuttomat asiaryhmät ovat pääsoin sosiaaliasioita tai asioita, joissa vastapuolena on julkinen taho. Maksua ei peritä seuraavissa tilanteissa:¹²³

1. yksityishenkilön vireille panemissa sosiaalihuoltolaissa (1301/2014) eikä terveydenhuoltolaissa (1326/2010) tarkoitettua palvelua tai etuutta koskevissa asioissa, rajat ylittävstä terveydenhuollosta annetussa laissa (1201/2013) tarkoitettua etuutta koskevissa asioissa eikä yksityishenkilön vireille panemissa asioissa, jotka koskevat sosiaali- ja terveydenhuollon asiakasmaksuista annetun lain (734/1992) mukaan määrättyjä asiakasmaksuja;
2. yksityishenkilön vakuutus oikeudessa vireille panemissa valitusasioissa, jotka koskevat oikeutta etuuteen, etuuden suuruutta tai etuuden takaisinperintää;
3. lastensuojelulain (417/2007) mukaisissa asioissa, lukuun ottamatta mainitun lain 16 c §:ssä tarkoitettuja, kuntien keskinäisiä korvauksia koskevia asioita;
4. yksityishenkilön vireille panemissa ulkomaalaislain (301/2004) mukaisissa kansainvälistä suojelua koskevissa asioissa;
5. velallisen vireille panemissa yksityishenkilön velkajärjestelystä annetun lain (57/1993) mukaisissa asioissa;
6. maatalousyrittäjien lomituspalvelulain (1231/1996) mukaisissa asioissa eikä maaseutuelinkeinotukea koskevissa asioissa, joissa on kyse luottojen maksuhelpotuksesta, vapaaehtoisesta velkajärjestelystä tai valtion takautumisvaatimuksesta luopumisesta;
7. sakon muuntorangaistusta koskevissa asioissa eikä käräjäoikeudessa käsiteltävissä sakon ja rikesakon määräämisestä annetun lain (754/2010) mukaisissa muutoksenhakuasioissa;

123 HE 29/2015 vp, s. 6. Säännökseen on ehdotettu lisättävän kohta 17, jonka mukaan oikeudenkäyntimaksua ei perittäisi tilanteessa, jossa on kyse OK 30a:7:ssä säädetyn ennakkopäätöskysymyksen käsittelemisestä korkeimmassa oikeudessa (HE 152/2024 vp).

8. oikeusapulaissa (257/2002) tarkoitetun oikeusavun myöntämistä koskevissa asioissa eikä oikeudenkäyntiavustajalle maksettavaa palkkiota ja kulukorvausta koskevissa asioissa, ellei kyse ole muutoksenhausta palkkiota tai kulukorvausta koskevassa asiassa;
9. tartuntatautilain (1227/2016), päihdehuoltolain (41/1986) eikä mielenterveyslain (1116/1990) mukaisissa asioissa;
10. pakkokeinolain (806/2011) mukaisissa asioissa, oikeudenkäymiskaaren 17 luvun 69 §:n mukaisissa asioissa eikä konkurssilain (120/2004) 4 luvun 11 §:n 5 momentin mukaisissa asioissa;
11. siviilipalveluslain (1446/2007) mukaisissa asioissa;
12. sotilaskurinpidosta ja rikostorjunnasta puolustusvoimissa annetun lain (255/2014) mukaisissa asioissa, jotka koskevat asevelvollisena palvelevan tai naisten vapaaehtoista asepalvelusta suorittavan tekemää kurinpitovalitusta;
13. yleisiä vaaleja, kirkollisia vaaleja eikä saamelaiskäräjien vaaleja koskevissa asioissa;
14. valmiuslain (1552/2011) eikä puolustustilalain (1083/1991) mukaisissa asioissa;
- 14 a. lähestymiskiellosta annetun lain (898/1998), eurooppalaisesta suojelumääräyksestä annetun Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivin lainsäädännön alaan kuuluvien säännösten kansallisesta täytäntöönpanosta ja direktiivin soveltamisesta annetun lain (226/2015) sekä yksityisoikeuden alalla määrättyjen suojelutoimenpiteiden vastavuoroisesta tunnustamisesta annetun Euroopan parlamentin ja neuvoston asetuksen soveltamisesta annetun lain (227/2015) mukaisissa asioissa;
15. asioissa, joiden käsittely tuomioistuimessa on muualla laissa säädetty maksuttomaksi;
16. avioliittolain (234/1929) mukaisissa avioliiton kumoamista koskevissa asioissa.

Maksu ei peritä tuomioistuinlain 7 §:n nojalla, jos

- asian vireillepanijalle on myönnetty oikeusapulain (257/2002) mukaista oikeusapua valtion varoista tai
- maksun periminen olisi yksittäistapauksissa ilmeisen kohtuutonta. Maksuvapautuksesta päättää tällöin maksun määräävä viranomainen tai virkamies (7.2 §). Maksuttomuusratkaisu tehdään viran puolesta ilman, että asianosainen sitä pyytää.¹²⁴

124 HE 29/2015 vp, s. 53.

Tuomioistuinmaksulain mukaisista maksuista on *vapautettu* myös tuomioistuinmaksulain 8 §:ssä säädetty viranomaiset ja eräät muut tahot.¹²⁵ Maksusta on vapaa esimerkiksi ELY-keskus silloin, kun se valittaa valvontatehtäväänsä liittyen kaavoitusta koskevassa asiassa.¹²⁶

Hakemusmaksu voidaan tuomioistuinmaksulain 3.4 §:n nojalla jättää perimättä, jos siihen on sosiaalisia tai oikeudenhoitoon liittyviä syitä. Mikäli hakemusasia muuttuu riitaisaksi ja se siirretään käsiteltäväksi istunnossa, käsittelystä peritään sama oikeudenkäyntimaksu kuin riita-asiassa eli 610 euroa.

5.3.2 Asian lopputuloksen vaikutus maksun määräytymiseen

Tuomioistuinmaksulain 9 §:n perusteella oikeudenkäyntimaksua *ei peritä* seuraavissa tapauksissa:

- tuomioistuin muuttaa ulosottomiehen päätöksen muutoksenhakijan eduksi;
- muutoksenhakutuomioistuin muuttaa rikosasiassa alemman tuomioistuimen ratkaisua muutoksenhakijan eduksi. Ratkaisulla tarkoitetaan tässä yhteydessä esimerkiksi rangaistuksen tai korvausvelvollisuuden pienentämistä tai poistamista. Pelkkä ratkaisun perustelujen muutos ei vapauta maksuvelvollisuudesta¹²⁷ ja
- hallinto-oikeus, korkein hallinto-oikeus tai vakuutus-oikeus muuttaa valituksenalaista päätöstä muutoksenhakijan eduksi. Tuomioistuinmaksulain 4 §:n perusteella oikeudenkäyntimaksua *ei peritä* seuraavissa tapauksissa:

125 Maksusta ovat vapautettuja: 1) poliisi-, esitutkinta-, syyttäjä- ja ulosottoviranomaiset; 2) Rikosseuraamuslaitos rangaistusten täytäntöönpanoa koskevissa asioissa; 3) valtion, hyvinvointialueen ja kunnan viranomaiset hoitaessaan niille laissa säädettyä valvontatehtävää; 4) kuluttaja-asiamies; 5) konkurssiasiamies; 6) työsuojeluvaltuutettu työtuomioistuimesta annetun lain 1.3 §:n tarkoittamissa asioissa; 7) hyvinvointialueen ja kunnan viranomaiset asioissa, jotka koskevat holhoustointia, lapsen huoltoa tai lähestymiskieltoa; 8) Digi- ja väestötietovirasto ja Ahvenanmaan maakunnan valtionvirasto holhoustointia koskevissa asioissa. Myös vieraan valtion viranomaiset, kansalaiset ja oikeushenkilöt sekä kansainväliset toimielimet ovat vapaat maksujen suorittamisesta asioissa, joita käsitellään soveltaen kansainvälistä oikeusapua tai täytäntöönpanoa koskevia sopimuksia ja säännöksiä.

126 Helsingin hallinto-oikeus 23.4.2024 Dnro 928/2023 nro 2495/2024.

127 HE 29/2015 vp, s. 55.

- asian käsittely päättyy kärjäoikeudessa haastetta antamatta muulla kuin [oikeudenkäymiskaaren 5 luvun 6 §:ssä](#) tarkoitetulla perusteella. Mikäli haastehakemus on niin puutteellinen, ettei se kelpaa oikeudenkäynnin perustaksi eikä kantaja noudata hänelle annettua täydennyskehotusta tai mikäli kantajan vaatimus on selvästi perusteeton eikä tuomioistuin voi ottaa asiaa muusta syystä tutkittavaksi, haastehakemusta ei anneta. Tällöin asiassa peritään oikeudenkäyntimaksu, ellei maksun periminen olisi ilmeisen kohtuutonta;¹²⁸ tai
- ylimääräinen muutoksenhakemus hyväksytään tai asia aineellisia kysymyksiä osaksikaan ratkaisematta palautetaan alemman viranomaisen käsiteltäväksi taikka siirretään toimivaltaiselle viranomaiselle.¹²⁹

Julkisista hankinnoista ja käyttöoikeussopimuksista annetun lain ([1397/2016](#)) sekä vesi- ja energiahuollon, liikenteen ja postipalvelujen alalla toimivien yksiköiden hankinnoista ja käyttöoikeussopimuksista annetun lain ([1398/2016](#)) soveltamisalaan kuuluvassa muutoksenhakuasiassa peritään markkinaoikeudessa tuomioistuimaksulain 2 §:ssä säädetyn maksun sijasta 500 euroa, jos muutoksenhakuasia poistetaan käsittelystä antamatta pääasiasta ratkaisua, se jää tutkimatta tai se jää sillensä (TiMaksuL 4 §).

Muissa asioissa *maksu peritään*, vaikka asia jäisi *sillensä*, *raukeaisi* tai *jätettäisiin tutkimatta*. Maksun määrääminen on perusteltua, koska asian käsittelystä aiheutuu tuomioistuimelle kustannuksia. Tällöinkin sovellettavaksi voi tulla tuomioistuimaksulain 7.2 §:ssä säädetty maksun perimättä jättäminen ilmeisen kohtuuttomuuden vuoksi. Lain esitöissä mainitaan esimerkkinä tilanne, jossa viranomaisen tekee kesken valitusprosessin uuden päätöksen tai itseoikaisun, jolloin valituksen käsittely raukeaa tai jää sillensä.¹³⁰

Maksu peritään asian *lopputuloksesta riippumatta*, jos

- asia käsitellään markkinaoikeudessa ensimmäisenä asteena;
- korkein hallinto-oikeus käsittelee asian, joka on ollut käsiteltävänä markkinaoikeudessa ensimmäisenä asteena;

128 HE 29/2015 vp, s. 48.

129 Ylimääräisen muutoksenhaun maksuttomuus perustuu siihen, että ylimääräiseen muutoksenhakuun on yleensä jokin hakijasta riippumaton syy (HE 29/2015 vp, s. 48).

130 HE 29/2015 vp, s. 49.

- kyse on veroasiassa annettua ennakkoratkaisua koskevasta muutoksenhakuasiasta; taikka
- korkein oikeus tai korkein hallinto-oikeus ei valituslupa-asiassa myönnä valituslupaa¹³¹ tai markkinaoikeus käsittelylupa-asiassa käsittelylupaa.

5.3.3 Poikkeukset ote- ja jäljennösmaksuihin

Ote- ja jäljennösmaksusta on säädetty vapautuksia tuomioistuinten ja eräiden oikeushallintoviranomaisten suoritteista perittävistä maksuista annetun oikeusministeriön asetuksen (1022/2024) 6 §:ssä seuraavissa tilanteissa:

- asiakirja annetaan asianosaiselle ilman tilausta;
- kyse on syyttäjän ajamassa asiassa asianomistajalle annettavasta toimituskirjasta;
- kyse on riita-asiassa kantajalle ja hakemusasiassa hakijalle annettavasta jäljennöksestä suullisen valmistelun tai pääkäsittelyn pöytäkirjasta;
- kyse on erillisestä määräyksestä tai muusta vastaavasta asiaan liittyvästä toimituskirjasta uskotulle miehelle tai konkurssipesän pesänhoitajalle;
- annetaan nimikirjanote virkakäyttöä varten;
- toimitetaan saneerausmenettelyssä hakemuksen liitteistä jäljennökset asianosaiselle, jolle on tuomioistuimessa varattu tilaisuus lausunnon antamiseen;
- annetaan yksityishenkilön velkajärjestelystä annetun asetuksen (58/1993) 5 §:ssä tarkoitettu jäljennös;
- annetaan sakon muuntorangaistusta koskevassa asiassa toimituskirja asianosaiselle;
- annetaan kansainvälisessä lainkäyttö- tai tutkintaelimessä käsiteltävässä asiassa tarvittava asiakirja ulkoministeriölle;
- kyse on rikosvahinkoasiassa korvauksien hakemiseen liittyvästä Valtiokonttorille toimitettavasta asiakirjasta;
- kyse on asiakirjasta, joka on muussa laissa tai asetuksessa säädetty maksuttomaksi; ja
- korkeakoululta voidaan jättää perimättä jäljennösmaksu, jos jäljennös toimitetaan tieteellisiä tutkimustarpeita varten.

131 Tämä perustuu siihen, että jo pelkkä valitusluvan käsittely aiheuttaa tuomioistuimissa kustannuksia. Lisäksi maksua säädettyäessä ei pidetty perusteltuna, että valitusluvan saanut joutuisi maksamaan enemmän kuin se, jonka valituksella ei ollut alun perinkään menestymisen mahdollisuuksia (HE 29/2015 vp, s. 24–25).

Viranomaisen toiminnan julkisuudesta annetun lain 34.1 §:n mukaan maksua ei peritä, kun

- asiakirjasta annetaan tietoja suullisesti,
- asiakirja annetaan viranomaisen luona luettavaksi tai jäljennettäväksi,
- julkinen sähköisesti tallennettu asiakirja lähetetään tiedon pyytäjälle sähköpostitse,
- sähköisesti tallennettu asiakirja lähetetään asianosaiselle sähköpostitse,
- asiakirjan antaminen kuuluu viranomaisen neuvonta-, kuulemis- tai tiedotusvelvollisuuteen taikka
- kyse on arvokkaasta tietoaaineistosta.¹³²

Mikäli pyydetty asiakirjaa ei ole yksilöitävissä ja löydettävissä asiakirjarekisteristä tai sähköisestä rekisteristä, tiedon esille hakemisesta aiheutuneista kustannuksista peritään viranomaisten toiminnan julkisuudesta annetun lain 34 §:n mukaisesti edellä 1–4 kohdissa tarkoitetuissa tilanteissa maksu. Kun tieto annetaan kopiona tai tulosteena, siitä peritään maksu, joka vastaa tiedon antamisesta viranomaiselle aiheutuneita kustannuksia, ellei alhaisemmasta maksusta toisin säädetä. Maksun määrää tiedon hakenut viranomainen. Maksu määrätään ja peritään valtion maksuperustelain 7.2 §:n mukaisesti siten, että se vastaa suoritteen omakustannusarvoa.¹³³

132 Julkisen hallinnon tiedonhallinnasta annetun lain (906/2019) 24 b §:n 1 momentin mukaan arvokkailla tietoaaineistoilla tarkoitetaan sellaisia tietoaaineistoja, joiden saatavuutta koskevista menettelyistä säädetään avoimesta datasta ja julkisen sektorin hallussa olevien tietojen uudelleenkäytöstä annetun Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivin (EU) 2019/1024 14 artiklan 1 kohdassa tarkoitetuilla täytäntöönpanosäädöksillä niiden taloudellisen tai yhteiskunnallisen merkityksen vuoksi. Ks. tarkemmin Euroopan komission 21.12.2022 antama täytäntöönpanoasetus (EU) 2023/138 arvokkaiden tietoaaineistojen luettelosta ja niiden julkaisemista ja uudelleenkäyttöä koskevista järjestelyistä avoimen datan direktiivin 14 artiklan nojalla, joka on osa direktiivin täytäntöönpanoa. Arvokkaiden tietoaaineistojen luettelosta sekä näiden tietoaaineistojen saatavuudesta säädetään Suomessa tarkemmin valtioneuvoston asetuksella (laki julkisen hallinnon tiedonhallinnasta 24 b.3 §).

133 Kopion tai tulosteen hinnoittelussa voidaan soveltaa sivukohtaista tai muuta yksikkökohtaista keskihintaa, joka voidaan määrittellä erikseen tavanomaisia asiakirjapyyntöjä ja erikseen erityisiä toimenpiteitä vaativia asiakirjapyyntöjä varten. Tavanomaisena asiakirjana pidetään asiakirjaa, joka on kokonaan julkinen tai josta salassa pidettävät osat ovat vaivatta poistettavissa (laki viranomaisten toiminnan julkisuudesta 34.4 §).

Valtion maksuperustelain 6.3 §:n nojalla maksu voidaan määrätä perittäväksi yleisesti suoritteen omakustannusarvoa alempana tai jättää kokonaan perimättä, jos siihen on perusteltu syy liittyen

- terveyden- ja sairaanhoitoon,
- muihin sosiaalisiin tarkoituksiin,
- oikeudenhoitoon,
- ympäristönsuojeluun,
- koulutustoimintaan tai
- yleiseen kulttuuritoimintaan.

Sama pätee tilanteeseen, jossa on kyse edellä oleviin syihin verrattavasta syystä. Myös tietyn ryhmän osalta voidaan erityisestä syystä jättää maksu perimättä kokonaan tai määrätä se omakustannusarvoa alempana.¹³⁴

Selvityksen liitteenä on taulukko edellä selostetuista poikkeuksista ote- ja jäljennösmaksuihin.

5.4 Taloudelliset tunnusluvut

Tuomioistuinmaksuista muodostetaan tuomioistuimessa lasku, joka siirtyy sähköisessä järjestelmässä Valtion talous- ja henkilöstöhallinnon palvelukeskukseen (Palkeet). Palkeet hoitaa tuomioistuinten myyntireskontran ja viivästyneiden laskujen perinnän.

Palkeisiin on saapunut vuosina 2020–2023 perittäväksi noin 71 500–80 200 tuomioistuinmaksua vuosittain (taulukko 4). Maksuvelvollisille lähetetyistä laskuista osa jätettiin maksamatta. Vuonna 2020 Palkeista lähetettiin maksukehotuksia 21 %:ssa tapauksista (n. 17 000 kpl). Maksamatta jääneiden laskujen määrä kasvoi tästä muutamalla prosenttiyksiköllä vuosina 2021 ja 2022, jolloin tuomioistuinmaksuista lähetettiin maksukehotus 26 %:ssa tapauksista (keskimäärin lähes 20 000 kpl). Maksukehotuksen jälkeen maksuja oli maksamatta enää 6–9 % (n. 5 200–6 500 kpl). Kaikkia maksamatta jääneitä tuomioistuinmaksuja ei lähetetty ulosottoon. Ulosotoperintään lähti Palkeista perittäväksi noin 4 000–5 000 maksamatonta tuomioistuinmaksuun perustuvaa saatavaa vuosittain. Kaikkia saatavia ei saatu ulosotonkaan

¹³⁴ Erityisestä syystä maksu voidaan määrätä myös omakustannusarvoa korkeammaksi.

kautta perittyä: tileistä poistettiin taikka laskuja hyvitetiin tai perintälukittiin¹³⁵ vuonna 2020 lähes 795 000 euroa, vuonna 2021 noin 769 000 euroa, vuonna 2022 noin 750 000 euroa ja vuonna 2023 lähes 1,2 miljoonaa euroa.

Taulukko 4. Tuomioistuinmaksuista tehtyjen laskujen, maksukehotusten ja ulosottoon perittäväksi lähetettyjen laskujen lukumäärä sekä tileistä poistettujen, hyvitettyjen ja perintälukittujen tuomioistuinmaksujen euromäärät. Lähde: Palkeet.

	2020	2021	2022	2023
Laskutettu reskontraan, kpl	80 175	75 269	71 534	77 133
Maksukehotukset, kpl ¹³⁶	17 074	19 505	18 919	20 623
Maksettu maksukehotuksen jälkeen, kpl ¹³⁷	5 185	6 459	6 180	6 116
Lähetetty ulosottoon, kpl	4 063	4 457	4 177	5 082
Tileistä poistettu, hyvitetty ja perintälukittu, euroa	794 148,29	768 064,32	749 802	1 177 214 ¹³⁸

135 Tileistä poistossa saatavan perinnästä luovutaan kokonaisuudessaan. Lasku hyvitetään, jos siinä on sisältövirhe. Lasku perintälukitaan, mikäli saatavan perintäprosessin eteneminen halutaan estää. Perintälukon syynä voi olla esimerkiksi konkurssi tai velkajärjestely.

136 Maksukehotus voidaan lähettää yhdelle saatavalle kaksi kertaa (Palkeet).

137 Luvuissa ei ole huomioitu saatavia, joille on tehty ulosottohakemus tai haastehakemus, ja joihin on sen jälkeen kohdistunut ohisuoritus. Ohisuorituksella tarkoitetaan saatavia, jotka maksetaan tuomioistuinlaitoksen pankkitilille ulosoton sijasta (Palkeet).

138 Vuoden 2023 merkittävä euromääräinen kasvu edellisestä vuodesta johtuu siitä, että tuolloin Palkeissa tehtiin ERP-järjestelmään alustapäivitys ja reskontran tilanne haluttiin mahdollisimman ajantasaiseksi. Samalla oli tehty myös aiempien vuosien tekemättömiä tileistä poistoja. Kappalemääräisesti tileistä poistojen kokonaismäärä oli vuonna 2022 yhteensä 4 515 kappaletta, kun vuonna 2023 vastaava luku oli 8 098 kappaletta (Palkeet).

Tuomioistuimet maksavat Palkeille tuomioistuinmaksujen perinnästä. Vuonna 2020 ja 2021 palvelumaksut olivat noin 100 000 euroa, kun vuonna 2022 maksu oli lähes 119 000 euroa ja seuraavana vuonna 115 000 euroa (taulukko 5).

Taulukko 5. Palvelumaksujen määrä. Lähde: Palkeet.

	2020	2021	2022	2023
Palvelumaksujen määrä, euroa ¹³⁹	101 453	102 999	118 610	115 000

Ulosottoon oli vuonna 2020 siirtynyt perittäväksi vajaat 4 900 tuomioistuinmaksua (taulukko 6). Määrä oli vuonna 2021 lähes 3 500 asiaa. Vuonna 2022 perintäasioiden määrä kasvoi noin 50 %:lla vajaaseen 5 300 asiaan. Merkittävä nousu asiamäärissä tapahtui vuonna 2023, jolloin se oli yli kaksi kertaa niin suuri kuin edellisenä vuonna. Asiamäärän kasvuun vuodesta 2022 vuoteen 2023 ei ole mitään yksittäistä syytä. Yksi selitys ulosottoon siirrettyjen asiamäärien kasvuun on se, että vuonna 2023 ulosottoon siirrettiin perittäväksi erityisen paljon uusien asioiden lisäksi vanhoja, aikaisemmin esteellä palautettuja saatavia.¹⁴⁰ Myös täytäntöönpanoon siirtyneet rahamäärät sekä ulosottoon maksetut rahamäärät ovat kasvaneet. Vuoden 2020 osalta em. tietoja ei ole saatavissa, mutta vuonna 2021 ulosoton täytäntöönpanoon siirtyi tuomioistuinmaksuja vajaat 900 000 euroa. Määrä kasvoi seuraavana vuonna reilulla 450 000 eurolla yli 1,3 miljoonaan euroon. Vuonna 2023 ulosottoon tuli euromäärissä yli kaksinkertainen määrä perittäviä tuomioistuinmaksuja eli yli 2,8 miljoonaa euroa. Perittävistä määristä kertyi valtiolle vuonna 2021 noin 260 500 euroa. Vuonna 2022 määrä kasvoi merkittävästi, noin 633 000 euroon. Vuonna 2023 perintätulos oli jo hieman yli miljoona euroa. Perimättä jäi vuonna 2021 lähes 616 000 euroa, vuonna 2022 noin 700 000 euroa ja vuonna 2023 noin 1,8 miljoonaa euroa. Prosentuaalisesti se tarkoittaa, että perimättä jäi vuonna 2021 noin 70 %, vuonna 2022 noin 50 % ja vuonna 2023 noin 64 % täytäntöönpanoon siirtyneistä tuomioistuinmaksuista.

139 Euromäärä sisältää tuomioistuinten koko perinnän osuuden. Pelkästään tuomioistuinmaksujen osalta lukuja ei ole Palkeista saatavissa.

140 3.11.2024 mennessä tuomioistuinmaksuja oli lähetetty ulosottoon perintään 5 685 kappaletta, joten asiamäärät ovat palanneet lähemmäksi edellisen vuoden tasoa.

Taulukko 6. Ulosottoon siirtyneet tuomioistuinmaksut, tuomioistuinmaksuista kertyneet rahamäärät ja perimättä jääneet tuomioistuinmaksut. Lähde: Valtakunnanvoudin kanslia.

	2020	2021	2022	2023
Täytäntöönpanoon siirretyt asiat, kpl	4855	3493	5262	11 467
Täytäntöönpanoon siirtyneet rahamäärät, euroa	-	876 187	1 332 738	2 828 756
Ulosottoon maksetut rahamäärät, euroa	-	260 537	632 698	1 031 064
Perimättä jääneet tuomioistuinmaksut, euroa (prosentuaalinen osuus täytäntöönpanoon siirtyneistä saatavista)	-	615 650 (n. 70 %)	700 040 (n. 53 %)	1 797 692 (n. 64 %)

Tuomioistuinmaksuista kertyi valtiolle vuosina 2020–2023 tuloja noin 36–39 miljoonaa euroa vuosittain (taulukko 7). Avioliittolain mukaisia tuloja siviilivihkimisestä kertyi vuosittain 0,1 miljoonaa euroa. Lisäksi maksuperustelain mukaisista julkisoikeudellisista suoritteista kertyi valtiolle 2,6–3,0 miljoonaa euroa vuosittain. Tileistä poistoja kirjattiin vuonna 2020 yhteensä 83 000 euroa, vuonna 2021 ja 2023 summa oli noin 2,0 miljoonaa euroa. Vuonna 2022 tileistä poistoja kirjattiin 1,0 miljoonaa euroa. Nettotuloja kertyi 37,3 miljoonasta eurosta (vuonna 2022) 41,8 miljoonaan euroon (vuonna 2020).

Taulukko 7. Valtiolle kertyneet tuomioistuintulot.

	2020 ¹⁴¹	2021 ¹⁴²	2022 ¹⁴³	2023 ¹⁴⁴
Tuomioistuinmaksutulo, euroa	39,3 milj.	39,3 milj.	35,6 milj.	37,8 milj.
Avioliittolain mukainen siviilivihkiminen, euroa	0,1 milj.	0,1 milj.	0,1 milj.	0,1 milj.
Maksuperustelain mukaiset tulot, euroa ¹⁴⁵	2,6 milj.	2,6 milj.	2,7 milj.	3,0 milj.
Tileistäpoistoja, euroa	83 000	2,0 milj.	1,0 milj.	1,9 milj.
Nettotulot, euroa	41,8 milj.	40 milj.	37,3 milj.	39,0 milj.

141 Tuomioistuinlaitos, kirjanpitoyksikön (KPY 155) tilinpäätös vuodelta 2020. https://tuomioistuinvirasto.fi/material/collections/20210303142521/7OX0SpHFp/2021-03-2_Tuomioistuinlaitoksen_tilinpts_vuodelta_2020.pdf.

142 Tuomioistuinlaitos, kirjanpitoyksikön (KPY 155) tilinpäätös vuodelta 2021. https://tuomioistuinvirasto.fi/material/collections/20220228142006/7XPeC0qnR/Tuomioistuinlaitoksen_tilinsaatos_vuodelta_2021_KPY_155saavutettava.pdf.

143 Tuomioistuinlaitos, kirjanpitoyksikön (KPY 155) tilinpäätös vuodelta 2022. https://tuomioistuinvirasto.fi/material/sites/tuomioistuinvirasto/liitteet/e0dtyuk22/Tuomioistuinlaitoksen_tilinsaatos_vuodelta_2022_KPY_155.pdf.

144 Tuomioistuinlaitos, kirjanpitoyksikön (KPY 155) tilinpäätös vuodelta 2023. https://tuomioistuinvirasto.fi/material/sites/tuomioistuinvirasto/liitteet/bt8mh2chn/Tuomioistuinlaitoksen_tilinsaatos_vuodelta_2023_KPY_155.pdf.

145 Tähän sisältyvät tuomioistuinten tiedoksiantomaksut, kuulutuskustannusten korvaukset, ote- ja jäljennösmaksut ja maksut todistuksista.

6 Etukäteismaksun käyttöönottamisen oikeudelliset reunaehdot

6.1 Perus- ja ihmisoikeusnäkökulma

Oikeus saada asiansa käsitellyksi tuomioistuimessa on turvattu Suomen perustuslain 21 §:n 1 momentissa, Euroopan ihmisoikeussopimuksen 6 artiklan 1 kappaleessa, Euroopan unionin perusoikeuskirjan 47 artiklan 1 kohdassa ja Kansalisoikeuksia ja poliittisia oikeuksia koskevan kansainvälisen yleissopimuksen 14 artiklassa. Etukäteismaksun käyttöönottamisen oikeudelliset reunaehdot liittyvät ensisijaisesti oikeuteen saada asiansa tuomioistuimen käsiteltäväksi, koska oikeudenkäyntimaksun vaatiminen ennakolta merkitsee tosiasiallisesti tuomioistuimeen pääsyn rajoittamista. Perustuslakivaliokunnan ja Eurooppa-tuomioistuimista etenkin ihmisoikeustuomioistuimen lausumien perusteella on nähtävissä, miten oikeudenkäyntimaksujen etukäteinen periminen tulee toteuttaa, jotta se ei loukkaa jokaiselle perus- ja ihmisoikeutena turvattua oikeutta saada asiansa tuomioistuimen käsiteltäväksi.

Perustuslakivaliokunta on lausunnossaan (PeVL 35/2010 vp) todennut, että etukäteismaksu asian käsittelyyn ottamisen edellytyksenä rajoittaa perustuslain 21.1 §:ssä turvattua oikeutta saada asiansa käsitellyksi tuomioistuimessa. Perustuslakivaliokunta katsoi, ettei etukäteismaksusta hallituksen aikomalla tavalla voida säätää asetuksella, mikä puolestaan tarkoittaa, että etukäteismaksusta silloin, kun se rajoittaa oikeutta saattaa asiansa tuomioistuimen käsiteltäväksi, voidaan säätää *vain lailla*. Lisäksi rajoittamiselle pitää siitä säädettäessä esittää myös *hyväksyttävä peruste*. Valiokunnan lausuttavana olleessa asiassa oikeudenkäyntimaksun perimiseen olisi vaikuttanut se, millainen tietojärjestelmä kantajalla olisi ollut. Tältä osin valiokunta muistutti, että perustuslain 6 §:ssä säädetyn *yhdenvertaisuusperiaatteen* johdosta kantajia ei tule asettaa asian käsittelyyn ottamisen suhteen eriarvoiseen asemaan ilman hyväksyttävää perustetta.

Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen ratkaisukäytännössä lähtökohta on sama kuin perustuslakivaliokunnan lausunnossa:¹⁴⁶ oikeus saada asiansa tuomioistuimen käsiteltäväksi (access to court) ei ole ehdoton oikeus, vaan sitä voidaan

146 EIT:n ratkaisukäytännöstä ks. edellä luku 3.3.

rajoittaa. Ihmisoikeustuomioistuin on vakiintuneesti katsonut, että sopimusvaltioidella on oikeuteen pääsemistä rajoittavien keinojen suhteen harkintavaltaa, ja myös taloudelliset rajoitukset, kuten esimerkiksi oikeudenkäyntimaksun vaatiminen käsittelyyn ottamisen edellytyksenä, ovat mahdollisia. Kuitenkin ihmisoikeustuomioistuin on ratkaisuisaan asettanut myös tarkempia lisäedellytyksiä, joita tulee noudattaa. Seuraavassa näitä tarkastellaan myös etukäteismaksun näkökulmasta:

Oikeutettu tavoite. Oikeuden rajoittamiselle tulee olla *hyväksyttävä päämäärä*, jotta rajoittaminen on ylipäätään mahdollista. Hyväksytyä on esimerkiksi pyrkiä välttämään asioiden ruuhkautumista tuomioistuimissa, ehkäistä viivytystarkoituksessa tehtyjä valituksia ja vahvistaa oikeudenhoidon edellytyksiä.

Oikeuden perusolemuksen loukkaamattomuus. Rajoitukset eivät saa rajoittaa yksilön oikeutta siten tai siinä määrin, että oikeuden perusolemukselta heikennetään. Etukäteismaksu ei siten saa muodostua esteeksi oikeudelle saattaa asiansa tuomioistuimen käsiteltäväksi. Valtion on tarvittaessa tarjottava oikeusapua tai muita maksuhelpotuksia taloudellisesti heikossa asemassa oleville, jotta heillä on mahdollisuus oikeudenkäyntiin ilman kohtuutonta rasitetta.

Keinojen oikeasuhtaisuus. Keinojen (rajoitusten) tulee olla tavoiteltavaan päämäärään nähden *oikeasuhtaisia*. Koska ihmisoikeussopimuksen tarkoituksena on taata käytännöllisiä ja tehokkaita oikeuksia, esimerkiksi maksun kohtuullisuus tulee arvioida kunkin yksittäisen tapauksen olosuhteiden perusteella. Tällöin huomioitavaksi tulee muun muassa vireillepanijan taloudellinen kyky (taloudelliset resurssit) suoriutua maksuista.

Oikeasuhtaisuutta arvioitaessa rajoituksen asettamiseen menettelyn alkuvaiheessa suhtaudutaan ankarammin kuin myöhemmin ajankohtaistuviin rajoituksiin. Esimerkiksi voidaan ajatella asian vireillepanoa ensimmäisessä asteessa verrattuna muutoksenhakuun ylemmissä oikeusasteissa. Oikeudenkäyntimaksujen kohdalla tämä ilmenee siten, että muutoksenhakutuomioistuimissa maksujen aiheuttamat rajoitukset voivat olla voimakkaampia kuin ensimmäisen asteen tuomioistuimissa.

Yhdenvertaisuus. Oikeudenkäyntimaksut eivät saa olla syrjiviä. Lähtökohteisesti eri henkilöitä ja ryhmiä tulee kohdella samalla tavalla. Esimerkiksi oikeushenkilöllä on lähtökohteisesti samat oikeudet saada asiansa tuomioistuimen käsiteltäväksi kuin luonnollisella henkilölläkin. Mikäli yhdenvertaisesta kohtelusta poiketaan, sille on oltava hyväksyttävä peruste ja eriarvoisen kohtelun tulee olla oikeasuhtaista.

6.2 Etukäteismaksun edellyttämät lakitekniset muutokset

Tuomioistuinmaksulaissa tai oikeudenkäyntimenettelyjä riita-, rikos- ja hallintoasioissa koskevissa laeissa ei ole tuomioistuinmaksulain 12 §:ää lukuun ottamatta huomioitu mahdollisuutta periä oikeudenkäyntimaksu etukäteen. Mikäli etukäteismaksu otettaisiin muutoin kuin kokeiluluonteisesti käyttöön, se edellyttäisi uusia lainsäädännöllisiä ratkaisuja ja myös joitain tarkistuksia voimassa oleviin säännöksiin.

Lakitekniisiä muutostarpeita arvioitaessa oletuksena on, että etukäteismaksun suorittaminen on käsittelyyn ottamisen edellytys, sillä se on etukäteismaksujärjestelmälle tyypillinen ominaisuus. Lainsäädännöllisesti etukäteismaksuun siirtyminen edellyttäisi ainakin seuraavien asioiden huomioimista:

Maksun vaikutus asian vireilletuloon. Voimassa olevan lainsäädännön mukaan asia tulee vireille, kun vireillepanoasiakirja (haastehakemus, hakemus tai valitus) saapuu tuomioistuimeen (OK 5:1.2 ja 8:1.3, ROL 7:1.2 sekä HOL 8 §, 3 luku ja 19.1 §). Tältä osin on ratkaistava kysymys, asetetaanko etukäteismaksun suorittaminen asian vireilletulon edellytykseksi.

Maksun täydennyttäminen. Oletettavaa on, että vireillepanoasiakirjoja toimitettaisiin tuomioistuimiin myös ilman, että vaadittua oikeudenkäyntimaksua olisi suoritettu. Nykyiset vireillepanon täydennyttämistä koskevat säännökset (OK 5:5.1, ROL 7:4.1 ja HOL 40 §) eivät koske oikeudenkäyntimaksun laiminlyöntiä.¹⁴⁷ Mainittujen säännösten soveltamisala pitäisikin ulottaa koskemaan puuttuvan maksun täydennyttämistä. Lisäksi vähintäänkin esitöissä pitäisi ohjata, täydennytetäänkö maksun puuttuessa yksin maksua vai tutkitaanko ja täydennytetäänkö samalla kertaa myös muut vireillepanoon liittyvät puutteet, mukaan lukien mahdolliset puutteet prosessinedellytyksissä. Täydennyttämisen yhteydessä annettavasta maksuajasta olisi perusteltua säätää laissa jo yksin käytäntöjen yhdenmukaistamiseksi.

147 Haastehakemuksen täydennyttämisestä riita-asiassa Virolainen – Launiala 2024 s. 244–251 ja asianomistajan nostamassa rikosasiassa Muukkonen – Launiala 2024 s. 130–131. Valituksen täydennyttämisestä hallintoasiaa koskevassa oikeudenkäynnissä Mäenpää 2019 s. 275–276.

Seuraus, kun maksua ei makseta. Laissa tulisi säätää myös siitä, mitä seuraa, jos maksua ei täydentämiskehotuksen jälkeenkään makseta. Viimeksi mainitussa tilanteessa vaihtoehtoina ovat lähinnä jutun raukeaminen tai asian tutkimatta jättäminen.¹⁴⁸

Tuomioistuimen toimenpiteiden rajoittaminen. Etukäteismaksun mielekkyys kärsisi, jos tuomioistuimet oman harkintansa mukaan tekisivät asiassa toimenpiteitä, vaikka oikeudenkäyntimaksua ei olisikaan asianmukaisesti suoritettu. Siksi laissa tulisikin nimenomaisesti kieltää tuomioistuimia ryhtymästä asiassa maksun täydennyttämistä lukuun ottamatta muihin toimenpiteisiin ennen kuin oikeudenkäyntimaksu on täysimääräisesti suoritettu. Samalla pitäisi kuitenkin arvioida, tulisiko tuomioistuimelle säätää velvollisuudeksi tai oikeudeksi ryhtyä *välttämättömiin toimenpiteisiin* tilanteessa, jossa oikeudenkäyntimaksua ei ole vielä maksettu, mutta asian vireillepanijaa uhkaa oikeudenmenetys prosessuaalisen tai aineellisoikeudellisen määräajan umpeutumisen takia.

Maksuvapautus- ja kohtuusharkintasäännösten tarkistaminen. Tuomioistuimmaksulakiin sisältyvät maksuvapautus- ja kohtuusharkintasäännökset tulee tarvittaessa tarkistaa siten, että ne toimivat myös etukäteismaksujärjestelmässä.

Maksun vastustamisen vaikutus pääasian käsittelyyn. Laissa tulisi ottaa kantaa siihen, miten oikeudenkäyntimaksua koskeva muutoksenhaku sekä sen johdosta myöhemmin annettava ratkaisu vaikuttavat itse pääasian käsittelyyn.

Menettely maksuja palautettaessa. Etukäteismaksujärjestelmä johtaa maksupalautuksiin etenkin silloin, jos asian lopputulos vaikuttaa velvollisuuteen suorittaa oikeudenkäyntimaksu. Tällaisten tapausten määrän oletettu kasvu edellyttää maksun palauttamista koskevan sääntelyn luomista.

Maksuvelvollisuus maksamatta ja käsittelemättä jääneessä asiassa. Lakiin on aiheellista ottaa selvä säännös myös siitä, peritäänkö oikeudenkäyntimaksu silloin, kun asia raukeaa tai jätetään tutkimatta oikeudenkäyntimaksun laiminlyönnin seurauksena.

148 Kysymys olisi tällöin ehdottomasta prosessinedellytyksestä, jonka puuttuminen tuomioistuimen on huomioitava viran puolesta. Prosessinedellytyksistä riita- ja rikosasioissa Helenius – Linna 2024 s. 83–91 ja hallintolainkäytössä Mäenpää 2019 s. 503–504.

Erilaisia vaihtoehtoja tässä esille nostettujen kysymysten ratkaisemiseksi on saatavissa edellä luvussa 4 olevasta oikeusvertailevasta katsauksesta. Lainsäädännössä tulisi kuitenkin joka tapauksessa pyrkiä yksiselitteiseen ja tyhjentävään sääntelyyn, jotta ei jouduttaisi tilanteeseen, jossa ylimmät oikeusasteet joutuisivat antamaan tulkintaa ohjaavia tai lainsäädännöllisiä aukkoja paikkaavia ennakkopäätöksiä oikeudenkäyntimaksuista, kun samaan aikaan ohjattavana olisi merkittävämpiäkin oikeudellisia kysymyksiä.

6.3 Etukäteismaksujärjestelyn toteuttaminen asetuksella

Etukäteismaksun toteuttaminen asetuksella oli ensimmäisen kerran esillä hallituksen esityksessä 143/2010 vp. Tällöin oikeudenkäyntimaksun jälkikäteisestä perinnästä ehdotettiin tehtäväksi poikkeus asiointiliittymän kautta vireillepantujen riita-asioiden suhteen siten, että niissä oikeudenkäyntimaksu olisi pääsääntöisesti peritty jo asian vireillepanon yhteydessä. Lakiehdotus ei kuitenkaan sisältänyt nimenomaista säännöstä etukäteismaksusta, vaan siitä oli tarkoitus antaa valtioneuvoston asetus, jota koskeva luonnos oli hallituksen esityksen liitteenä. Ajatuksena oli, ettei tuomioistuimeen saatettua asiaa otettaisi käsittelyyn, ellei oikeudenkäyntimaksua olisi maksettu. Perustuslakivaliokunta totesi suunnitellun etukäteismaksujärjestelyn olevan monelta osin perustuslain vastainen, mikä käytännössä vei edellytykset asian etenemiseltä. Etukäteismaksamisen mahdollistavaa valtioneuvoston asetusta ei annettu.¹⁴⁹

Viisi vuotta myöhemmin eduskunnalle annetussa hallituksen esityksessä 29/2015 vp etukäteismaksujärjestelmä nousi uudestaan esille. Esitys sisälsi tuomioistuinmaksulakiin sittemmin myös hyväksytyyn säännöksen (12 §), jonka mukaan tuomioistuinmaksut peritään suoritteen valmistumisen jälkeen, mutta oikeusministeriön asetuksella voitaisiin säätää tilanteista, joissa maksuvelvollinen voi maksaa maksun etukäteen. Ajatuksena oli, että etukäteismaksujärjestelmää voitaisiin kokeilla rajatuissa asia- tai asiakasryhmissä. Tällöin oikeudenkäyntimaksun maksaminen jälkikäteen olisi edelleen mahdollista, mutta sen rinnalle tarjottaisiin mahdollisuus suorittaa maksu ennakkoon. Maksun suorittaminen ei kuitenkaan olisi edellytys asian vireille tulemiselle tai käsittelyyn ottamiselle eikä se siten rajoittaisi oikeutta saada asiansa tuomioistuimen käsiteltäväksi.

149 Järjestelystä ks. HE 143/2010 vp ja PeVL 35/2010 vp, joita on käsitelty edellä luvussa 2.

Tuomioistuinmaksulain 12 §:ssä tarkoitetun oikeusministeriön asetuksen antamiselle ei ole esteitä, jos:

- etukäteismaksu on lisävaihtoehto jo aikaisemmin käytössä olevien maksutapojen rinnalla. Tällöin ei rajoiteta oikeutta saada asiansa tuomioistuimen käsiteltäväksi eikä siten myöskään loukata vireillepanijan perustuslain 21.1 §:n, tai ihmisoikeussopimuksen 6 (1) artiklan, Euroopan unionin perusoikeuskirjan 47 artiklan tai KP-sopimuksen 14 artiklan mukaisia oikeuksia;
- etukäteismaksun suorittaminen ei ole asian vireilletulon eikä myöskään asian käsiteltäväksi ottamisen edellytys. Tällöin ei rajoiteta tuomioistuimeen pääsyä ja samalla vältetään myös ristiriita voimassa olevan asian vireilletuloa koskevan sääntelyn kanssa;
- etukäteismaksun käyttöönottamisessa ei poiketa perustuslain 6 §:n yhdenvertaisuusvaatimuksesta ilman, että sille esitetään esimerkiksi eri asiakasryhmien osalta hyväksyttävä peruste.

7 Tuomioistuimien ja viranomaisten näkemykset etukäteismaksusta

7.1 Taloudelliset vaikutukset

Kuultavilta pyydettiin arviota siitä, kuinka monta henkilötyövuotta etukäteismaksuun siirtymisellä voitaisiin säästää verrattuna nykyiseen järjestelmään, jossa maksu peritään jälkikäteen. Helsingin käräjäoikeudessa tuomioistuinmaksujen käsittelyyn menee nykyisellään kolmen henkilötyövuoden panos, mutta tosiasiallinen vaikutus on tätä suurempi, koska laskutukseen kuluu työaikaa myös muun muassa käräjäsihteereiltä, jotka tekevät maksulähetteen. Pirkanmaan käräjäoikeudessa etukäteismaksuun siirtymisen vaikutus henkilötyövuosien osalta arvioidaan pienemmäksi: alle 0,8 henkilötyövuotta. Tuomioistuinviraston arvion mukaan etukäteisperintään siirtyminen voisi säästää tuomioistuimissa kanslian puolella yhden henkilötyövuoden verran tuomioistuinta kohti. Yksi henkilötyövuosi aiheuttaa noin 47 000 euron kustannukset.¹⁵⁰

Helsingin hallinto-oikeudessa käytetään tällä hetkellä jälkikäteisten maksujen kirjaamiseen yhden henkilön täysipäiväinen työpanos. Lisäksi toisen henkilön tulee olla varalla lomien ja muiden poissaolojen vuoksi. Tuomioistuinmaksun perimisellä etukäteeseen voitaisiin säästää arvion mukaan noin puolitoista henkilötyövuotta, mikäli etukäteeseen maksettava maksu olisi edellytys sille, että asia tulee vireille. Etukäteismaksulla saavutettava hyöty kuitenkin vähenee, jos maksuja joudutaan myöhemmin palauttamaan esimerkiksi siksi, että henkilölle myönnetään oikeusapua, jolloin hänet on vapautettu oikeudenkäyntimaksusta.

Varsinaisten kuultavien ulkopuolelta myös korkeimmalta oikeudelta ja korkeimmalta hallinto-oikeudelta tiedusteltiin tuomioistuinmaksujen käsittelyyn kuluvan työpanoksen määrää. Korkeimman hallinto-oikeuden osalta työmäärä on noin 0,7 henkilötyövuotta¹⁵¹ ja korkeimman oikeuden osalta 0,1¹⁵².

150 Tuomioistuinvirasto.

151 Korkein hallinto-oikeus, sähköposti 22.11.2024.

152 Korkein oikeus, sähköposti 3.12.2024.

Vaikka tuomioistuinmaksu suoritettaisiinkin verkkokaupan kautta etukäteen, myyntireskontran osuus Palkeissa ei lakkaisi kokonaan. Palkeiden arvio säästöstä siirtäessä etukäteisperintään verrattuna nykytilanteeseen on yksi henkilötövuosi. Ulosottoon tuli vuonna 2023 noin 3 miljoonaa asiaa, joista 11 000 liittyi oikeudenkäyntimaksuihin. Vaikka asia yksittäisenä onkin pieni, se aiheuttaa silti perintätötoimenpiteitä. Oikeudenkäyntimaksujen maksaminen etukäteen voisi säästää valtakunnanvoudin kanslian arvion mukaan yhden henkilötövuoden.

Helsingin kärjäoikeudessa tehdään vuosittain suuri määrä laskuja (13 180 kpl vuonna 2022 ja 13 931 kpl vuonna 2023). Kyseessä on noin 4,7 miljoonan saatavat, joten voidaan puhua merkittävistä summista. Sillä, ettei maksua tarvitsisi laskuttaa enää jälkikäteen ja maksun saaminen olisi varmaa, olisi siten huomattava taloudellinen vaikutus Helsingin kärjäoikeuden näkökulmasta. Pirkanmaan kärjäoikeudessa puolestaan katsotaan, ettei sillä, maksetaanko maksu etu- vai jälkikäteen, ole taloudellisia vaikutuksia.

Helsingin hallinto-oikeuden mukaan etukäteismaksu ei todennäköisesti lisäisi oikeudenkäyntimaksuilla kerättäviä tuloja, mikäli maksuja ei laajenneta nykyisistä asiaryhmistä. Näkemys perustuu siihen, että tällä hetkellä suuri osa hallinto-oikeudessa käsiteltävistä asiaryhmistä on lain nojalla vapautettu maksusta. Nykyisen lain-säädännön voimassa ollessa etukäteismaksusta ei olisikaan hallinto-oikeudessa taloudellista hyötyä. Etukäteismaksun vaikutus voisi olla Helsingin hallinto-oikeuden näkemyksen mukaan jopa päinvastainen: etukäteisperintään liittyvät selvitykset ja työvaiheet sekä maksun palauttamiset niissä tapauksissa, joissa päätöstä on muutettu, lisäisivät hallinto-oikeuden työtä. Maksun jälkikäteinen oikaiseminen voisi johtaa jopa lisäresursointitarpeisiin kansliatyössä.

Hallintotuomioistuimeen voi nykyisin laittaa asian vireille sähköisen asiointipalvelun kautta.¹⁵³ Tällä hetkellä vain pienehkö osa (alle 20 %) valituksista jätetään sähköisen järjestelmän kautta. Valituksia jätetään myös paperilla ja sähköpostilla. Hallinto-oikeuden asiankäsittelyjärjestelmästä ei ole liittymää Palkeiden järjestelmiin, mikä aiheuttaa ylimääräistä työtä, kun maksut joudutaan kirjaamaan eri järjestelmään.

153 Hallinto- ja erityistuomioistuinten asiointipalvelu: <https://asiointi.oikeus.fi/hallintotuomioistuimet/#/>.

Ulosottoon oli vuonna 2023 saapunut täytäntöön pantavaksi tuomioistuinmaksuja noin 2,8 miljoonaa euroa. Näistä saatiin perittyä hieman yli miljoona euroa, joten perimättä jäi noin 1,8 miljoonaa euroa. Vireilletulon edellytyksenä oleva etukäteismaksu vähentäisi valtakunnanvoudin kanslian mukaan tilanteita, joissa joku ”tehtaillee” valituksia ja jättää sitten oikeudenkäyntimaksun maksamatta.

Laskujen käsittely Palkeissa on pitkälle automatisoitua, ainoastaan virhetilanteet aiheuttavat työtä. Siksi ei ole juurikaan merkitystä sillä, maksetaanko tuomioistuinmaksu etu- vai jälkikäteen. Palkeiden näkemyksen mukaan kokonaistaloudellisesti olisi sujuvampaa poistaa perinnältä työvaiheita, jolloin saataisiin kustannuksia vähennettyä. Tässä voitaisiin hyödyntää valtiolla olevia verkkokauppoja, jotka sujuvoittavat prosesseja. Maksun palauttaminen jälkikäteen on vähäistä, joten se ei työllistä Palkeissa juurikaan.

Tuomioistuinvirasto katsoo, että etukäteismaksun käyttöönotto voisi vaikuttaa siihen, ettei tuomioistuimeen saatettaisi vireille ns. turhia asioita. Lisäksi etukäteismaksun käyttöönotto johtaisi henkilötövuosien vähenemiseen. Tuomioistuinviraston tekemän selvityksen mukaan tällä hetkellä tuomioistuinmaksujen käsittelyyn käytetään yhteensä noin tuomioistuinlaitoksessa 65 henkilötövuotta. Euromäärässä tämän on arvioitu tarkoittavan vuosittain noin 1 945 000 euron kustannusta.¹⁵⁴ Tuomioistuinvirasto katsoo, että etukäteismaksu ei estäisi oikeuksiin pääsemistä. Näkemys perustuu muun muassa siihen, että kansalaisilla on mahdollista saada oikeusapua. Lisäksi hallinto-oikeuksissa maksuttomien asioiden osuus on yli 60 %. Etukäteismaksaminen poistaisi laskuttamisen. Tuomioistuinviraston selvityksen mukaan Palkeille oli vuonna 2023 maksettu noin 217 000 euroa tuomioistuinmaksujen käsittelystä. Kustannuksia aiheutuu myös Postin veloittamista kuluista, jotka olivat vuonna 2023 hieman yli 60 000 euroa.¹⁵⁵ Jos maksun suuruus porrastetaan asian käsittelyvaiheen perusteella, tulisi pohtia, miten maksu peritään, jottei maksuja tarvitsisi palautella.

7.2 Oikeudenhoidolliset vaikutukset

Helsingin käräjäoikeudessa katsotaan, ettei maksuajankohdalla ole lähtökohtaisesti merkittävää *oikeudenhoidollista vaikutusta*. Tuomioistuimeen saapuu kuitenkin viikoittain riita-asioita, joista ei ilman lisäselvittelyä voida päätellä, onko kyse sellaisesta asiasta, joka tulisi käsitellä tuomioistuimessa vai ei. Etukäteismaksulla

¹⁵⁴ Tuomioistuinvirasto.

¹⁵⁵ Ibid.

voitaisiin poistaa tällaisia asioita. Osalle asiakkaista jälkikäteen perittävä tuomioistuinmaksu tulee yllätyksenä. Myös tietopyynnöt ovat lisääntyneet ja tulleet yhä laajemmiksi, ja ne vaativat paljon työtä. Etukäteismaksu suoraviivaistaisi prosessia. Tuomioistuinmaksuja koskeva sääntely ei nykyisellään ota riittävästi huomioon sähköistä asianhallintajärjestelmää, joten tuomioistuinmaksuihin liittyvää sääntelyä tulisi päivittää. Vaikka tieto- tai asiakirjapyyntö kohdistuisikin sähköisessä muodossa oleviin asiakirjoihin, etenkin laajoihin tietopyyntöihin vastaaminen vaatii paljon työtä. Helsingin kärjäoikeus katsoo, että jos maksu tulisi maksaa etukäteen, tilaajat todennäköisesti pohtisivat tilaustaan ja etenkin sen laajuutta tarkemmin.

Pirkanmaan kärjäoikeudessa nostetaan esiin maksun suhde määräaikoihin: jos asia tulee vireille vasta sen jälkeen, kun maksu näkyy tilillä, se voi vaikuttaa niin, että jokin määräaika ehtii mennä umpeen. Lisäksi nähdään ongelmallisena, että asia saattaa tulla esille vasta muutaman vuoden kuluttua siitä, kun oikeudenkäyntimaksu on maksettu. Tätä ei pidetä kohtuullisena. Lisäksi etukäteismaksua pidetään kohtuuttomana joissain asiaryhmissä, kuten avioerohakemuksissa. Pirkanmaan kärjäoikeudessa katsotaan, että ongelmaksi voisi muodostua myös se, ettei oikeudenkäyntimaksua voisi enää maksaa erissä, mikä on joillekin taloudellisen tilanteen vuoksi välttämätöntä. Kaiken kaikkiaan Pirkanmaan kärjäoikeudessa katsotaan, ettei oikeudenkäyntimaksun maksamisella ennakoon saataisi hyötyjä. Sen sijaan tuomioistuimen toimintaa sujuvoitaisi, mikäli asiat tulisivat tuomioistuimessa vireille sähköiset portaalin kautta ja tiedot tulisivat suoraan asian käsittelyjärjestelmään.

Helsingin hallinto-oikeus katsoo, että maksu, joka perittäisiin aina päätöksen lopputuloksesta riippumatta, ja se, että asia tulisi vireille sähköisessä asiointipalvelussa vasta maksun maksamisen jälkeen, olisi ainoa sujuva ja työtä vähentävä tapa nykyjärjestelmään verraten. Tällaista pidetään kuitenkin erittäin kyseenalaisena oikeusturvan saatavuuden kannalta. Etukäteismaksu oikeuteen pääsyn ehdottamana edellytyksenä edellyttäisi koko oikeudenkäyntimaksua koskevan lainsäädännön uudelleen tarkastelua perustuslain 21 §:n asettamista lähtökohdista. Huomioon tulisi ottaa myös esimerkiksi tilanne, jossa valittajalle voidaan prosessin jo vireillä ollessa myöntää oikeusapua, jolloin hän vapautuu maksusta. Lisäksi maksu voidaan valituskirjelmässä tehdyn pyynnön perusteella kohtuusyistä poistaa. Helsingin hallinto-oikeudessa katsotaan, ettei näitä kysymyksiä pystytä ottamaan huomioon etukäteismaksua perittäessä. Jotta asian käsittely olisi sujuvaa, asian vireilletulon tulisi tapahtua sähköisessä järjestelmässä. Tällä hetkellä valituksen voi laittaa vireille sähköisessä asiointipalvelussa, sähköpostilla tai postitse paperisena asiakirjana. Mikäli asian voisi jatkossakin laittaa vireille kaikilla edellä kuvatuilla keinoilla, se edellyttäisi erillistä todistelua oikeudenkäyntimaksun maksamisesta ja lisäisi merkittävästikin hallinto-oikeuden selvitystyötä asia vireillepanovaiheessa. Jos etukäteen perittyä

maksua jouduttaisiin oikaisemaan jälkikäteen, se aiheuttaisi enemmän toimenpiteitä kuin nykyinen käytäntö, jossa maksu peritään jälkikäteen ratkaisun lopputulos huomioon ottaen. Etukäteismaksu vähentäisi jonkin verran valituksia. Joissain tapauksissa etukäteismaksu voisi estää oikeusturvan hakemisen, jos maksu pitäisi maksaa jo valituksen jättämismvaiheessa. Vaikutus ei kuitenkaan olisi hallinto-oikeuksissa yhtä suuri kuin yleisissä tuomioistuimissa, koska hallinto-oikeuksissa iso osa asiaryhmistä käsitellään ilman oikeudenkäyntimaksua.

Helsingin hallinto-oikeus kuitenkin katsoo, että asiat, joissa oikeusturvan tarve ei ole kovin suuri, esimerkiksi pysäköintivirhemaksut, vähenisivät etukäteen maksettavan oikeudenkäyntimaksun myötä, jolloin tuomioistuimelle jäisi enemmän resursseja käsitellä yhteiskunnallisesti merkityksellisempiä asioita. Hyötyä saataisiin myös siitä, että manuaalinen työ vähenisi. Mikäli päätettäisiin siirtyä etukäteismaksujärjestelmään, tulisi varmistaa, ettei oikeuden saatavuus vaarannu. Helsingin hallinto-oikeus toteaa, että sähköinen järjestelmä, joka ohjaisi valittajia siten, että se vähentäisi tuomioistuimessa tehtävää asian selvittämiseen liittyvää ylimääräistä työtä, olisi hyödyllinen. Ylimääräisellä työllä tarkoitetaan esimerkiksi sen selvittämistä, kuuluuko valitus ylipäätään tuomioistuimen käsiteltäväksi.

Valtakunnanvoudin kanslia katsoo, että järjestelmä toimisi parhaiten, mikäli tuomioistuinmaksun maksaminen olisi asian vireilletulon edellytys. Koska perittävän maksun määrä on vain muutamia satoja euroja, se ei ole este oikeuteen pääsemiselle. Tällä hetkellä maksuja jää myös melko paljon maksamatta. Ellei maksun maksaminen ennakoon olisi asian vireilletulon edellytys, ulosoton kannalta ei ole merkitystä sillä, maksetaanko maksu etukäteen vai jälkikäteen.

Palkeiden näkemyksen mukaan maksun perimisellä etukäteen esimerkiksi verkkokaupan kautta olisi enemmän positiivisia kuin negatiivisia vaikutuksia. Negatiivisena vaikutuksena pidettiin sitä, että tällöin maksuajan myöntäminen ei olisi mahdollista.

Tuomioistuinviraston mielestä olisi hyvä, jos etukäteismaksu koskisi kaikkia tuomioistuinmaksuja. Tuomioistuimiin tulee esimerkiksi valtavasti tietopyyntöjä, jotka työllistävät merkittävässä määrin. Etukäteismaksu voisi vaikuttaa siten, että tietopyyntöjä ja niiden laajuutta pohdittaisiin tarkemmin. Joissain asioissa, kuten kopiointipyyntöissä, etukäteismaksulla voisi olla ohjaava vaikutus. Merkittävää taloudellista hyötyä saataisiin tuomioistuinten asiointiportalista, johon asiakas syöttäisi tarvittavat tiedot ja asia siirtyisi sen jälkeen sähköisesti tuomioistuimessa käsiteltäväksi. Se vähentäisi virastoissa, Palkeissa ja perinnässä tuomioistuinmaksun käsittelyyn käytettävää työaika. Vaikka maksu jouduttaisiinkin palauttamaan,

järjestelmässä olisi jo valmiina maksutiedot, joten palauttaminen aiheuttaisi nykyiseen verrattuna vähemmän työtä. Tuomioistuinvirasto katsoo, että mikäli tuomioistuinmaksuissa siirryttäisiin etukäteismaksujärjestelmään, tuomioistuinmaksuja koskevaa sääntelyä tulisi yksinkertaistaa.

8 Oikeusrekisterikeskuksen suuntaa-antava arvio tietojärjestelmäkustannuksista

Oikeusrekisterikeskukselta pyydettiin suuntaa-antava arvio tietojärjestelmäkustannuksista, jotka syntyisivät siirtymisestä tuomioistuinmaksun ennakkoperintäjärjestelmään (arvio on raportin liitteenä). Oikeusrekisterikeskuksen kustannusarvio perustuu sen itse tekemiin asiantuntijahaastatteluihin ja selvityksiin. Kustannusarvion lähtökohtana on pidetty sähköistä asiointiprosessia.

Kustannusarvio on suuruusluokan osalta suuntaa-antava. Oikeusrekisterikeskus katsookin, ettei kustannusarvioita voida käyttää sellaisenaan kilpailutuksen laadinnan pohjana. Arvio on laadittu palvelukohtaisesti sen mukaisesti, kuinka paljon työtä vaadittaisiin maksatuksen liittämiseen olemassa olevaan tai kehitysvaiheessa olevaan järjestelmään. Kustannusarviossa ei ole huomioitu järjestelmäkehityskustannuksia tilanteessa, jossa järjestelmä etukäteismaksusta riippumatta toteutetaan osana sähköisen asioinnin kehittämistä ja maksatuskomponentin liittäminen siihen olisi mahdollinen optio.

Oikeusrekisterikeskuksen kustannusarvio perustuu kahteen lähtökohtaan: 1) ratkaisussa hyödynnetään olemassa olevia komponentteja mahdollisimman pitkälle ja 2) ratkaisu on monistettavissa. Ratkaisu pohjautuu OMHA:n palveluissa jo käytössä olevan SAMPO-maksatuskomponentin (SAMPO payment) hyödyntämiseen. Komponentti on integroitu tällä hetkellä muun muassa ulosoton asiointipalveluun ja Oikeusrekisterikeskuksen rekisteripalveluihin. Tuomioistuinmaksujen etukäteisperinnässä SAMPO payment tulisi integroida osaksi HAIPAn SA/HAIPA-, AIPAn SA/AIPA- ja TUOMAS-järjestelmiä. Jokainen järjestelmä edellyttää sekä perustyötä että palvelukohtaista työtä. Maksatuksen vaatiman datan hallinnointiin liittyy epävarmuustekijä (edellyttääkö se omaa taustajärjestelmää), minkä vuoksi Oikeusrekisterikeskus on jättänyt tämän osion kustannusarvion ulkopuolelle.

Kustannusarvion perusteena on pidetty lähtökohtaa, jonka mukaan etukäteismaksujärjestelmä on toteutettavissa ainakin AIPAn ja HAIPAn suhteellisen monistettavana ratkaisuna, minkä vuoksi toisen toteutuksen työmääräarviota voidaan

vähentää 50 %:lla. Oikeusrekisterikeskuksen arvion mukaan tuomioistuinmaksun etukäteisen maksamisen mahdollistava järjestelmämuutos vaatii noin 75–105 henkilötyöpäivän työpanosta, ilman hallinnointiin liittyvää työtä.

Hallinnolliseen työmäärään vaikuttaa merkittävästi ratkaisun toteutustapa: jos toteutus voidaan hoitaa osana muuta kehittämistä, kuten sähköisen asiointipalvelun käyttöönoton yhteydessä, hallinnollisen työn osuus on toteutuksen kannalta pieni tai se voi sisältyä osaksi em. käyttöönottoa. Hallinnollinen työ toteutetaan Oikeusrekisterikeskuksen sisäisenä työnä, joka hinnoitellaan tämän mukaisesti. Hallinnollisen työn määrä on yleisesti 10 % kokonaistyömäärästä. Lisäksi kustannuksia aiheuttaa toteutuksen suunnittelun vaatima arkkitehtuuri- ja teknisen ratkaisun edellyttämä työ, jonka suuruusluokaksi Oikeusrekisterikeskus on arvioinut noin 20 % kokonaistyömäärästä.

Kustannusarvio sisältää tuomioistuinmaksun verkkomaksamisen liittämissä eri tuomioistuimien sähköisillä asiointipalveluilla tapahtuvaan asioiden vireillepanoon. Arviossa asiointipalvelun oletetaan olevan olemassa entuudestaan tai valmistuvan etukäteismaksun käyttöönoton yhteydessä.

Oikeusrekisterikeskuksen kustannusarviossa ulkoisen henkilötyöpäivän hinnaksi on arvioitu 750 euroa ja vastaavasti sisäisen henkilötyöpäivän hinta on 440 euroa. Kokonaiskustannusarvio on 210 000 euroa, josta AIPAn osuus on 78 750 euroa, HAIPAn 39 375 euroa ja TUOMAS-järjestelmän 78 750 euroa, minkä lisäksi sisäisen työn kustannusarvio on 13 640 euroa (taulukko 8).

Taulukko 8. Kustannuslaskelma (€).

Työ	HTP-arvio	Kerroin	Hinta
Toteutus AIPA SA/AIPA	105	100 %	78 750 €
Toteutus HAIPA SA/HAIPA	105	50 %	39 375 €
Toteutus TUOMAS	105	100 %	78 750 €
Projektinhallinta (sisäinen työ)	11	300 %	4 840 €
Suunnittelu ja arkkitehtuuri (sisäinen työ)	20	100 %	8 800 €
YHTEENSÄ:	-	-	210 000 €

Kustannusarviossa ei ole otettu huomioon tilannetta, jossa maksu palautettaisiin asian vireillepanijalle esimerkiksi asian lopputuloksen johdosta. Palautusten määräytymisessä on tällä hetkellä voimassa olevissa säädöksissä useita muuttujia, joiden perusteella arvion tekeminen olisi tarpeettomasti monimutkaistunut tässä vaiheessa. Kustannusarviossa ei ole myöskään huomioitu sitä, miten voidaan todentaa oikeusapua saavan vapautus oikeudenkäyntimaksusta.

9 Etukäteismaksun käyttöönottamisen vaikutukset

9.1 Oikeudenhoidolliset vaikutukset

Mahdollisen etukäteismaksun käyttöön ottamisella olisi oikeudenhoidon kannalta myös muita kuin taloudellisia vaikutuksia. Vaikutukset syntyisivät maksuvollisuuden ajankohdan muuttamisesta, sillä etukäteisen maksamisen seurauksena henkilö harkitsisi aiempaa tarkemmin tuomioistuimen palvelujen käyttämistä. Maksujen ohjausvaikutuksessa on perinteisesti kiinnitetty huomiota lähinnä lainkäyttöön, mutta erityisesti laajat tietopyynnöt saattavat vaatia runsaasti resursseja, joten myös niiden kohdalla ohjausvaikutuksella olisi käytännöllistä merkitystä.

Luonnollisesti jo nykyisillä jälkikäteen perittävillä tuomioistuinmaksuilla on ohjausvaikutusta, mutta yleisesti katsotaan, että etukäteismaksuun siirtyminen vahvistaa entuudestaan maksujen ohjaavaa merkitystä.¹⁵⁶ Näin ollen etukäteismaksuun siirtyminen edelleen vähentäisi lainkäyttö- ja muiden tuomioistuinpalvelujen kysyntää. Etukäteismaksun ohjausvaikutusta on sivuttu jo aikaisemmin tuomioistuinmaksulain uudistuksen vaikutuksia arvioivassa selvityksessä. Myös tällöin katsottiin, että etukäteinen maksaminen lisäisi tuomioistuimen palvelujen käyttäjien harkintaa ja siten ainakin osin vähentäisi tuomioistuimeen saapuvien asioiden määrää.¹⁵⁷

Samansuuntaisia näkemyksiä on saatu myös tämän selvityksen yhteydessä tehdyissä viranomaisten ja tuomioistuimien edustajien haastatteluissa (luku 7). Yleisissä tuomioistuimissa vaikutus kohdistuisi ensisijaisesti laajoihin riita-asioihin, joita saapui vuonna 2023 noin 12 200 asiaa sekä asianomistajan vireille laittamiin rikosasioihin, joita saapuu vuosittain arviolta 20 asiaa.¹⁵⁸ Hallintotuomioistuimiin puolestaan saapui vuonna 2023 kaikkiaan 7 400 maksullista asiaa.¹⁵⁹

¹⁵⁶ Näin esimerkiksi OMMML 16/2013, s. 44.

¹⁵⁷ OMSO 2024:5, s. 114–115.

¹⁵⁸ Yleisiin tuomioistuimiin (KO, HO ja KKO) saapuneiden asioiden lukumäärä, ks. Tuomioistuinviraston tilastot. Asianomistajan vireille laittamien rikosasioiden osalta, ks. OMSO 2024:5, s. 131.

¹⁵⁹ Launiala – Tammenlehto 2024, taulukko 3, jossa on Tuomioistuinviraston tilastojen perusteella laskettu hallintotuomioistuimiin (korkein hallinto-oikeus ja hallinto-oikeudet) saapuneiden maksullisten asioiden lukumäärä.

Etukäteismaksujärjestelmään siirtymisen vaikutuksia asiamääriin on vaikea arvioida ennakolta. Lähtökohdaksi voitaneen ottaa vähintään 1 prosentin alenema, joka merkitsisi vuositasolla lähes 200 tuomioistuimeen saapuvan asian vähenemistä. Vaikutus ilmeni todennäköisimmin asioissa, joissa oikeussuojan tarve on vähäinen, jolloin tuomioistuin voisi kohdistaa vapautuneet resurssit merkityksellisempien asioiden käsittelyyn.

Oikeudenhoidollisesti etukäteismaksuun siirtyminen olisi luonnollinen jatkumo vuoden 2016 alusta voimaan tulleelle tuomioistuinmaksulakiuudistukselle (1455/2015). Uudistuksen tavoitteena oli vähentää tuomioistuinten palvelujen ilmeisen perusteetonta käyttämistä ja saada asianosaiset harkitsemaan asian tuomioistuimeen tai muutoksenhakuasteeseen saattamista.¹⁶⁰ Tällä tavalla vapautettaisiin tuomioistuinten resursseja intressiltään merkittävämpiin juttuihin. Etukäteismaksuun siirtymisessä olisi kysymys tämän kehityksen vahvistamisesta, vaikka merkitys jäisikin vähäiseksi.

9.2 Taloudelliset vaikutukset

Noin neljäsosa tuomioistuinmaksuista jää maksamatta Palkeiden lähettämän maksukehotuksen jälkeen. Ulosotossa puolestaan perimättä jäi vuosina 2021–2023 noin 53–70 % ulosottoon siirtyneistä saatavista. Rahamäärissä tämä tarkoitti noin 616 000–1 800 000 euroa, jolloin kyse on merkittävistä määristä. Tältä osin voidaan todeta, että etukäteismaksuun siirtymisellä olisi merkittäviä taloudellisia vaikutuksia, kun tuomioistuinmaksu ei jäisi valtion vahingoksi niin usein kuin nykyisin.

Oman osansa taloudellisiin vaikutuksiin tuo se, että tuomioistuimet maksavat nykyisin Palkeille palvelumaksua tuomioistuinmaksujen käsittelystä. Maksun määrä on vuosittain yli 100 000 euroa. Tältä osin ei voida yksittäisenä summana arvioiden kuitenkaan puhua merkittävistä euromääristä.

Kuultavilta saatujen tietojen perusteella tehdyn kokonaisarvion mukaisesti voidaan olettaa, että siirtyminen tuomioistuinmaksun ennakoperintään voisi säästää noin 38 henkilötyövuotta (taulukko 9). Laskelmassa on arvioitu, että säästö olisi keskimäärin yhden henkilötyövuoden verran tuomioistuinta ja virastoa kohden. Arvioinnissa on otettu huomioon, että hallintotuomioistuimissa tuomioistuinmaksujen käsittely ei ole yhtä työllistävää kuin yleisissä tuomioistuimissa. Jos tuomioistuimen kansliassa työskentelevän virkamiehen palkkakustannukset ovat vuosittain noin 47 000 euroa, tämä tarkoittaisi lähes 1,8 miljoonan euron taloudellista säästöä. Näin ollen henkilötyövuosissa laskettavaa säästöä voidaan pitää merkittävänä.

¹⁶⁰ HE 29/2015 vp, s. 19.

Taulukko 9. Arvio etukäteismaksuun siirtymisessä säästettävistä henkilötyövuosista.

TUOMIOISTUIN/VIRASTO	Säästyvä htv
Yleiset tuomioistuimet (20 käräjäoikeutta, viisi hovioikeutta ja korkein oikeus)	26
Hallinto- ja erityistuomioistuimet (kuusi hallinto-oikeutta, korkein hallinto-oikeus, markkinaoikeus, työtuomioistuin ja vakuutus oikeus)	10
Palkeet	1
Ulosotto	1
Yhteensä	38

Tuomioistuimissa laitetaan jonkin verran vireille asioita, joissa ei ole suoranaista oikeussuojan tarvetta ja joiden selvittely aiheuttaa ylimääräistä työtä. Lopputuloksena voi olla se, ettei asia lisäselvitystenkään jälkeen tule vireille eikä asiasta voida lainkaan periä oikeudenkäyntimaksuja. Tällaisiin asioihin kuluva työmäärä ei liene kuitenkaan yksinään merkittävä taloudellinen kulu, joskaan kuultavat eivät osanneet tätä työmäärää tarkkaan arvioida.

Kuultavat toivat esiin myös viime aikoina lisääntyneet laajat asiakirjapyyntö. Ne aiheuttavat paljon työtä, ja asiakirjoista koituvan laskun suuruus tulee tilaajalle toisinaan yllätyksenä. Myös etukäteen tehdyt kyselyt asiakirjatilausten euromääräistä aiheuttavat ylimääräistä työtä. Etukäteismaksun voidaan olettaa vähentävän laajojen asiakirjapyyntöjen määrää. Siten etukäteen maksettavilla ote- ja kopiointimaksuilla saataisiin varmuudella suoritukset ja lisäksi voitaisiin säästää kansliassa tehtävää henkilötyötä.

Jälkikäteen perittävä tuomioistuinmaksu tulee asian vireillepanijalle toisinaan yllätyksenä. Tämä on tuomioistuinten edustajien haastattelujen mukaan aiheuttanut muutoksenhakuja maksuihin. Etukäteismaksujärjestelmässä maksuvelvollisuus ja maksun suuruus tulevat asianosaisen tietoon jo ennen asian vireille panemista. Voidaankin olettaa, että etukäteismaksujärjestelmä vähentää muutoksenhaun tarvetta, mikäli tekninen maksujärjestelmä tunnistaa tilanteet, joissa oikeudenkäyntimaksua ei asian laadun, vireillepanijan olosuhteiden tai yksittäistapauksellisen kohtuuttomuuden vuoksi peritä. Vähentyvä tarve muutoksenhauille vähentää vastaavasti muutoksenhakujen käsittelyyn tarvittavia henkilöresursseja.

10 Johtopäätökset

Esiselvityksessä arvioitiin etukäteismaksun käyttöönottamisen oikeudelliset reunaehdot sekä oikeudenhoidolliset ja taloudelliset vaikutukset. Arvioitavana oli etukäteismaksusta säätäminen asetuksella ja lailla.

Etukäteismaksusta säädettäessä tulee säätämistavasta huolimatta huomioida *perus- ja ihmisoikeuksien* asettamat reunaehdot. Etukäteismaksulla tulee siten olla hyväksyttävä tavoite. Maksun tulee myös olla oikeasuhtainen tavoiteltuun päämäärään nähden, eikä se saa heikentää oikeuden perusolemusta tai olla syrjivä (luku 6.1).

Tuomioistuinmaksulain 12 §:n mukaan oikeusministeriön *asetuksella* voidaan säätää tilanteista, joissa maksuvelvollinen voi maksaa maksun etukäteen. Asetus voidaan antaa silloin, jos etukäteismaksu on lisävaihtoehto jo aikaisemmin käytössä olevien maksutapojen rinnalla, etukäteismaksun suorittaminen ei ole asian vireilletulon eikä myöskään asian käsiteltäväksi ottamisen edellytys ja etukäteismaksun käyttöönottamisessa noudatetaan perustuslain yhdenvertaisuusvaatimusta (ks. edellä luku 6.3).

Varsinaisen etukäteismaksujärjestelmän käyttöönottamisesta tulisi säätää *lailla*. Etukäteismaksujärjestelmään siirtyminen edellyttäisi tuomioistuinmaksulain lisäksi tarkistuksia oikeudenkäyntimenettelyä koskeviin lakeihin. Tällöin tulisi huomioida ainakin maksun suorittamisen vaikutus asian vireilletuloon ja käsiteltäväksi ottamiseen, maksun täydennyttämistä koskeva menettely, maksun laiminlyönnistä aiheutuva seuraus, tuomioistuimen oikeus toimenpiteisiin ennen maksun suorittamista, maksuvapautus- ja kohtuusharkintasäännökset, maksua koskevan muutoksenhaun vaikutus pääasian käsittelyyn, menettely maksuja palautettaessa sekä maksuvelvollisuus silloin, kun asia jätetään tutkimatta maksuvelvollisuuden laiminlyönnin johdosta (luku 6.2).

Muuna kuin suoraan taloudellisena oikeudenhoidon vaikutuksena etukäteismaksujärjestelmään siirtyminen vähentäisi tuomioistuinten tarjoamien palvelujen kysyntää. Tämä koskisi lähinnä sellaisia asioita, joissa asian vireillepanoon oikeutetun intressi on vähäinen. Vapautuvia resursseja voitaisiin tällöin ohjata asioihin, joissa oikeudellinen intressi on merkittävämpi.

Nykyinen tuomioistuinmaksujärjestelmä on varsin monimutkainen ja sääntely hajainen. Lisäksi maksun määrään vaikuttaa useita eri tekijöitä. Etukäteismaksujärjestelmään siirryttäessä olisi syytä pohtia maksujen yksinkertaistamista.

Asian sähköinen vireillepano jo sellaisenaan tehostaa tuomioistuimen toimintaa, mutta jos siihen lisätään vielä tuomioistuinmaksun maksaminen vireillepanon yhteydessä, sen voidaan katsoa tehostavan tuomioistuimen työtä laskutukseen liittyvän työn jäädessä pois. Tämä edellyttää kuitenkin sitä, ettei etukäteismaksu aiheuttaisi juurikaan manuaalista maksujen käsittelyä.

Etukäteismaksujärjestelmään siirtyminen antaisi lisäksi varmuuden siitä, että maksuvelvollinen myös suorittaa vaaditun maksun eikä maksua tarvitse yrittää periä viime kädessä ulosoton kautta. Tällä olisi merkittäviä taloudellisia vaikutuksia säästävän henkilötyön lisäksi myös valtiolle kertyvien tuomioistuinmaksujen muodossa.

Laatimamme esiselvityksen perusteella tuomioistuinmaksujen etukäteinen perintä vahvistaisi oikeudenhoidon edellytyksiä ja toisi merkittäviä taloudellisia säästöjä. Katsomme, että valmistelua etukäteismaksujärjestelmään siirtymiseksi tulee jatkaa.

LÄHTEET

Kirjallisuus ja virallislähteet

- European judicial systems CEPEJ Evaluation Report 2022 Evaluation cycle (2020 data).
- HE 143/2010 vp. Hallituksen esitys Eduskunnalle laiksi tuomioistuinten ja eräiden oikeushallintoviranomaisten suoritteista perittävistä maksuista annetun lain muuttamisesta.
- HE 29/2015 vp. Hallituksen esitys eduskunnalle tuomioistuinmaksulaiksi sekä laeiksi hallinto-oikeuslain 12 a §:n ja riita-asioiden sovittelusta ja sovinnon vahvistamisesta yleisissä tuomioistuimissa annetun lain 28 §:n muuttamisesta.
- HE 152/2024 vp. Hallituksen esitys eduskunnalle laeiksi oikeudenkäymiskaaren ja tuomioistuinmaksulain 5 §:n muuttamisesta.
- Helenius, Dan – Linna, Tuula: Siviili- ja rikosprosessioikeus. Alma Talent 2024.
- Jokela, Antti: Oikeudenkäynti ja maksuton oikeusapu. Alma Talent 2019.
- L 66 Forslag til Lov om retsafgifter, Folketinget 2020-21.
- Launiala, Mika – Tammenlehto, Laura: Reformen av lagen om domstolsavgifter i Finland – förvaltningsdomstolarnas samhällsfunktioner fullgörs inte längre på avsett sätt. Nordisk Administrativt Tidsskrift Nr 3 (2024).
- LaVM 24/2010 vp. Lakivaliokunnan mietintö hallituksen esityksestä HE 143/2010 vp laiksi tuomioistuinten ja eräiden oikeushallintoviranomaisten suoritteista perittävistä maksuista annetun lain muuttamisesta.
- LaVM 2/2015 vp. Lakivaliokunnan mietintö hallituksen esityksestä HE 29/2015 vp tuomioistuinlaiksi sekä laeiksi hallinto-oikeuslain 12 a §:n ja riita-asioiden sovittelusta ja sovinnon vahvistamisesta yleisissä tuomioistuimissa annetun lain 28 §:n muuttamisesta.
- Lie, Nils Erik: Rettsgebyrloven, Lovkommentar. Universitetsforlaget 2020.
- Muukkonen, Matti – Launiala, Mika: ”Asia jäi sillensä” – havaintoja tuomioistuinten käsittelyyn ottamattomuudesta erityisesti virkarikosten osalta. Defensor Legis N:o 2/2024, s.125–152.
- Mäenpää, Olli: Oikeudenkäynti hallintoasioissa. Alma Talent 2019.
- OMML 75/2012: Oikeusministeriön mietintöjä ja lausuntoja 75/2012. Tuomioistuinten maksujärjestelmän kehittäminen.
- OMML 16/2013: Oikeusministeriön mietintöjä ja lausuntoja 16/2013. Oikeudenhoidon uudistamisohjelma vuosille 2013–2025.
- OMML 4/2015: Oikeusministeriön mietintöjä ja lausuntoja 4/2015. Tuomioistuinmaksulaki.
- OMML 40/2015: Oikeusministeriön mietintöjä ja lausuntoja 40/2015. Tuomioistuinlaki lausuntotiivistelmä.

- OMML 12/2017: Oikeusministeriön mietintöjä ja lausuntoja 12/2017. Summaaristen riita-asioiden keskittäminen.
- OMML 2022:39: Oikeudenkäytön kehitystyöryhmän arviomuistio. Oikeusministeriön julkaisuja. Mietintöjä ja lausuntoja 2022:39.
- OMSO 2024:5: Tuomioistuinmaksulain (1455/2015) uudistuksen vaikutukset. Selvityshenkilöiden raportti. Oikeusministeriön julkaisuja. Selvityksiä ja ohjeita 2024:5.
- PeVL 35/2010 vp: Perustuslakivaliokunnan lausunto hallituksen esityksestä HE 143/2010 vp laiksi tuomioistuinten ja eräiden oikeushallintoviranomaisten suoritteista perittävistä maksuista annetun lain muuttamisesta.
- SOU 2012:91. Ett effektivare plangenomförande.
- SOU 2014:14. Effektiv och rättssäker PBL-överprövning.
- Tuomioistuinlaitos kirjanpitoyksikön (KPY 155) tilinpäätös vuodelta 2020. https://tuomioistuinvirasto.fi/material/collections/20210303142521/7OX0S-pHFp/2021-03-2_Tuomioistuinlaitoksen_tilinppts_vuodelta_2020.pdf.
- Tuomioistuinlaitos kirjanpitoyksikön (KPY 155) tilinpäätös vuodelta 2021. https://tuomioistuinvirasto.fi/material/collections/20220228142006/7XPeC0qnR/Tuomioistuinlaitoksen_tilinpaaatos_vuodelta_2021_KPY_155saavutettava.pdf.
- Tuomioistuinlaitos kirjanpitoyksikön (KPY 155) tilinpäätös vuodelta 2022. https://tuomioistuinvirasto.fi/material/collections/20230303111938/HqbONVZDj/Tuomioistuinlaitoksen_tilinpaaatos_vuodelta_2022_KPY_155.pdf.
- Tuomioistuinlaitos kirjanpitoyksikön (KPY 155) tilinpäätös vuodelta 2023. https://www.tuomioistuinvirasto.fi/material/sites/tuomioistuinvirasto/liitteet/bt8mh2chn/Tuomioistuinlaitoksen_tilinpaaatos_vuodelta_2023_KPY_155.pdf.
- Virolainen, Jyrki – Pölönen, Pasi: Rikosprosessin perusteet. Rikosprosessioikeus I. WSOY Lakitieto 2003.
- Virolainen, Jyrki – Launiala, Mika: Tuomarin prosessinjohto riita-asiassa. Alma Talent 2024.
- VN 2022:67. Valtioneuvoston selonteko oikeudenhoidosta. Valtioneuvoston julkaisuja 2022:67.

Euroopan ihmisoikeustuomioistuin (EIT)

- Golder v. Yhdistynyt kuningaskunta 1975
- di Gussola ym. v. Ranska 2000
- Kreutz v. Puola 2001
- Lupeni Greek Catholic Parish ym. v. Romania [GC] 2016
- Manibardo v. Espanja 2000
- Nalbant ym. v. Turkki 2022
- Pasquini v. San Marino 2019
- Podbielski ym. v. Puola 2005
- Stanev v. Bulgaria [GC] 2012
- Zubac v. Croatia [GC] 2018
- Weissman ym. v. Romania 2006

Euroopan unionin tuomioistuin (EUT)

C-279/09, DEB Deutsche Energiehandels- und Beratungsgesellschaft mbH v. Saksa, EU:C:2010:811

C-205/15, Direcția Generală Regională a Finanțelor Publice Brașov v. Vasile Toma ja Biroul Executorului Judecătoresc Horațiu-Vasile Cruduleci, EU:C:2016:499

C-274/21 ja C-275/21, EPIC Financial Consulting Ges.m.b.H v. Itävalta ja Bundesbeschaffung GmbH, EU:C:2022:565

Helsingin hallinto-oikeus

Helsingin hallinto-oikeus oikeus 23.4.2024 Dnro 928/2023 nro 2495/2024.

Högsta domstolen (Ruotsi)

NJA 1993 s. 231

Arbetsdomstolen (Ruotsi)

AD 2021 nr. 16.

Internetlähteet

Danmarks Domstole. <https://www.domstol.dk/alle-emner/sagsomkostninger/retsafgift/>.

Eesti Kohtud. <https://www.kohus.ee/kohtusse-poordujale/menetluskulud-ja-menetlusabi/riigiloivu-tasumine-ja-tagastamine>.

E-toimik. <https://etoimik.rik.ee/>.

Hallinto- ja erityistuomioistuinten asiointipalvelu. <https://asiointi.oikeus.fi/hallintotuomioistuimet/#/>.

Norges Domstoler. <https://www.domstol.no/no/rettsgebyr-og-kostnader/#betalingsinformasjon>.

Palkeet. <https://palkeet.fi/>.

Sveriges Domstolar. <https://www.domstol.se/tjanster-och-blanketter/betala-ansokningsavgift/>.

Liitteet

Liite 1. Taulukko perusteista, joilla tuomioistuinmaksua ei peritä.

Alla olevaan taulukkoon on koottu perusteet, joilla tuomioistuinmaksua ei peritä tai se peritään pääsääntöä pienempänä.

Lainkohta	Maksun perintä	Peruste	Poikkeus
Laki viranomaisten toiminnan julkisuudesta 34.1 §	Ei peritä	<ul style="list-style-type: none"> • asiakirjasta annetaan tietoja suullisesti, • asiakirja annetaan viranomaisen luona luettavaksi tai jäljennettäväksi • julkinen sähköisesti tallennettu asiakirja lähetetään tiedon pyytäjälle sähköpostitse, • sähköisesti tallennettu asiakirja lähetetään asianosaiselle sähköpostitse, ja • asiakirjan antaminen kuuluu viranomaisen neuvonta-, kuulemis- tai tiedotusvelvollisuuteen tai kyse on arvokkaasta tietoineistosta. 	Neljä ensimmäistä kohtaa: jos asiakirja ei ole yksilöitävissä ja löydettävissä asiakirjarekisteristä tai sähköisestä rekisteristä, peritään normaali maksu.
Valtion maksuperustelaki 6.3 §	Voidaan määrätä alempi maksu tai jättää maksu kokonaan perimättä perustellusta syystä	Asia liittyy: <ul style="list-style-type: none"> • terveyden- ja sairaanhoitoon, • muihin sosiaalisiin tarkoituksiin, • oikeudenhoitoon, • ympäristönsuojeluun, • koulutustoimintaan, • yleiseen kulttuuritoimintaan, • edellä oleviin verrattavaan syyhyn tai • kyse on tietystä ryhmästä. 	Voidaan periä erityisestä syystä omakustannusarvoa korkeampi maksu.

Lainkohta	Maksun perintä	Peruste	Poikkeus
Tuomioistuinmaksu- laki 4 §	Ei peritä	<p>Kyse on tilanteesta, jossa</p> <ul style="list-style-type: none"> asian käsittely päättyy käräjäoikeudessa haastetta antamatta muulla kuin oikeudenkäymiskaaren 5 luvun 6 §:ssä tarkoitetulla perusteella. Mikäli haastehakemus on niin puutteellinen, ettei se kelpaa oikeudenkäynnin perustaksi eikä kantaja noudata hänelle annettua täydennyskehotusta tai kantajan vaatimus on selvästi perusteeton eikä tuomioistuin voi ottaa asiaa muusta syystä tutkittavaksi, haastehakemusta ei anneta. Tällöin asiassa peritään oikeudenkäyntimaksu, ellei maksun periminen olisi ilmeisen kohtuutonta; ylimääräinen muutoksenhakemus hyväksytään tai asia aineellisia kysymyksiä osaksikaan ratkaisematta palautetaan alemman viranomaisen käsiteltäväksi taikka siirretään toimivaltaiselle viranomaiselle. asia siirretään toiselle viranomaiselle ilman, että asian aineellisia kysymyksiä olisi ratkaistu osaksikaan. 	
Tuomioistuinmaksu- laki 4 §	Markkinaoikeudessa peritään säädetyn maksun sijaan 500 €	Jos julkisista hankinnoista ja käyttöoikeussopimuksista annetun lain tai vesi- ja energiahuollon, liikenteen ja postipalvelujen alalla toimivien yksiköiden hankinnoista ja käyttöoikeussopimuksista annetun lain soveltamisalaan kuuluva muutoksenhakuasia poistetaan käsittelystä antamatta pääasiasta ratkaisua, se jää tutkimatta tai se jää sillensä.	

Lainkohta	Maksun perintä	Peruste	Poikkeus
Tuomioistuinnmaksu- laki 5 §	Ei peritä	<ul style="list-style-type: none"> • yksityishenkilön vireille panemissa sosiaalihuoltolaissa tai terveydenhuoltolaissa tarkoitettua palvelua tai etuutta koskevissa asioissa, rajat ylittävästä terveydenhuollosta annetussa laissa tarkoitettua etuutta koskevissa asioissa eikä yksityishenkilön vireille panemissa asioissa, jotka koskevat sosiaali- ja terveydenhuollon asiakasmaksuista annetun lain mukaan määrättyjä asiakasmaksuja; • yksityishenkilön vakuutus oikeudessa vireille panemissa valitusasioissa, jotka koskevat oikeutta etuuteen, etuuden suuruutta tai etuuden takaisinperintää; • lastensuojelulain mukaisissa asioissa, lukuun ottamatta mainitun lain 16 c §:ssä tarkoitettuja, kuntien keskinäisiä korvauksia koskevia asioita; • yksityishenkilön vireille panemissa ulkomaalaislain mukaisissa kansainvälistä suojelua koskevissa asioissa; • velallisen vireille panemissa yksityishenkilön velkajärjestelystä annetun lain mukaisissa asioissa; • maatalousyrittäjien lomituspalvelulain mukaisissa asioissa eikä maaseutuelinkeinotukea koskevissa asioissa, joissa on kyse luottojen maksuhelpotuksesta, vapaaehtoisesta velkajärjestelystä tai valtion takautumisvaatimuksesta luopumisesta; • sakon muuntorangaistusta koskevissa asioissa eikä käräjäoikeudessa käsiteltävissä sakon ja rikesakon määräämisestä annetun lain mukaisissa muutoksenhakuasioissa; • oikeusapulaissa tarkoitetun oikeusavun myöntämistä koskevissa asioissa eikä oikeudenkäyntiavustajalle maksettavaa palkkiota ja kulukorvausta koskevissa asioissa, ellei kyse ole muutoksenhausta palkkiota tai kulukorvausta koskevassa asiassa; • tartuntatautilain, päihdehuoltolain eikä mielenterveyslain mukaisissa asioissa; • pakkokeinolain mukaisissa asioissa, oikeudenkäymiskaaren 17 luvun 69 §:n mukaisissa asioissa eikä konkurssilain 4 luvun 11 §:n 5 momentin mukaisissa asioissa; • siviilipalveluslain mukaisissa asioissa 	

Lainkohta	Maksun perintä	Peruste	Poikkeus
Tuomioistuinmaksu- laki 7 §	Ei peritä	<ul style="list-style-type: none"> • sotilaskurinpidoista ja rikostorjunnasta puolustusvoimissa annetun lain mukaisissa asioissa, jotka koskevat asevelvollisena palvelevan tai naisten vapaaehtoista asepalvelusta suorittavan tekemää kurinpitovalitusta • yleisiä vaaleja, kirkollisia vaaleja eikä saamelaiskäräjien vaaleja koskevissa asioissa • valmiuslain eikä puolustustilalain mukaisissa asioissa • lähestymiskiellosta annetun lain, eurooppalaisesta suojelumääräyksestä annetun Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivin lainsäädännön alaan kuuluvien säännösten kansallisesta täytäntöönpanosta ja direktiivin soveltamisesta annetun lain sekä yksityisoikeuden alalla määrättyjen suojelutoimenpiteiden vastavuoroisesta tunnustamisesta annetun Euroopan parlamentin ja neuvoston asetuksen soveltamisesta annetun lain mukaisessa asiassa; • asioissa, joiden käsittely tuomioistuimessa on muualla laissa säädetty maksuttomaksi; ja • avioliittolain mukaisissa avioliiton kumoamista koskevissa asioissa. <ul style="list-style-type: none"> • asian vireille panijalle on myönnetty oikeusapulain (257/2002) mukaista oikeusapua valtion varoista; ja • maksun periminen olisi yksittäistapauksissa ilmeisen kohtuutonta. Maksuvapautuksesta päättää tällöin maksun määräävä viranomainen tai virkamies (7.2 §). Maksuttomuusratkaisu tehdään viran puolesta ilman, että asianosainen sitä pyytää. 	

Lainkohta	Maksun perintä	Peruste	Poikkeus
Tuomioistuinmaksu- laki 8 §	Ei peritä	<p>Alla olevat viranomaiset ja tahot on vapautettu maksuista:</p> <ul style="list-style-type: none"> • poliisi-, esitutkinta-, syyttäjä- ja ulosottoviranomaiset; • Rikosseuraamuslaitos rangaistusten täytäntöönpanoa koskevissa asioissa; • valtion, hyvinvointialueen ja kunnan viranomaiset hoitaessaan niille laissa säädettyä valvontatehtävää; • kuluttaja-asiamies; • konkurssiasiamies; • työsuojeluvaltuutettu työtuomioistuimesta annetun lain 1.3 §:n tarkoittamissa asioissa; • hyvinvointialueen ja kunnan viranomaiset asioissa, jotka koskevat holhoustointia, lapsen huoltoa tai lähestymiskieltoa; • Digi- ja väestötietovirasto ja Ahvenanmaan maakunnan valtionvirasto holhoustointia koskevissa asioissa. • vieraan valtion viranomaiset, kansalaiset ja oikeushenkilöt sekä kansainväliset toimielimet ovat vapaat maksujen suorittamisesta asioissa, joita käsitellään soveltaen kansainvälistä oikeusapua tai täytäntöönpanoa koskevia sopimuksia ja säännöksiä. 	
Tuomioistuinmaksu- laki 9 §	Ei peritä	<p>Kyse on tilanteesta, jossa</p> <ul style="list-style-type: none"> • tuomioistuin muuttaa ulosottomiehen päätöksen muutoksenhakijan eduksi; • muutoksenhakutuomioistuin muuttaa rikosasiassa alemman tuomioistuimen ratkaisua muutoksenhakijan eduksi. Ratkaisulla tarkoitetaan tässä yhteydessä esimerkiksi rangaistuksen tai korvausvelvollisuuden pienentämistä tai poistamista. Pelkkä ratkaisun perustelujen muutos ei vapauta maksuvelvollisuudesta; tai • hallinto-oikeus, korkein hallinto-oikeus tai vakuutus-oikeus muuttaa valituksenalaista päätöstä muutoksenhakijan eduksi. Oikeudenkäyntimaksu on kuitenkin maksettava, jos tuomioistuin on päättänyt vain päätökseen liittyvän määräajan pidentämisestä oikeuskäsittelyyn kuluneen ajan vuoksi. 	

Lainkohta	Maksun perintä	Peruste	Poikkeus
<p>Oikeusministeriön asetus tuomioistuinten ja eräiden oikeushallinto- viranomaisten suoritteista perittävistä maksuista vuosina 2022–2024 (1121/2021) 6 §</p>	<p>Ei peritä</p>	<p>Kyse on:</p> <ul style="list-style-type: none"> • asiakirjasta, joka annetaan asianosaiselle ilman tilausta, • syyttäjän ajamassa asiassa asianomistajalle annettavasta toimituskirjasta, • riita-asiassa kantajalle ja hakemusasiassa hakijalle annettavasta jäljennöksestä suullisen valmistelun tai pääkäsittelyn pöytäkirjasta, • erillisestä määräyksestä tai muusta vastaavasta asiaan liittyvästä toimituskirjasta uskotulle miehelle tai konkurssipesän pesänhoitajalle, • nimikirjanotteesta virkakäyttöä varten, • saneerausmenettelyssä hakemuksen liitteistä toimitettavasta jäljennöksestä asianosaiselle, jolle on tuomioistuimessa varattu tilaisuus/ lausunnon antamiseen, • yksityishenkilön velkajärjestelystä annetun asetuksen 5 §:ssä tarkoitetusta jäljennöksestä, • sakon muuntorangaistusta koskevassa asiassa annettavasta toimituskirjasta asianosaiselle, • kansainvälisessä lainkäyttö- tai tutkintaelimessä käsiteltävässä asiassa tarvittavasta asiakirjasta ulkoministeriölle, • rikosvahinkoasiassa korvauksien hakemiseen liittyvästä Valtiokonttorille toimitettavasta asiakirjasta, • asiakirjasta, joka on muussa laissa tai asetuksessa säädetty maksuttomaksi ja -korkeakoululle toimitettavasta jäljennöksestä tieteellisiä tutkimustarpeita varten (maksun perimättä jättäminen on ko. tapauksessa harkinnanvaraista). 	

Liite 2. Oikeusrekisterikeskuksen arvio järjestelmäkustannuksista

Tuomioistuinmaksun digitalisaatio

Selvitys kustannusvaikutusten arvioinnista

Tekninen yksikkö / Mikko Sjöberg

Selvitys

Julkinen

Diaarinumero -

12.11.2024

Sjöberg Mikko (ORK)

Versio	Päiväys	Tekijä	Seloste
0.1	11.11.2024	Mikko Sjöberg	Dokumentti luotu
0.5	13.11.2024	Mikko Sjöberg	Jäsennys, maksatusperiaatteet, työmääräarvio
0.9	16.11.2024	Mikko Sjöberg	Lähetetty kommentteille

Sisältö

1	Yleistä	103
1.1	Dokumentin tarkoitus	103
1.2	Rajaukset	103
2	Kustannusvaikutusten arviointi	104
2.1	Tarve arviolle	104
2.2	Arvion toteutus	104
2.3	Ratkaisumalli	104
2.4	Työmääräarvio maksun perustoiminnallisuuden toteutukselle	105
2.5	Tarvittava mahdollinen muu työ	106
2.6	Ratkaisun monistettavuus	107
3	Laskelma	108
4	Erikseen huomioitavat tekijät	109
4.1	Maksujen palautukset	109
4.2	Oikeusapu	109
5	Liitteet	110

1 Yleistä

1.1 Dokumentin tarkoitus

Dokumentissa kartoitetaan selvityksen ”Tuomioistuinmaksulain (1455/2015) uudistuksen vaikutukset” pohjalta sitä kustannusvaikutusta, joka seuraisi siitä, kun asian vireillepanon maksatus tuomioistuimissa tehtäisiin ennakkoon maksettavana verkkomaksuna samanaikaisesti vireillepanon kanssa. Tällä tarkoitetaan niiden tietojärjestelmämuutosten tekemistä nykyisiin ja tuleviin tietojärjestelmiin, joissa peritään tuomioistuinmaksulain mukainen veloitus asian vireillepanosta eri oikeuksissa.

1.2 Rajaukset

Tässä dokumentissa ei esitetä toteutussuunnitelmaa tuomioistuinmaksujen digitalisoimiseksi. Arvio perustuu jo toteutettujen ratkaisujen pohjalta saatuihin asiantuntijakommentteihin. Arvio on suuruusluokan osalta suuntaa antava ja sen tulkitsemisessa täytyy huomioida tässä dokumentissa esitettyjen muuttujien ja muiden rajaavien tekijöiden mahdollinen vaikutus lopputulokseen. Tästä syystä tätä arvioita ei myöskään sellaisenaan voi käyttää esim. kilpailutuksen laadinnan pohjana, vaan se vaatii tarkemman analyysin ja vaatimusmäärittelyn toteutuksen kohteesta.

Arvion laadinnassa on keskitytty maksatuskomponentin toteutuksen kustannusvaikutukseen palvelukohtaisesti. Tällä tarkoitetaan sitä työtä, joka vaaditaan maksatuksen liittämiseen olemassa olevaan tai kehitysvaiheessa olevaan järjestelmään. Arvioissa ei ole huomioitu muita järjestelmäkehityskustannuksia esimerkiksi tilanteessa, jossa järjestelmä joka tapauksessa toteutettaisiin osana sähköisen asioinnin kehittämistä ja maksatuskomponentin liittäminen siihen olisi mahdollisesti optio.

Arvion lähtökohtana on, että maksatuksen kohteena olevan asian käsittely on toteutettu asiakkaan näkökulmasta sähköisenä asiointiprosessina. Tämä rajaa ulos sellaiset ratkaisuvaihtoehdot, jossa vain pelkkä asian maksatus olisi toteutettu omana erillisenä verkkopalvelunaan ja muu asiointi hoidettaisiin perinteisellä tavalla.

2 Kustannusvaikutusten arviointi

2.1 Tarve arviolle

Selvityksessä ”Tuomioistuinmaksulain (1455/2015) uudistuksen vaikutukset” yksi keskeinen esiin nostettu asia on asian vireillepanon muuttaminen ennakkoon maksettavaksi ts. asiaa ei oteta käsittelyyn, ellei tuomioistuinmaksua ole suoritettu. Tämä vaatimus etukäteismaksusta tarjoaa samalla luontevan mahdollisuuden toteuttaa asian vireillepano ja siihen liittyvä maksu sähköisenä asiointina. Maksatus liitetään asian perustamiseen, kun asiakas tunnistautuu verkkopalveluun, täyttää vaadittavat perustiedot ja sen jälkeen siirtyy maksamaan vireillepanon verkkomaksulla. Tässä arviossa ei oteta huomioon maksatuksen lisäksi muita vireillepanon sähköisen asioinnin kehittämisen vaatimia töitä, työmääriä ja niihin liittyviä kustannuksia.

2.2 Arvion toteutus

Arvion perusteena on käytetty loka-marraskuussa 2024 tehtyjä asiantuntijahaastatteluja ja olemassa olevia arkkitehtuuri- yms. teknistä dokumentaatiota. Arviota varten kartoitettiin ne hallinnonalan palvelut, joihin liittyy tuomioistuinmaksuja. Sähköinen asiointi on toteutettu jo hallinto-oikeuden ja erityistuomioistuimien (HAIPA SA) ja summaaristen riita-asioiden (TUOMAS) vireillepanossa. Yleisten tuomioistuinten (AIPA SA) osalta sähköisen asioinnin kehittäminen on meneillään ensimmäisessä vaiheessa käyttöönotettavan avioeron vireillepanon toteutuksen osalta. Maksatuksen liittäminen näihin palveluihin on arvioitu näiden toteutuksien tämänhetkistä tilannetta vasten.

2.3 Ratkaisumalli

Tässä dokumentissa esitetty ratkaisu perustuu olemassa olevien komponenttien mahdollisimman pitkälle vietyyn hyödyntämiseen ja ratkaisun monistettavuuteen. Koska kaikkia tekijöitä ei pystytä tämän arvioon varatun työmäärän ja ajan perusteella ottamaan huomioon, lopputulokseen täytyy suhtautua suuruusluokan suuntaa antavana.

Ratkaisu pohjautuu OMHA:n palveluissa jo käytössä olevan SAMPO-maksatuskomponentin (SAMPO payment) hyödyntämiseen. Komponentti on integroitu tällä hetkellä mm. ulosoton asiointipalveluun ja Oikeusrekisterikeskuksen rekisteripalveluihin. SAMPO payment tarjoaa valmiin, konfiguroitavan moduulin, jolla yksittäisen palvelun tarvitsema verkkomaksu voidaan liittää maksupalveluun (Paytrail). Tuomioistuinmaksujen verkkomaksatusta varten tämä tarkoittaa, että SAMPO payment täytyisi integroida osaksi HAIPA SA/HAIPA, AIPA SA/AIPA ja TUOMAS -järjestelmiä.

Jokaista järjestelmää varten tarvitaan perustyö, jossa komponentti liitetään osaksi järjestelmää. Tämän lisäksi palvelukohtaisesti joudutaan tekemään (todennäköisesti) palvelun sisäinen tuoterakenne ja hinnoittelumalli, joka kuitenkin hyödyntäisi ORK playbookin/design systemin yhtenäistä toteutusmallia, mikä tarkoittaa, että maksatukseen liittyvät käyttöliittymäelementit ja käyttölogiikka olisivat yhtenäisiä ainakin yksittäisten palveluiden sisällä. Verkkokauppa-analogialla palveluiden tietomalleja voi ajatella esim. tuoteryhmä - tuote -vertauksella, jossa asiakas valitsee ensin "tuoteryhmän" (esim. hakemukset) ja sen alta "tuotteen" (avioero). Tällöin järjestelmään kuuluva hinnoittelumalli osaa muodostaa käyttäjän valintojen perusteella valitulle "lopputuotteelle" (vireille pantava asia) hinnan, jonka loppukäyttäjä maksaa sitten SAMPO payment -komponentilla toteutetulla verkkomaksutoiminnallisuudella.

Yksi arvioon liittyvä epävarmuustekijä on maksatuksen vaatiman datan hallinnointi, tarvitseeko se tai onko kannattavampaa toteuttaa kokonaan oma taustajärjestelmä esim. hintatietojen ja muiden mahdollisesti tarvittavien tietojen hallintaa varten. Tätä varten ORK:lla on mahdollisuus hyödyntää jo olemassa olevaa koodisto-palvelua, jonka käyttöönotto olisi työmäärältään suhteellisen vähäinen, arviolta muutamia henkilötyöpäiviä per palvelu. Tämän vuoksi datan hallintaan liittyvää osiota ei arvioida osana tätä kokonaisuutta, vaan siitä voidaan tarvittaessa antaa tarkempi arvio suunnitelmien tarkennuttua.

2.4 Työmääräarvio maksun perustoinnallisuuden toteutukselle

Tässä luvussa esitetty työmääräarvio perustuu edellä kuvattuun malliin, jossa SAMPO payment -komponenttiin pohjautuva ratkaisu tuotteistetaan palvelukohtaiseksi. Arvio perustuu asiantuntijoiden kanssa käytyyn keskusteluun ja on suuntaa antava. Työmäärä on palvelu- (järjestelmä-) kohtainen ja tarkoittaa sitä osaa työstä, missä kuhunkin maksatustoiminnallisuutta tarvitsevaan järjestelmään (AIPA SA/

AIPA, HAIPA SA/HAIPA, TUOMAS) liitetään SAMPO payment -komponentti. Työmäärässä on huomioitu varaus tarvittavalle käyttöliittymämuutokselle, mikäli toteutusta ei voida tehdä samanaikaisesti laajemman uudistuksen yhteydessä.

Taulukossa 1. on esitetty peruskomponentin vaatimien toiminnallisuuksien alustava työmääräarvio:

Taulukko 1. Maksukomponentin liittäminen osaksi järjestelmää

Toimenpide	HTP-arvio
Käyttöliittymämuutos	0 - 10
Laskentalogiikka back-endiin	30
Laskunmuodostus näkymälle	15
Hakemuksen lähetys maksupalveluun	5
Siirtyminen maksupalveluun maksamaan (Paytrail)	0 – 10
Kuittaus edelleenlähetyksestä ja hakemuksen lähetys AIPaan	5
Muu työ (testaus yms.)	20 - 30
YHTEENSÄ:	75 - 105

Arvion mukaisesti suuritöisimmät osuudet toteutuksesta kohdentuvat laskentalogiikan toteutukseen taustajärjestelmään ja siitä tapahtuvaan laskunmuodostukseen käyttöliittymän näkymälle. Toteutukseen sisältyy myös ainakin testausta ja muita töitä, jotka on arvioitu tässä kokonaisuutena. Kokonaisuuteen vaikuttaa myös toteutustapa, missä vaiheessa ja millä tapaa maksun käyttöönotto tehdään per palvelu/järjestelmä. Tätä on kuvattu tarkemmin luvussa 2.5. Kokonaistyömäärään vaikuttaa myös se, vaatiiko maksullisten asioiden lisääminen asiakkohtaisia erityistoimia esim. käyttöliittymään tai laskentalogiikkaan. Tätä arvioidaan tarkemmin luvussa 2.6.

2.5 Tarvittava mahdollinen muu työ

Luvussa 2.4 kuvatun maksukomponentin teknisen integroinnin lisäksi kokonaisuudessa on huomioitava suunnitteluun ja hallintaan liittyviä työmääriä. Hallinnolliseen työmäärään vaikuttaa merkittävästi se, miten ratkaisun toteutus tehdään. Jos toteutus voidaan hoitaa osana muuta kehittämistä esim. uuden sähköisen asiointipalvelun käyttöönoton yhteydessä, voidaan hallinnollisen työn osuus katsoa

toteutuksen kannalta pieneksi tai se voidaan laskea kokonaan osaksi projektikonaisuuden hallinnollista työtä. Jos toteutus tehdään jälkikäteen erillisenä jo olemassa olevaan palveluun erillisenä projektina tai muulla kehittämismenetelmällä, voidaan hallinnollisen työn määrän katsoa olevan suhteellisesti suuremman. Tarkan laskelman kannalta tässä on useita muuttujia, jonka vuoksi arviossa käytetään hallinnollisen työn osuutena projektityössä yleisesti käytettyä 10 % osuutta kokonaistyömäärästä. Hallinnollisen työn määrä lasketaan tässä kohtaa ORK:n sisäisenä työnä ja sen hinnoittelun mukaisesti.

Hallinnollisen työn lisäksi maksatuksen käyttöönottoon täytyy varata työmäärä toteutuksen suunnittelua varten. Käytännössä tämä työ vastaa toteutuksen arkkitehtuuri- ja teknisten ratkaisujen suunnittelusta ja niiden vaatimien määrittelyiden koostamisesta. Tämä kustannus määritellään tässä yhteydessä siten, että se on suuruusluokaltaan 20 % toteutuksen kokonaistyömäärästä ja niin, ettei työtä lasketa kertautuvaksi monistettaessa ratkaisua uusiin palveluihin, vaikka todennäköisesti joitakin tarkennuksia suunnitelmaan jouduttaisiinkin tekemään.

2.6 Ratkaisun monistettavuus

Arvion perusteena on lähdetty siitä oletuksesta, että maksatus on toteutettavissa ainakin AIPA SA/AIPA:an ja HAIPA SA/HAIPA:an suhteellisen monistettavana ratkaisuna, jonka vuoksi toisen toteutuksen työmääräarviota vähennetään 50 %. Summaaristen riita-asioiden (TUOMAS) osalta tällä selvitysaikataululla ei ole pystytty tekemään riittävän tarkkoja arvioita teknisistä vaikutuksista, joten työmääräarvio itse toteutuksen osalta pidetään samana. Työn kokonaisuutta arvioitaessa tavoite on tuottaa tuotteistettu ratkaisu, jonka käyttöönotto erilaisissa asiointipalveluissa pitäisi pystyä vakioimaan jatkoa ajatellen.k

3 Laskelma

Edellä esitetyn selvityksen ja taustatietojen perusteella toteutuksesta voidaan esittää taulukon 2 mukainen kustannusarvio. Arvio pitää sisällään tuomioistuinmaksujen verkkomaksamisen liittämisen eri tuomioistuimien sähköisillä asiointipalveluilla tapahtuvaan asioiden vireillepanoon. Kuten edellä on kuvattu, tämä laskelma perustuu siihen, että asiointipalvelu on jo olemassa entuudestaan tai kehitetään samanaikaisesti maksun käyttöönoton yhteydessä. Laskelmassa käytetty HTP-arvio on tehty edellä taulukossa 1 esitetyn maksimityömäärän mukaisesti.

Taulukko 2. Kustannuslaskelma toteutuksesta

Työ	HTP-arvio	Kerroin	Hinta
Toteutus AIPA SA/AIPA	105	100 %	78 750 €
Toteutus HAIPA SA/HAIPA	105	50 %	39 375 €
Toteutus TUOMAS	105	100 %	78 750 €
Projektinhallinta (sisäinen työ)	11	300 %	4 840 €
Suunnittelu ja arkkitehtuuri (sisäinen työ)	20	100 %	8 800 €
YHTEENSÄ:	-	-	210 000 €

Henkilötyöpäivän (HTP) hinta ulkoiselle työlle on laskelmassa 750 € ja sisäiselle työlle 440 €.

4 Erikseen huomioitavat tekijät

4.1 Maksujen palautukset

Tässä arvioissa ei ole otettu huomioon sitä kustannusta, joka syntyisi siitä, mikäli maksatusjärjestelmään toteutettaisiin mahdollisuus palauttaa maksu asian vireilepanijalle riippuen siitä, mikä on käsitellyn asian lopputulos. Taustoittavissa keskusteluissa tämä sovittiin tässä vaiheessa siten, että maksun mahdollinen palautus toteutetaan nykyisen menettelyn mukaisesti. Tähän ratkaisuun päädyttiin sen perusteella, että palautusten määräytymisessä on niin monia muuttujia, joiden perusteella arvion tekeminen olisi monimutkaistunut tarpeettomasti tässä vaiheessa.

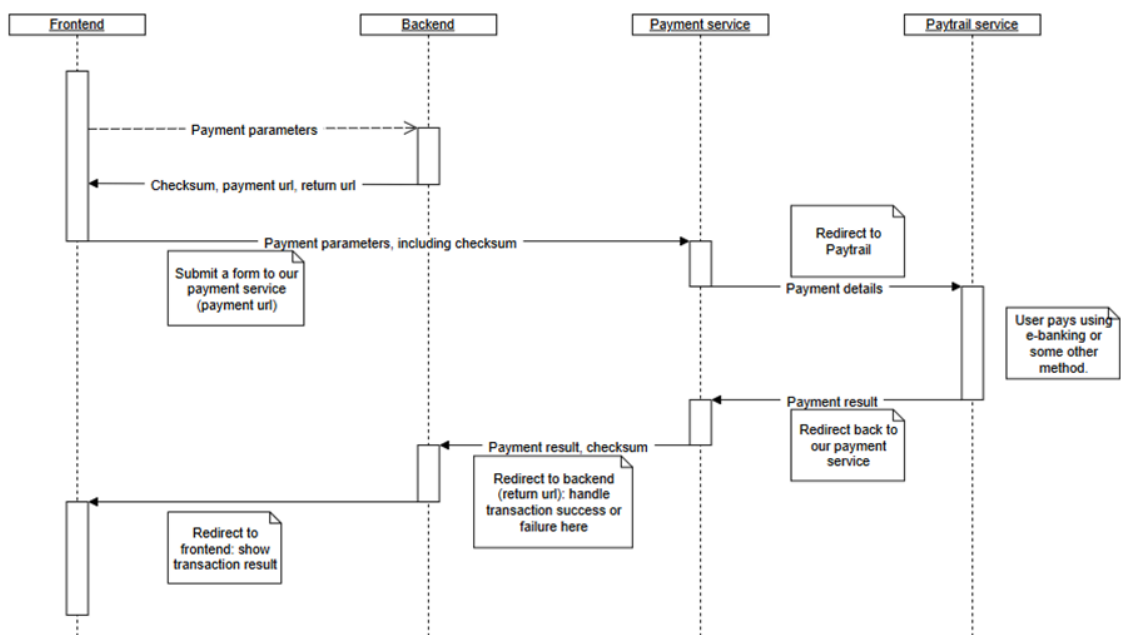
4.2 Oikeusapu

Tässä arvioissa ei ole huomioitu sitä, miten osittaiseen tai täyteen oikeusapuun oikeutettu asiakas pystyy laittamaan asian vireille. Oikeusapuun oikeutetun asiakkaan asiointin kohdalla täytyy maksatuksen yhteydessä pystyä todentamaan jollain tapaa hänen oikeutensa maksuttomaan tai osin maksulliseen oikeudenkäyntiin. Sähköisessä asiointissa ja verkkomaksussa tämä tarkoittaa sitä, että asiointipalveluun täytyy pystyä välittämään jotain kanavaa pitkin tieto tästä etuudesta tai asiakkaalle pitäisi pystyä välittämään jokin voucher-tyyppinen tai vastaava koodi, jolla etuus todennettaisiin maksuvaiheessa. Yksi tällainen ratkaisu voisi olla esim. asiakkaan tulotietojen tarkistaminen suoraan verottajalta erillisen integraation kautta ja tiedon tuominen tarvittaessa osaksi maksatusprosessia. Tällaisista ratkaisuista ei tätä arviointia tehdessä ollut kuitenkaan käytettävissä mitään referenssitoteutuksia, joten asia päätettiin jättää jälkiselvitykseen tarvittaessa.

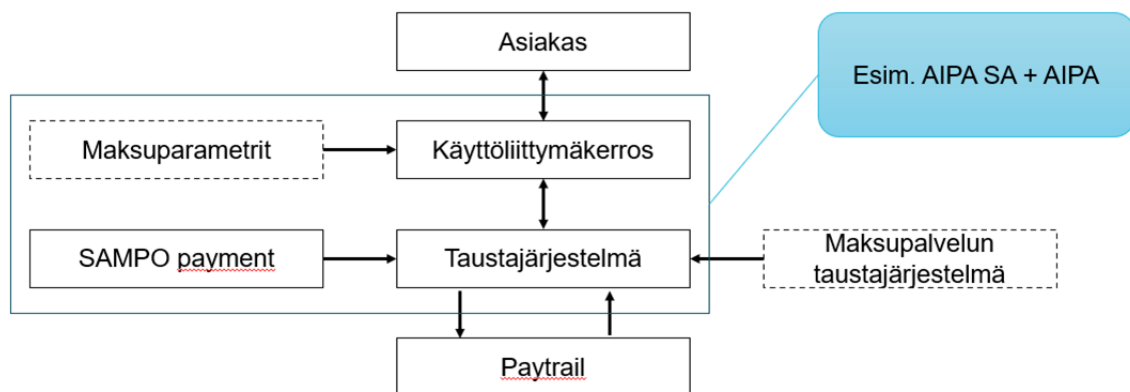
5 Liitteet

Kuvio 1. Sekvenssikaavio maksatuksen toiminnasta

Example implementation sequence:

Kuvio 2. Yleiskuvaus arkkitehtuurista

Oikeusministeriö
PL 25
00023 Valtioneuvosto
www.oikeusministerio.fi

Justitieministeriet
PB 25
00023 Statsrådet
www.justitieministeriet.fi

ISSN 2490-0990 (PDF)
ISBN 978-952-400-133-5 (PDF)